

คู่มือ

การดำเนินกิจกรรมตาม โครงการพัฒนาประมง ขนาดเล็ก จ.ระนอง

คู่มือ

การดำเนินงานกิจกรรมตาม โครงการพัฒนาประมง ขนาดเล็ก จ.ระนอง

**Extension Services for Small-Scale
Fisheries in Ranong, Thailand**

BAY OF BENGAL PROGRAMME
Small Scale Fisherfolk Communities

BOBP/MAG/15
GCP/RAS/118/MUL

**GUIDELINE FOR FISHERIES EXTENSION
IN THE COASTAL PROVINCES OF THAILAND**

Published by: Fishery Extension Division, Department of Fisheries
Ministry of Agriculture and Cooperatives, Bangkok,
Thailand
and
Bay of Bengal Programme of FAO. P. O. Bag 1054
Madras 600 018, India.

This document brings together the learnings of an extension project in Ranong, Thailand and information from various sources on extension approaches leading to the development and management of fisheries in coastal areas of Thailand. The intention is to make available material in convenient form, to provincial fishery officers, fishery biologists, fishery extension officers and fisherfolk, to facilitate and guide their efforts.

The document begins with a section on the Fishery Development Policy under the Seventh National Economic and Social Development Plan of Thailand and the role that fishery extension could, and should, play in achieving the objectives. It goes on to describe briefly the project in Ranong and focuses on the learnings of the project. The final section blends the learnings of the Ranong Project with the learnings from other sources and proposes guidelines for fishery extension in coastal provinces under the broad headings: Concepts of extension, the organization of extension, understanding and assessing fisherfolk and extension needs, the process of extension and the process of knowledge and technology transfer.

The publication was developed as part of a subproject, Extension Services for Small—Scale Fisheries, Ranong, Thailand (EXT/ESR/THA), of the Department of Fisheries, Government of Thailand, sponsored by “Small—Scale Fisherfolk Communities”, GCP/RAS/118/MUL, a BOBP project jointly funded by SIDA (Swedish International Development Agency) and DANIDA (Danish International Development Assistance). The authors were team leaders of the Ranong Project in succession. This document is published by the Extension Division of the DOF of Thailand, with support from BOI3P.

The Bay of Bengal Programme (BOBP) is a multi—agency regional fishery programme which covers seven countries around the Bay of Bengal – Bangladesh, India, Indonesia, Malaysia, Maldives, Sri Lanka and Thailand. The Programme plays a catalytic and consultative role: it develops, demonstrates and promotes new technologies, methodologies and ideas to help improve the conditions of small—scale fisherfolk communities in member countries. The BOBP is sponsored by the governments of Denmark, Sweden and The United Kingdom, and also by UNDP (United Nations Development Programme) and AGFUND (Arab Gulf Fund for United Nations Development Organization). The main executing agency is the FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations).

This document has not been cleared by the Government concerned of the FAO.

JUNE 1993

Published by Fisheries Extension Division, Department of Fisheries, Ministry of Agriculture and Cooperatives, Bangkok, Thailand and Bay of Bengal Programme of FAO, P. O. Bag 1054, Madras 600 018, India, and was printed for them by The Agricultural Cooperative Federation of Thailand Limited, 79 Ngamwongwan Road, Ladvaio, Chatuchak, Bangkok 10900 Tel. 5614567, 5614590—9, Fax. 5795101.

Content

	Page
Section 1 Fishery Development Policy under the Seventh National Economic and Social Development Plan	
Part 1 Fishery Development Policy under the Seventh National Economic and Social Development Plan Dr. Maitre Duangsawat Director of Fishery Policy and Planning Division, DOF	
Part 2 Fishery Extension Plan Mr. Samruay Meenakarn Chief of Fishery Extension Planning Sub-Division, DOF	12
Section 2 Activities under Supervision of the Small—Scale Fisheries in Ranong	
Part 3 Fishers Extension and Promotion of the Small—Scale Fisheries, Phase 2 Mr. Pradit Chomichuenchob Chief of Ranong Coastal Aquaculture Station, DOF and Mr. Sanchai Tandavanitj Chief of Administration, Phuket Marine Fisheries and Biology Research Institute, DOF	15
Section 3 Concepts of Extension	
Part 4 Organization of Extension Mr. Apisith Buranakanon Sociologist, the Small—Scale Fisheries in Ranong, BOBP /FAO	38
Part 5 Extension Process Mr. Apisith Buranakanon Sociologist, the Small—Scale Fisheries in Ranong, BOBP /FAO	47
Part 6 Needs Assessment Mr. Wikorn Tantawutto Assistant Professor, Kasetsart University	
Part 7 Psychology of Extension Mr. Wikorn Tantawutto Assistant Professor, Kasetsart University	65
Part 8 Knowledge Transferring Process Mr. Kittipatcharwich Assistant Professor, Kasetsart University	70
Part 9 Project Appraisal Dr. Panit Khemtong	81

Preface

It is realized that there are several valuable documents concerning development and management in coastal fisheries. These documents are available here and their both government agencies and private sectors. Each research work and publication aim to solve or to find out the result according to the objectives.

In order to be more easy for the purpose of coastal aquaculture development and management, Fishery Extension Division and Bay of Bengal Programmes planned to gather those concerned documents and published as a handbook for fishery ecologists and fishery extension officers. This handbook will be useful also to the fishermen of maritime provinces for their own career.

However, this plan could not get through if there is no funding from BOBP/FAO, and also under the advisoryship of Mr. R N Roy who gave valuable recommendation and suggestions. Besides, thanks will definitely go to Mr. Manu Potaros, senior specialized expert, Mr. Kamron Popitak, Director of Fishery Extension Division, fishery biologists in different fields and instructors and professors of Faculty of Education, Kasetsart University for suggestions and recommendation during preparation of this handbook.

This handbook is published in Thai in the hope that it can be well utilized and be of benefit to the fishermen concerned, especially for small-scale fisheries development. Different fields of small-scale aquaculture are presented in this handbook. It is our further hope that it will assist fishery biologist, provincial officers, fishery extension officers, and fishermen in developing small-scale fisheries along coastal provinces.

June 1993

นโยบายการพัฒนาประมงภายใต้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7

ไมตรี ดวงสวัสดิ์

คำนำ

การเกษตรของไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (2530-2534) ได้ประสบปัญหาจากภาวะการผลิตและการค้าในตลาดโลกเป็นอย่างยิ่ง หลายประเทศได้ใช้นโยบายการกีดกันการนำเข้าและสนับสนุนการผลิตในประเทศของตน ทำให้มีการแข่งขันทางการค้าอย่างรุนแรงส่งผลกระทบต่อราคาสินค้าเกษตรของไทยเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังประสบปัญหาจากความไม่เอื้ออำนวยจากสภาพดินฟ้าอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติทางเกษตร ได้แก่ ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ ธรรมชาติได้เสื่อมโทรมลง สภาพแวดล้อมได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม นอกจากนี้ยังต้องประสบภัยจากธรรมชาติต่าง ๆ ได้แก่ ฝนแล้ง น้ำท่วม และโรคศัตรูพืช สัตว์ ระบาด แม้ว่ารายได้เฉลี่ยต่อหัวของเกษตรกรจะสูงขึ้นก็ตาม แต่ก็ยังต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรนอกภาคเกษตรถึง 12 เท่า ปริมาณการส่งออกสินค้าเกษตรหลักของไทยในอดีต ได้แก่ ข้าว ดีบุก ยางพารา ได้ลดน้อยถอยลง แต่ปริมาณการส่งออกสินค้าเกษตรใหม่ ๆ เช่น ผัก ผลไม้ สินค้าประมง และสินค้าจากปศุสัตว์ได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก

บทบาทของการประมงต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ

ในขณะที่ประเทศไทยกำลังพัฒนาจากประเทศ เกษตรกรรมเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม ภาคการเกษตรยังคงเป็นภาคที่มี

ความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ ประชากรกว่าร้อยละ 60 มีอาชีพเกษตรกรรม และในปี 2533 ผลิตภัณฑ์ในประเทศภาคการเกษตร (GDP in Agriculture at Current Prices) มีมูลค่าประมาณ 246,145 ล้านบาท หรือประมาณร้อยละ 12 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาพในประเทศทั้งหมดนอกจากนั้นสินค้าเกษตรยังเป็นสินค้าหลักที่นำรายได้เข้าประเทศโดยมีมูลค่าประมาณ 224,039 ล้านบาท หรือ ประมาณร้อยละ 38.09 ของมูลค่าสินค้าส่งออกสินค้าส่งออกทั้งหมด ในขณะที่สินค้านำเข้าภาคเกษตรกรรม มีมูลค่าเพียงประมาณ 125,710.5 ล้านบาท หรือร้อยละ 14.7 ของมูลค่าสินค้านำเข้าสินค้านำเข้าทั้งหมด

เมื่อพิจารณาเฉพาะสาขาประมงแล้ว จะพบว่าประมาณร้อยละ 1.36 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ภายในประเทศทั้งหมด (GDP) มาจากภาคประมง จากสถิติการนำเข้าและส่งออกของประเทศพบว่า ในปี 2533 การส่งออกผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำมีมูลค่าประมาณ 57,800 ล้านบาท หรือร้อยละ 9.8 ของมูลค่าสินค้าส่งออกทั้งหมดของประเทศ ในขณะที่มูลค่าผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำนำเข้าประมาณ 20,179 ล้านบาท หรือร้อยละ 2.4 ของมูลค่าสินค้านำเข้าทั้งหมดของประเทศ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาเฉพาะในส่วนสินค้าเกษตรแล้ว พบว่าผลิตภัณฑ์จากสัตว์น้ำมีมูลค่าการส่งออกสูงเป็นอันดับหนึ่ง นับตั้งแต่ปี 2529 เป็นต้นมา โดยมูลค่าการส่งออกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 16,768.8 ล้านบาท ในปี 2528 เป็น 57,800.3 ล้านบาท ในปี 2533

ในระยะ 15 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยจัดอยู่ในอันดับแรกของประเทศที่มีผลผลิต

ผู้อำนวยการกองนโยบายและแผน
งานประมง กรมประมง

ทางการประมงสูงสุด การขยายตัวของผลผลิตทางการประมงเพิ่มขึ้นจากอัตราร้อยละ 3 ในปี 2528 เป็นร้อยละ 6.5 ในปี 2529 แหล่งที่มาของผลผลิตทางการประมงสามารถจำแนกได้เป็น 2 แหล่งหลัก คือ การทำการประมง (การจับจากธรรมชาติ) และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ในปี 2533 ผลผลิตสัตว์น้ำรวมจากทั้งสองแหล่งมีปริมาณ 2.64 ล้านตัน โดยเป็นผลผลิตจากการทำการประมงประมาณ 2.33 ล้านตันที่เหลือ 0.31 ล้านตันเป็นผลผลิตจากการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

ในด้านของการทำการประมงนั้น ผลผลิตกว่าร้อยละ 90 ได้มาจากการทำการประมงทะเล ซึ่งผลผลิตได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วนับตั้งแต่ปี 2503 เป็นต้นมา โดยผลผลิตจากการทำประมงทะเลได้เพิ่มขึ้นจาก 146,471 ตัน ในปี 2503 เป็น 2.06 ล้านตันในปี 2520 ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการนำอวนลากแผ่นตะเฆ่เข้ามาใช้ และการพัฒนาเครื่องมือประมงปลาผิวน้ำ ได้แก่ การทำซั้งใช้ไฟล่อ รวมทั้งการพัฒนาของเครื่องมือทางด้าน electronic ต่างๆ เช่น Sonar และ Radar เป็นต้น

อย่างไรก็ตามผลกระทบของการพัฒนาดังกล่าวได้ปรากฏขึ้นอย่างเด่นชัดเมื่อพิจารณาจากปริมาณผลผลิตจากการทำประมงทะเลที่ค่อนข้างทรงตัวตั้งแต่ปี 2520 เป็นต้นมา นอกจากนั้นสัตว์น้ำเศรษฐกิจที่จับได้มีสัดส่วนลดลง ในขณะที่ปลาเป็ดมีสัดส่วนสูงขึ้น ขนาดของสัตว์น้ำเล็กลงและการลงแรงงานทำการประมงสูงขึ้นสิ่งเหล่านี้เป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นถึงสภาพความเสื่อมโทรมของทรัพยากรประมง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตอ่าวไทย

การแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรประมงดังกล่าวนี้ รัฐบาลได้พยายามควบคุมจำนวนเรือและประเภทของเครื่องมือทำการประมงให้เหมาะสมกับสภาพของ

ทรัพยากรและยังได้มีการเจรจากับประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง เพื่อให้เรือประมงของไทยสามารถเข้าไปทำการประมงในเขตน่านน้ำของประเทศต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง ซึ่งนอกจากจะเป็นการแก้ไขปัญหาทางด้านทรัพยากรในเขตน่านน้ำไทยเสื่อมโทรมแล้ว ยังเป็นการเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำให้แก่ประเทศและลดปัญหาเรือประมงไทยถูกประเทศต่าง ๆ จับกุม เนื่องจากการล่อล่าน่านน้ำ ดังนั้นในระยะตั้งแต่ปี 2530 เป็นต้นมา ผลผลิตสัตว์น้ำทะเลที่จับได้จึงมีปริมาณค่อนข้างทรงตัวอยู่ในระดับประมาณ 2 ล้านตัน และเริ่มขยายตัวขึ้นเนื่องจากการทำประมงร่วมกับประเทศต่าง ๆ เป็น 2.3 ล้านตัน ในปี 2529 และ ประมาณ 2.2 ล้านตัน ในปี 2533 โดยสัตว์น้ำสำคัญที่จับได้ ได้แก่ ปลาหลังเขียว ปลาทุ ปลาเกะดัก ปลาเป็ด ปลาทรายแดง กุ้ง หมึก หอยลาย เป็นต้น

สำหรับการประมงน้ำจืดนั้น ผลผลิตสัตว์น้ำจืดที่จับได้จากธรรมชาติอยู่ในระดับที่ค่อนข้างทรงตัวโดยเฉลี่ยประมาณ 99,800 ตัน ในช่วงระหว่างปี 2520-2532 โดยมีปริมาณ 115,000 ตัน ในปี 2533

แหล่งสำคัญอีกแหล่งของผลผลิตสัตว์น้ำ คือ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด ในขณะที่ผลผลิตสัตว์น้ำจากการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดมีอัตราการเพิ่มจาก 33,100 ตันในปี 2520 เป็นประมาณ 124,700 ตันในปี 2533 ผลผลิตสัตว์น้ำจากการเพาะเลี้ยงชายฝั่งก็ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 3,200 ตันเป็นประมาณ 180,100 ตัน ในช่วงระยะเวลาเดียวกัน สัตว์น้ำสำคัญที่ได้จากการเพาะเลี้ยงน้ำจืดได้แก่ ปลานิล ปลาดู ปลาตะเพียน ปลาสร้อย ปลาปลาดุก ส่วนกุ้งและหอยแมลงภู่เป็นสัตว์น้ำหลักที่ได้จากการเพาะเลี้ยง สัตว์น้ำชายฝั่ง

สัตว์น้ำที่ผลิตได้นั้น ประมาณร้อยละ 18.32 ถูกใช้เพื่อการบริโภคสดที่เหลืออีกร้อยละ 40.3 เปอร์เซนต์ ถูกนำไปแปรรูปต่าง ๆ เช่น แห้งแช่แข็งทำอาหารกระป๋อง น้ำปลา ทำเค็ม และตากแห้ง เป็นต้น ส่วนอีกร้อยละ 41.38 ถูกนำไปใช้เป็นอาหารสัตว์และทำปลาป่น

โดยสรุปแล้ว การประมงมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศโดยมีส่วนประมาณร้อยละ 1.36 ของ GDP และมูลค่าผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำส่งออกสูงเป็นอันดับหนึ่งของสินค้าเกษตรส่งออก นอกจากนั้น การประมงยังก่อให้เกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่องต่าง ๆ ทั้งอุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำ การต่อเรือ การผลิตเครื่องมือทำการประมงต่าง ๆ โดยอุตสาหกรรมเหล่านี้ก่อให้เกิดการจ้างแรงงานประมาณ 88,000-100,000 คน

นโยบายการพัฒนาประมงในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7

เพื่อรองรับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 กรมประมงได้กำหนดนโยบายพัฒนาประมงขึ้น โดยได้แบ่งภาคการประมงออกเป็น 4 ส่วน คือ การประมงในน่านน้ำไทย การประมงนอกน่านน้ำไทย การพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และการพัฒนาอุตสาหกรรมประมง

วัตถุประสงค์หลักของแผนพัฒนาประมงในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7

1. พัฒนาทรัพยากรประมงในน่านน้ำไทยให้เกิดผลผลิตสูงสุดตลอดไป
2. จัดการทรัพยากรประมงให้มีประสิทธิภาพโดยการกำหนด ภาษีและปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติให้เหมาะสมโดยเน้นการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์

3. ยกระดับฐานะและความเป็นอยู่ของชาวประมงให้ดีขึ้น

4. พัฒนาการประมงนอกน่านน้ำไทยให้มีความมั่นคงและถาวร

5. ขยายแหล่งทำการประมงของกองเรือประมงไทยซึ่งมีจำนวนมาก และเป็นการหาแหล่งวัตถุดิบมาป้อนอุตสาหกรรมประมงภายในประเทศ

6. ควบคุมและจัดระเบียบการทำประมง นอกน่านน้ำของกลุ่มชาวประมงให้เป็นไปตามข้อตกลงของรัฐชายฝั่งหรือประเทศผู้ร่วมทุน

7. พัฒนาอาชีพการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำให้เป็นอาชีพที่มั่นคงสามารถผลิตทดแทนแหล่งประมงธรรมชาติ และส่งเป็นสินค้าออกของประเทศได้อย่างต่อเนื่อง

8. ส่งเสริมและแก้ไขปัญหาด้านการตลาดและการส่งออกสินค้าสัตว์น้ำของไทย

9. ยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์สินค้าสัตว์น้ำของไทยให้เป็นไปตามความต้องการของตลาด

10. ปรับปรุงคุณภาพสัตว์น้ำภายหลังการจับให้มีคุณภาพที่แน่นอนและมีมาตรฐานตรงตามความต้องการของโรงงานแปรรูป

เป้าหมาย

1. เป้าหมายของการพัฒนาประมงในน่านน้ำไทย

รักษาระดับการผลิตของทรัพยากรประมงในน่านน้ำไทยให้ได้ไม่ต่ำกว่า 1.73 ล้านตันต่อปี (อ่าวไทย 1.3 ล้านตัน, ผังอันดามัน 0.28 ล้านตัน และทรัพยากรน้ำจืด 0.15 ล้านตัน)

2. เป้าหมายการพัฒนาประมงนอกน่านน้ำไทย

ให้เรือประมงของไทยที่มีขนาดความยาวไม่น้อยกว่า 18 เมตร จำนวนไม่ต่ำกว่า

3,500 ลำ ได้ออกไปทำการประมงร่วมกับประเทศต่างๆ อย่างถูกต้องและปลอดภัย โดยให้ผลผลิตสัตว์น้ำจากการทำประมงนอกน่านน้ำไม่น้อยกว่าปีละ 1.8 ล้านตัน

3. เป้าหมายการพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

เพื่อให้มีการเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำจากการเพาะเลี้ยงอย่างน้อยในอัตราร้อยละ 5 ต่อปี โดยมีเป้าหมาย 555,000 ตัน ในปี 2539 จำแนกออกเป็นผลผลิตจากการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดประมาณ 250,000 ตัน และผลผลิตจากการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งประมาณ 305,000 ตัน

4. เป้าหมายของการพัฒนาอุตสาหกรรมประมง

- รักษาระดับการผลิตเพื่อการส่งออกให้มีปริมาณไม่น้อยกว่าปีละ 1,000,000 ตัน คิดเป็นมูลค่า 75,000 ล้านบาท โดยพยายามเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำในอัตราร้อยละ 10 ต่อปี

- กระจายอาหารและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำไปสู่ราษฎรในชนบท เพื่อให้มีการบริโภคสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์ไม่น้อยกว่า 30 กก./คน/ปี

นโยบายการประมงในน่านน้ำไทย

1. นโยบายหลัก

1.1 เร่งรัดการจัดการใช้ทรัพยากรประมงให้มีความเป็นระเบียบและเหมาะสม

1.2 พัฒนาทรัพยากรประมงและสิ่งแวดล้อม

1.3 ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพชาวประมง

2. แนวทางและมาตรการ

2.1 ควบคุมเรือประมงให้มีจำนวนเหมาะสมกับปริมาณทรัพยากร

2.1.1 ให้มีการกำหนดชนิด ขนาดและจำนวนเรือประมงที่สมควรอนุญาตให้ทำการประมง

2.1.2 แก๊ซและปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการต่อเรือประมง การจดทะเบียนเรือประมง การอนุญาตใช้เรือประมงและการอนุญาตใช้เครื่องมือทำการประมงให้เกิดเอกภาพในการควบคุม

2.1.3 กำหนดระเบียบและจัดระบบเกี่ยวกับการตรวจสอบเรือประมงเข้าออกท่าและเส้นทางเดินเรือ

2.1.4 กำหนดแนวทางเกี่ยวกับการรับซื้อหรือขายเรือประมงที่มีจำนวนเกินกว่าที่กำหนด

2.2 ควบคุมเครื่องทำการประมง

2.2.1 กำหนดชนิด ขนาด จำนวนและวิธีการใช้เครื่องมือทำการประมงให้สอดคล้องกับปริมาณทรัพยากร

2.2.2 แก๊ซและปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถควบคุมการผลิต และการนำเข้าเครื่องมือทำการประมงบางชนิดที่เป็นการทำลายพันธุ์สัตว์น้ำอย่างรุนแรง

2.2.3 ปรับปรุงอัตราจัดเก็บเงินอากรให้เหมาะสมตามประสิทธิภาพของเครื่องมือประมง

2.2.4 กำหนดแนวทางเกี่ยวกับการรับซื้อหรือลดจำนวนเครื่องมือทำการประมงที่มีจำนวนเกินกว่ากำหนดหรือประเภทที่เป็นการทำลายพันธุ์สัตว์น้ำอย่างรุนแรง

2.3 ควบคุมพื้นที่ทำการประมง

2.3.1 กำหนดพื้นที่รักษาพืชพันธุ์สัตว์น้ำในบริเวณที่มีความเหมาะสมเพิ่มขึ้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์สัตว์น้ำ

2.3.2 กำหนดเขตพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ปะการังสาหร่ายทะเล หญ้าทะเล และพันธุ์ไม้น้ำ

2.3.3 กำหนดเขตพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ป่าชายเลนและทรัพยากรประมงใน

บริเวณป่าชายเลน

2.3.4 แก้ไขและปรับปรุงกฎหมายการจัดตั้งและการควบคุมดูแลอุทยานแห่งชาติทางทะเลและน้ำจืด

2.4 กำหนดฤดูกาลจับและห้ามจับสัตว์น้ำรวมทั้งการครอบครองสัตว์น้ำบางชนิด

2.4.1 กำหนดเขตและฤดูกาลห้ามจับสัตว์น้ำให้มัลักษณะต่อเนื่องเพื่อความเป็นธรรมแก่ชาวประมงในแต่ละท้องถิ่น

2.4.2 กำหนดชนิด ขนาดและจำนวนสัตว์น้ำที่ห้ามทำการประมงโดยเฉพาะสัตว์น้ำที่หายากและใกล้สูญพันธุ์หรือสัตว์น้ำที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจสูง

2.4.3 กำหนดชนิด ขนาดและปริมาณสัตว์น้ำที่ต้องขออนุญาตมิไว้ในครอบครองหรือเพื่อการส่งออกและนำเข้า

2.5 ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการกำหนดสิทธิทำการประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแก่ชาวประมงในท้องถิ่น

2.5.1 จัดระเบียบพื้นที่ทำการประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำของประเทศใหม่ โดยเน้นสิทธิทำการประมงหน้าบ้านของประชาชนในท้องถิ่น

2.5.2 สนับสนุนให้มีการนำระบบโควตาทำการประมงมาใช้ในแต่ละพื้นที่

2.5.3 สนับสนุนให้องค์กรเอกชนและองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการจัดการทรัพยากรเพื่อให้มีการใช้ประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ

2.6 สนับสนุนและเสริมสร้างสมรรถนะของหน่วยงานต่างๆ ในการควบคุมการทำประมง

2.6.1 พัฒนาและจัดตั้งคณะกรรมการควบคุมการประมงประจำเขตและจังหวัด

2.6.2 ปรับปรุงและขยายหน่วย

ตรวจการประมงให้สามารถปฏิบัติการครอบคลุมพื้นที่ทำการประมงอย่างมีประสิทธิภาพ

2.6.3 สนับสนุนให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการโดยภาคเอกชนในแต่ละจังหวัดเพื่อตรวจสอบการปฏิบัติงานควบคุมการทำประมงของหน่วยราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.6.4 สนับสนุนให้มีการจัดตั้งหน่วยบริการประมงแบบเบ็ดเสร็จประจำท่าขึ้นปลาต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ชาวประมงในด้านต่าง ๆ

2.7 สนับสนุนการควบคุมและแก้ไขคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อป้องกันและลดผลกระทบต่อทรัพยากรประมง

2.7.1 กวดขันให้มีการควบคุมการปล่อยน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมชุมชนและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

2.7.2 จัดตั้งหน่วยตรวจสอบคุณภาพน้ำตามแหล่งประมงที่สำคัญเพื่อเฝ้าระวังและติดตามการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมเพื่อป้องกันและบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อการประมง

2.8 ประเมินผลและตรวจสอบสถานะการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรประมง

2.8.1 ติดตามตรวจสอบและประเมินสถานะการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรประมงในแหล่งทำการประมงที่สำคัญทั้งในน้ำจืดและทะเล เพื่อนำไปใช้ในการจัดการทรัพยากรได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์

2.9 พัฒนาและฟื้นฟูแหล่งประมง

2.9.1 เร่งรัดการจัดสร้างแหล่งที่อยู่อาศัยสัตว์ทะเล(ปะการังเทียม) ในแหล่งทำการประมงที่เสื่อมโทรม

2.9.2 ส่งเสริมและพัฒนาให้มีการจัดรูปแบบการบริหารการใช้ทรัพยากรประมงในแหล่งปะการังเทียม โดยเฉพาะ

การประมงพื้นบ้าน

2.9.3 บูรณะแหล่งน้ำจิตที่เสื่อมโทรมเพื่อให้มีสภาพเหมาะสมต่อการประมงรวมทั้งเร่งรัดการสำรวจรังวัดปักหลักเขตเพื่อป้องกันการบุกรุกของราษฎร

2.9.4 ผลิตและปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำในจำนวน และขนาดที่เหมาะสมในแหล่งประมงต่างๆ เพื่อฟื้นฟูทรัพยากร

2.10 พัฒนามาตรฐานเรือประมงพนักงานเดินเรือและลูกจ้างเรือประมงให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานสากล

2.10.1 จัดตั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานประมงเพื่อให้ความรู้ที่ถูกต้องและทันสมัยแก่ชาวประมงในด้านต่างๆ เช่น เครื่องยนต์การเดินเรือ วิธีการทำการประมง การดำรงชีพในทะเลการรักษาคุณภาพสัตว์น้ำ และการอนุรักษ์ทรัพยากร เป็นต้น

2.10.2 สนับสนุนและดำเนินการจัดทำทะเบียนลูกเรือประมงเพื่อการคุ้มครองและช่วยเหลือ

2.10.3 สนับสนุนให้มีการเปลี่ยนมาตรฐานเรือประมงจากเรือไม้เป็นเรือเหล็ก

2.10.4 จัดทำและสนับสนุนแผนฝึกอบรมชาวประมงรวมทั้งการฝึกอบรมหลักสูตรทสปช.

2.11 ส่งเสริมธุรกิจการประมงให้พัฒนามากยิ่งขึ้น

2.11.1 สนับสนุนการจัดตั้งกองทุนเพื่อสงเคราะห์ชาวประมงและสินเชื่อในการทำประมง

2.11.2 สนับสนุนการจัดตั้งองค์กรชาวประมงและส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีบทบาทในการบริหารมากขึ้น

2.12 ส่งเสริมและพัฒนาการประมงพื้นบ้าน

2.12.1 จัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานในการประกอบอาชีพระดับหมู่บ้าน

2.12.2 พัฒนาวีธีการทำประมงและส่งเสริมอาชีพการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง และการเพิ่มมูลค่าของสัตว์น้ำที่จับได้

2.13 ส่งเสริมและพัฒนาการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข่าวสารด้านการประมง

2.13.1 ปรับปรุงและพัฒนาองค์กรประชาสัมพันธ์ ให้มีประสิทธิภาพ เช่น สถานีวิทยุชายฝั่งสถานีวิทยุกระจายเสียงเป็นต้น

2.13.2 พัฒนาอุปกรณ์และเครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์เพื่อให้เหมาะสมต่อการประชาสัมพันธ์ ทั้งในระดับกรมและระดับจังหวัด

2.13.3 ให้ความสำคัญในการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างจิตสำนึกของชาวประมงในการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงและสิ่งแวดล้อม

นโยบายการประมงนอกน่านน้ำไทย

1. นโยบายหลัก

1.1 ส่งเสริมและพัฒนาการประมงนอกน่านน้ำไทย

1.2 คุ้มครองและควบคุมกองเรือประมงไทยที่ออกไปทำการประมงในต่างประเทศ

1.3 ส่งเสริมและพัฒนาความรู้ชาวประมง

1.4 คุ้มครองและช่วยเหลือแรงงานประมง

2. แนวทางและมาตรการ

2.1 ส่งเสริมและสนับสนุนการเจรจาการประมงร่วมกับรัฐชายฝั่งต่างๆ

2.1.1 จัดตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อเจรจาทำการประมงและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

2.1.2 จัดตั้งเจ้าหน้าที่ด้านการ

ประมงประจำสถานทูตไทยหรือสถานกงสุลใหญ่เพื่อประสานงานและติดตามประเมินผล

2.2 สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มชาวประมงเพื่อเจรจาและทำการประมงนอกน่านน้ำไทย

2.2.1 สนับสนุนการจัดตั้งองค์กรประมงภาคเอกชนเพื่อเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาการประมงนอกน่านน้ำไทย

2.2.2 เร่งรัดการจัดตั้งบริษัทกลางเพื่อทำการประมงในเขตทำความตกลง

2.2.3 ส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือระหว่างกลุ่มชาวประมงและอุตสาหกรรมประมง

2.3 ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดหาแหล่งเงินทุนและจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาการประมงนอกน่านน้ำไทย

2.3.1 เร่งรัดการจัดตั้งกองทุนจากแหล่งต่างๆ เช่น ภาคเอกชนภาครัฐและแหล่งเงินทุนจากต่างประเทศ

2.4 สนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีการต่อเรือเครื่องมือและอุปกรณ์การทำการประมง

2.4.1 กำหนดมาตรฐานของเรือประมงขนาดใหญ่เพื่อให้ความปลอดภัยทางทะเล

2.4.2 พัฒนากองเรือประมงนอกน่านน้ำโดยกำหนดรูปแบบกองเรือประมงเรือลำเลียงสัตว์น้ำและการจัดการกองเรือที่ทันสมัย

2.5 ส่งเสริมและสนับสนุนการสำรวจแหล่งทำการประมง

2.5.1 ศึกษาและค้นคว้าทรัพยากรแหล่งทำการประมงและสภาวะการประมงในเขตน่านน้ำใกล้เคียงและทะเลหลวง

2.6 พัฒนาระบบการขนส่งและเก็บรักษาสัตว์น้ำจากแหล่งประมง

2.6.1 พัฒนาระบบการเก็บรักษาและการขนส่งสัตว์น้ำโดยใช้เรือลำเลียงและการแปรรูปขั้นต้นในเรือ

2.6.2 สนับสนุนการปรับปรุงประสิทธิภาพห้องเย็นบนเรือประมงขนาดใหญ่

2.7 ส่งเสริมความร่วมมือทางการประมงระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ในระดับภูมิภาค

2.7.1 เร่งรัดการดำเนินการของสหพันธ์ประมงแห่งอาเซียน (AFF) ให้เกิดผลโดยเร็ว

2.7.2 ร่วมมือกับองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ ในการพัฒนาการประมงในภูมิภาคและระหว่างภูมิภาค

2.8 พัฒนาท่าเทียบเรือและสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานเพื่อให้เกิดการขนถ่ายสัตว์น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

2.8.1 จัดสร้างและปรับปรุงท่าเทียบเรือรวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้เพียงพอ

2.9 สนับสนุนความต้องการด้านการพลังงานและปัจจัยอื่นๆ เพื่อพัฒนาธุรกิจการประมงนอกน่านน้ำ

2.9.1 ส่งเสริมและพัฒนาการผลิตน้ำแข็งเพื่อการประมง

2.9.2 สนับสนุนการจัดสรรน้ำมันให้เพียงพอแก่กองเรือประมง

2.10 ส่งเสริมการประกันภัยเรือประมงเพื่อเป็นหลักทรัพยและชดเชยการสูญเสีย

2.11 คຸ້ມครองการลงทุนของธุรกิจประมงในต่างประเทศภายใต้เงื่อนไขการตกลงและกติการระหว่างประเทศ

2.12 กำหนดมาตรการและวิธีการเพื่อคຸ້ມครองการเดินเรือผ่านน่านน้ำต่างประเทศ

2.13 ดำเนินการจดทะเบียนเรือและผู้ประกอบธุรกิจประมงนอกน่านน้ำเพื่อกำกับดูแลตามเงื่อนไขของความตกลง

2.14 พัฒนาความรู้และประสบการณ์ ของชาวประมงเกี่ยวกับการทำการประมงนอกน่านน้ำ

2.15 สาธิตเทคโนโลยีการประมงน้ำลึกแก่กลุ่มชาวประมง

2.16 คุ้มครองการทำงานของลูกเรือประมงโดยเฉพาะในกรณีประสบปัญหาถูกต่างประเทศจับกุมรวมทั้งการจ่ายจ้างหรือค่าตอบแทนต่าง ๆ ในการทำประมง

นโยบายการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

1. นโยบายหลัก

1.1 พัฒนาเทคนิคการจัดการและวิธีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

1.2 ป้องกันและรักษาสภาพแวดล้อมให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมเพื่อมิให้ทำลายอุตสาหกรรมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

1.3 พัฒนาและสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

2. แนวทางและมาตรการ

2.1 พัฒนาและปรับปรุงวิธีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำโดยการศึกษาและวิจัยเพื่อหาแนวทางในการเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนการผลิต

2.2 ศึกษา วิจัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชนิดใหม่ที่มีศักยภาพทางการตลาด เช่น สัตว์น้ำประเภทหอย สาหร่ายทะเล ปลากระบอก ไรสีน้ำตาลปูทะเล ปลาหมึกปลิงทะเล เป็นต้น

2.3 ปรับปรุงและกำหนดมาตรฐานพันธุ์สัตว์น้ำที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจโดยเร่งศึกษาค้นคว้าวิจัยด้านพันธุกรรมสัตว์น้ำเพื่อให้ได้

พันธุ์ที่ดีสำหรับนำไปเพาะเลี้ยง

2.4 กำหนดมาตรฐานโรงเพาะฟักและฟาร์มเลี้ยงสัตว์น้ำโดยเฉพาะอย่างยิ่งกุ้งทะเล พร้อมทั้งสนับสนุนการให้บริการทางวิชาการและรับรองคุณภาพ ผลผลิตแก่โรงเพาะฟักและฟาร์มที่จดทะเบียน

2.5 เร่งรัดการศึกษาวิจัยเทคนิคและวิธีการ เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำพื้นเมืองที่หายากและกำลังจะสูญพันธุ์ ได้แก่ การวิจัยและฟื้นฟูพันธุ์ปลาไทยเพื่อนำไปปล่อยในแหล่งธรรมชาติหรือการเพาะเลี้ยงในเชิงพาณิชย์

2.6 ส่งเสริมและสนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแก่เจ้าหน้าที่และเกษตรกร

2.7 จัดทำแผนที่แสดงบริเวณที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำตามชนิดประเภทที่สำคัญเพื่อส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำตามศักยภาพของพื้นที่

2.8 เร่งรัดการควบคุมดูแลเพื่อป้องกัน และลดมลภาวะของแหล่งน้ำ

2.8.1 เร่งรัดให้มีการปฏิบัติตามมาตรา 19 และ 25 แห่ง พ.ร.บ. ประมง พ.ศ. 2490

2.8.2 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมโรงงานอุตสาหกรรม สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ในการตรวจสอบคุณภาพน้ำบริเวณชายฝั่งทะเล การป้องกัน และบรรเทาผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการประมงและการบำบัดน้ำเสียเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำโดยเน้นวิธีชีวภาพ

2.9 กำหนดเขตพื้นที่และจำนวนผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ

2.9.1 เร่งรัดการสำรวจเพื่อจัดระบบการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง

2.9.2 เร่งรัดการจำแนกเขต
การเพาะเลี้ยงกุ้งทะเลระดับ จังหวัด

2.9.3 เร่งรัดการจดทะเบียนผู้
เพาะเลี้ยงกุ้งให้เป็นไปตามระเบียบที่กรมประมง
กำหนดไว้

2.10 จัดระบบน้ำเค็มเพื่อการเพาะ
เลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งในเขตพื้นที่ส่งเสริม

2.11 สนับสนุนให้กรมประมงมีอำน
างในการควบคุมการใช้ยา อาหารและสาร
เคมีที่ใช้ในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำอย่างถูกต้อง
ตามหลักวิชาการ

2.11.1 เร่งรัดแก้ไขและ
ปรับปรุง พ.ร.บ. อาหารสัตว์ พ.ศ. 2525 และ
พ.ร.บ.ยา พ.ศ. 2510 เพื่อให้กรมประมงมี
อำนาจในการควบคุมการใช้ยา อาหาร และ
สารเคมี

2.11.2 ศึกษาผลกระทบของ
การใช้ยา อาหาร และสารเคมีต่อการเพาะเลี้ยง
สัตว์น้ำและสิ่งแวดล้อม

2.12 สนับสนุนให้มีการจัดทำ
รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
อันเนื่องมาจากกิจกรรมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
ขนาดใหญ่

2.13 จัดระบบน้ำและปัจจัยพื้น
ฐานอื่น ๆ รวมทั้งแหล่งเงินทุนเพื่อการเพาะ
เลี้ยงสัตว์น้ำ รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือแก่
เกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ประสบภัย
ธรรมชาติ

2.13.1 ส่งเสริมการขุดลอก
คูคลองธรรมชาติเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

2.13.2 สนับสนุนโครงการ
สินเชื่เพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

2.13.3 ประสานงานระหว่าง
หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดหาปัจจัย
พื้นฐานต่าง ๆ เช่น การสร้างถนน ไฟฟ้า ประปา
 ฯลฯ

2.13.4 จัดให้มีการให้ความ
ช่วยเหลือในเรื่องพันธุ์สัตว์น้ำ ปุ๋ย และอาหาร
แก่ผู้ประสบภัยธรรมชาติ

2.13.5 ส่งเสริมโครงการ
ศูนย์ผลิตพันธุ์ปลาน้ำจืดประจำหมู่บ้าน

2.13.6 ส่งเสริมการจัดระบบ
น้ำเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

2.13.7 สนับสนุนโครงการ
เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดเชิงพาณิชย์

2.14 เร่งรัดหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ให้กำหนดแนวเขตการใช้ประโยชน์ป่าไม้ชายเลน
และที่สาธารณประโยชน์ที่ชัดเจน และลดชั้น
ตอนในการขออนุญาตใช้พื้นที่เพื่อการเพาะ
เลี้ยงสัตว์น้ำ

2.14.1 เร่งรัดให้กรมป่าไม้
ปักหลักแสดงแนวเขตพื้นที่ป่าไม้ชายเลน ให้
ชัดเจน

2.14.2 เร่งรัดให้มีการสำรวจ
รังวัดและปักหลักแสดงแนวเขตที่สาธารณประ
โยชน์ให้ชัดเจน

2.14.3 ปรับปรุงแก้ไขกฎ
ระเบียบเพื่อลดขั้นตอนในการอนุญาตใช้พื้นที่
ป่าไม้ชายเลนที่สาธารณประโยชน์อื่น ๆ เพื่อ
การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

2.15 ศึกษาและจัดหาพื้นที่ที่
เหมาะสมเพื่อกำหนดเป็นแหล่งแพร่ขยายพันธุ์
ของสัตว์น้ำสำหรับการเพาะเลี้ยง

2.16 จัดให้มีตลาดกลางสินค้า
สัตว์น้ำภายในประเทศเพื่อกระจายผลผลิต
และให้เกษตรกรได้รับราคาที่เป็นธรรม

2.17 กำหนดให้เจ้าหน้าที่ประมง
ประจำอยู่ในประเทศคู่ค้าที่สำคัญเพื่อดูแลและ
ขยายตลาดสินค้าสัตว์น้ำ

2.18 สนับสนุนการรวมกลุ่มผู้เพาะ
เลี้ยงสัตว์น้ำ

2.19 พัฒนาการวิเคราะห์ข้อมูล

และบริการข่าวสารสินค้าสัตว์น้ำ โดยการจัดตั้ง ศูนย์วิเคราะห์ข้อมูลและ บริการข่าวสารสินค้า สัตว์น้ำโดยการศึกษาวิจัยเพื่อการใช้ประโยชน์ สัตว์น้ำให้เต็มที่ทั้งในด้านคุณภาพ และการ เพิ่มมูลค่าสัตว์น้ำ

นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมประมง

1. นโยบายหลัก

1.1 ส่งเสริมการหาแหล่งวัตถุดิบ สัตว์น้ำให้เพียงพอกับความต้องการของ อุตสาหกรรมประมง

1.2 ส่งเสริมและพัฒนากิจการตลาด สัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ

1.3 ส่งเสริมและพัฒนากิจการผลิต ผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำในระบบอุตสาหกรรมประมง

1.4 พัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร ทางด้านการตลาด

1.5 ควบคุมและป้องกันสภาวะ แวดล้อมเสื่อมโทรมอันเนื่องมาจากอุตสาหกรรม ประมง

2. แนวทางและมาตรการ

2.1 ส่งเสริมการหาแหล่งวัตถุดิบ เพิ่มเติมทั้งแหล่งวัตถุดิบภายในประเทศและ การนำเข้าวัตถุดิบจากต่างประเทศ

2.1.1 ส่งเสริมให้มีการทำ การประมงร่วมนอกน่านน้ำ (Joint-Venture)

2.1.2 ส่งเสริมการลงทุนเพื่อ ให้มีการนำเข้าวัตถุดิบจากแหล่งที่เหมาะสม

2.1.3 ส่งเสริมให้มีการเพาะ เลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อการพาณิชย์กรรมและให้เป็น ไปตามความต้องการของตลาด

2.1.4 ผ่อนปรนมาตรการทาง ด้านภาษีอากร และระเบียบศุลกากรสำหรับ การนำเข้าวัตถุดิบเพื่อการส่งออก

2.1.5 ผ่อนปรนมาตรการนำ เข้าวัตถุดิบอื่น ๆ ที่ใช้ในการประกอบการผลิต

อุตสาหกรรมประมงเพื่อลดต้นทุนการผลิต และให้สามารถแข่งขันในตลาดโลกได้

2.1.6 เผยแพร่ความรู้ในเรื่อง กฎระเบียบและมาตรการของประเทศคู่ค้าเพื่อ แก้ไขปัญหาเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดของวัตถุดิบ

2.2 เร่งรัดให้มีการปรับปรุงคุณภาพ สัตว์น้ำภายหลังการจับ

2.2.1 ทำการศึกษา วิจัย เกี่ยว กับการรักษาคุณภาพสัตว์น้ำภายหลังการจับ

2.2.2 จัดให้มีการฝึกอบรม หลักสูตรการถนอมรักษาคุณภาพสัตว์น้ำ ภายหลังการจับสัตว์น้ำแก่ผู้ประกอบการ

2.2.3 ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก ขั้นพื้นฐานของท่าเทียบเรือสะพานปลา และสถานแปรรูปขั้นปฐม

2.3 ปรับปรุงโครงสร้างของรัฐใน ด้านการตรวจสอบและรับรองคุณภาพสัตว์น้ำ ให้เป็นเอกภาพ

3.3.1 จัดทำระบบการตรวจ- สอบและรับรองคุณภาพสัตว์น้ำให้อยู่ในหลัก เกณฑ์เดียวกันและเป็นที่ยอมรับได้ของต่าง ประเทศและจัดให้มีการบริการในลักษณะ One-stop Service

3.3.2 สนับสนุนให้เอกชนร่วม รับผิดชอบในการควบคุมมาตรฐานการผลิต สินค้า

2.4 ปกป้องและรักษาตลาดต่างประเทศ

2.4.1 เจรจาการค้ากับต่าง ประเทศเพื่อลดอุปสรรคและหาแนวทางใน ภาครัฐเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับประเทศคู่ค้า ให้มีมากขึ้นปีลำดับ

2.4.2 ปรับปรุงแก้ไขกฎ ระเบียบทางการค้าของไทยให้สอดคล้อง กับกฎระเบียบทางการค้าระหว่างประเทศ

2.4.3 กำหนดมาตรการด้าน

การอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำและสิ่งแวดล้อมของไทย ให้สอดคล้องกับมาตรการของนานาชาติ เพื่อลดผลกระทบต่อการนำเข้าและส่งออกสินค้าสัตว์น้ำ เช่น กุ้ง ปลาทูน่า ฯลฯ

2.5 พัฒนาลาดต่างประเทศ

2.5.1 ศึกษากฎ ระเบียบ ข้อบังคับทางการค้าและสู่ทางการตลาดของประเทศผู้ซื้อให้ทันต่อเหตุการณ์

2.5.2 ส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำของไทยให้เป็นที่ยอมรับของตลาดโลก

2.5.3 ให้สินเชื่อในการส่งออกโดยผ่านธนาคารเพื่อการนำเข้า-ส่งออก (Ex-Im Bank)

2.5.4 ส่งเสริมและขยายการขนส่งทางเรือ/อากาศ เพื่อส่งเสริมการส่งออก

2.6 ส่งเสริมให้มีการประกันความเสี่ยงภัยของผู้ส่งออก

2.6.1 ลดค่าเบี้ยประกันภัยลงเพื่อจูงใจผู้ประกอบการให้ใช้บริการเพิ่มมากขึ้น

2.6.2 จัดให้มีการประกัน L.C. เพื่อการส่งออก

2.7 พัฒนาลาดสินค้าสัตว์น้ำภายในประเทศ

2.7.1 จัดตั้งตลาดกลางซื้อขายสินค้า สัตว์น้ำโดยเฉพาะในส่วนภูมิภาคให้เพิ่มมากขึ้น

2.7.2 จัดให้มีตลาดกลางสัตว์น้ำระดับประเทศที่ได้มาตรฐานแทนตลาดกลางสัตว์น้ำสะพานปลากรุงเทพเดิม ซึ่งย้ายไปอยู่สถานที่แห่งใหม่

2.8 ส่งเสริมให้มีการนำเข้าเทคโนโลยีขั้นสูงจากประเทศที่พัฒนาแล้วมาใช้ในการพัฒนาอุตสาหกรรมประมง โดยการลดภาษีการนำเข้าเครื่องจักรกลและอุปกรณ์การผลิตสินค้าสัตว์น้ำที่ใช้เทคโนโลยีระดับสูง เพื่อช่วย

เพิ่มมูลค่าของสินค้าแปรรูปให้สูงขึ้นและให้ผู้ประกอบการมีโอกาสมากขึ้นในการแข่งขันในตลาดโลก

2.9 ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่

2.10 ส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์สัตว์น้ำให้เหมาะสม

2.11 กำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ และข้อแนะนำในการผลิตผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ

2.11.1 กำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำและข้อแนะนำสู่ลักษณะในการผลิตผลิตภัณฑ์ สัตว์น้ำ เพื่อให้ผู้ผลิตยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ และใช้อ้างอิงในการเจรจาทางการค้า

2.12 ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข่าวสารและข้อมูลระหว่างภาครัฐบาลและเอกชน

2.12.1 จัดตั้งศูนย์ข้อมูลโดยเชื่อมโยงเครือข่ายด้วยระบบคอมพิวเตอร์

2.12.2 การให้ข่าวสารทางด้านการตลาดที่ทันต่อเหตุการณ์โดยสื่อประเภทต่าง ๆ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ

2.12.3 จัดทำและ/หรือเผยแพร่เอกสารและสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับข้อมูลทางด้านการผลิตและการตลาดอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

2.13 ส่งเสริมการป้องกันรักษาภาวะแวดล้อม อันเนื่องมาจากการพัฒนาชุมชนอุตสาหกรรมประมง

2.13.1 ให้มีการกำจัดของเสียและการจัดทำระบบบำบัดน้ำเสียในกิจกรรมด้านอุตสาหกรรม ประมงอย่างแท้จริง

2.13.2 ควบคุมดูแลและตรวจสอบการปล่อยของเสียต่าง ๆ ให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

2.14 ส่งเสริมให้มีนิคมอุตสาหกรรม

สาหรรมประมง ได้แก่ จัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมประมงในลักษณะสมบูรณแบบ (Fisheries Complex) โดยมีพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมไม่น้อยกว่า 1,000 ไร่พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานอย่างครบถ้วน รวมทั้งท่าเทียบเรือและระบบบำบัดน้ำเสีย

แผนงานส่งเสริมการประมง

หลักการและเหตุผล

การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพด้านการประมงเป็นงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากการถ่ายทอดผลงานทดลองและค้นคว้าทางวิชาการประมงไปสู่เกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในการแก้ไขปัญหา และเป็นงานที่ดำเนินการในพื้นที่เป้าหมายที่มีขอบเขตแน่นอนและจำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งชุมชน หรือแหล่งน้ำสาธารณะประโยชน์ โดยมุ่งที่จะเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำ ทั้งน้ำจืด น้ำเค็ม และน้ำกร่อย ให้มีปริมาณเพียงพอกับความต้องการของประชากร และเพื่อก่อให้เกิดรายได้ทั้งในด้านส่วนตัวและส่วนรวมของประเทศไทย

แผนงานส่งเสริมการประมงจึงเป็นแผนที่เชื่อมโยงทั้งด้านนโยบายและผลสำเร็จของแผนงานอื่นๆ ของกรมประมงไปสู่การดำเนินงานทั้งในด้านการส่งเสริมพัฒนาอาชีพและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรอยู่ในพื้นที่ชนบทเป็นแผนงานที่มุ่งหวังให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในนโยบาย แผนงาน ตลอดจนโครงการและกิจกรรมต่างๆ ของกรมประมงที่ได้กำหนดไว้ เป็นแนวทางในการพัฒนาการประมงของประเทศไทย และให้ความร่วมมือในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ และการทำการประมงอย่างถูกวิธีหรือถูกต้องตามหลักวิชาการ ตลอดจนแนะนำส่งเสริมให้

เกษตรกรดำเนินการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในลักษณะหรือรูปแบบต่างๆ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มผลผลิตและมูลค่าสินค้าสัตว์น้ำเพื่อเพิ่มรายได้และกระจายให้แก่เกษตรกรและประเทศชาติ

แนวทางดำเนินการ

ก. ในพื้นที่ชนบท

ส่งเสริมให้เกษตรกรดำเนินการหรือประกอบอาชีพทางการประมงทั้งประมงน้ำจืด น้ำกร่อยและน้ำเค็ม ดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมให้มีการจัดสัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ แหล่งน้ำสาธารณะเพื่อใช้ในการบริโภค และเพิ่มรายได้ของประชาชนภายในประเทศอย่างถูกวิธีและมีประสิทธิภาพ

2. ส่งเสริมให้มีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำอย่างถูกต้อง เพื่อเป็นอาหารในครอบครัวหรือเป็นอาชีพรอง และเป็นพื้นฐานในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นอาชีพหลักในครอบครัวหรือเป็นอาชีพรอง และเป็นพื้นฐานในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นอาชีพหลักต่อไป โดยกำหนดแนวทางส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำออกเป็น 3 แบบ

- การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำขั้นพื้นฐานหรือแบบพื้นบ้าน (Extensive Fish Culture)

นายสำรวย มินกาญจน์ หัวหน้าฝ่ายวางแผนการส่งเสริมการประมง กองส่งเสริมการประมง

- การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแบบกึ่งหรือกึ่งเป็นอาชีพ (Semi Intensive Fish Culture)

- การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแบบพัฒนาหรือแบบอาชีพ (Intensive Fish Culture)

3. ส่งเสริมด้านโภชนาการแปรรูปสัตว์น้ำ เพื่อให้เกษตรกรรู้จักการถนอมอาหารและการแปรรูปสัตว์น้ำให้ถูกต้องตามหลักโภชนาการ และเพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและคุณค่าอาหารในการบริโภค เช่น การทำ

ปลารมควัน การทำ ปลาเค็มตากแห้ง
ปลาร้า น้ำปลา กะปิ ข้าวเกรียบกุ้ง เป็นต้น

4. อบรมและเพิ่มพูนทักษะความรู้
ความสามารถให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง
เทคโนโลยีเศรษฐกิจ และสังคมให้แก่ประชาชน
ทุกกลุ่มอาชีพ

5. ปรับปรุงประสิทธิภาพการฝึกอาชีพ
ระยะสั้นสำหรับแรงงานฝีมือ

6. ส่งเสริมการฝึกอาชีพและทักษะแก่ผู้
ประกอบอาชีพส่วนตัวและผู้เริ่มประกอบอาชีพ
ส่วนตัว

7. การรวมกลุ่มในรูปของสถาบัน
เกษตรกรต่าง ๆ

8. เสริมสร้างความแข็งแกร่งขององค์
การประชาชนในระดับตำบลและหมู่บ้านให้
มีบทบาทในการวางแผน และพัฒนาท้องถิ่น
ของตนเองมากขึ้น

9. ให้มีการเพิ่มพูนความรู้ผ่านระบบ
สื่อสารมวลชน เช่น สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์
(และระบบการสอนทางไกลเพื่อให้ได้รับข้อมูล
ข่าวสารที่ถูกต้องและทันต่อเหตุการณ์)

10. จัดสรรเงินทุนหมุนเวียนและสิน
เชื่อแก่ผู้ประกอบการรายย่อย

11. รักษาระดับราคาสินค้าเกษตร
ภายในประเทศมิให้ผันผวนมากเกินไป เพื่อ
คุ้มครองผู้ผลิตสินค้าเกษตร และสนับสนุน
การส่งออกสินค้าเกษตร

12. พัฒนาตลาดกลางในลักษณะ
ตลาดประมูลให้มีมากขึ้น

13. เน้นการให้ความช่วยเหลือเป็น
กรณีพิเศษ แก่กลุ่มหรือพื้นที่ที่มีปัญหาทาง
การเกษตรเป็นการเฉพาะ อาทิ หมู่บ้าน กชช.
พื้นที่ประสบภัยธรรมชาติพื้นที่ดินเปรี้ยว
ดินเค็ม ฯลฯ

ข. ในพื้นที่ส่วนกลาง

1. ดำเนินการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร
ข้อมูลพื้นฐาน ปริมาณผลิตผลตรงตามความ
ต้องการของตลาดทั้งภายในประเทศและ
ภายนอกประเทศให้แก่ประชาชนทั่วไปทั้งภาค
เอกชนและรัฐบาล เพื่อเป็นแนวทางการ
ส่งเสริมในการจัดระบบการประกอบธุรกิจ
ด้านการจำหน่ายสินค้าทั้งในรูปแบบอาหารสด
และอาหารแปรรูป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อ
การส่งออก

2. รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลปัญหา
พื้นฐานของเกษตรกรในพื้นที่ชนบทเพื่อเป็น
แนวทางในการประสานแผนในระหว่างแผน
งานทุกแผนงานของกรมและหน่วยงานของราช
การอื่นๆ เพื่อให้การดำเนินงาน บรรลุผลตาม
เป้าหมายและวัตถุประสงค์สอดคล้องกับ
นโยบายของกรมประมง

มาตรการในการดำเนินการ

1. ให้เกษตรกรเป็นผู้กำหนดทาง
เลือกในการประกอบอาชีพของตนเองโดย
พิจารณาตามความต้องการตามความพร้อม
ของตนเองและความเหมาะสมของสภาพ
แวดล้อม ตลอดจนความต้องการของตลาด

2. เจ้าหน้าที่ประมงหรือพนักงานส่งเสริม
ประมง ทำหน้าที่ให้ความรู้เรื่องการประมงสาขา
ต่างๆ และแนวทางเลือกในการประกอบอาชีพ
ทางการประมง

3. กรมประมงกำหนดแผนงานหรือ
โครงการพัฒนาแผนงานทางวิชาการและแผน
งานอื่นๆ รวมทั้งแผนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
ธรรมชาติ เพื่อเป็นการสนับสนุนหรือเสริม
การประกอบอาชีพของเกษตรกรให้ประสาน
ผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย

วัตถุประสงค์

1. ส่งเสริมให้เกษตรกรดำเนินการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด ทั้งในรูปแบบพื้นบ้าน กึ่งพัฒนา โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับความพร้อม ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ทั้งนี้มุ่งหวังเพื่อใช้บริโภคภายในประเทศและการกระจายรายได้แก่เกษตรกรที่อยู่ในชนบท

2. ส่งเสริมให้เกษตรกรดำเนินการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ทั้งในรูปแบบพื้นบ้าน กึ่งพัฒนา และพัฒนาตามความเหมาะสมของสภาวะเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ โดยมุ่งหวังที่จะส่งเป็นสินค้าขายออกเพื่อนำเงินตราเข้าประเทศและเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร

3. ส่งเสริมให้ชาวประมงทำการประมงทะเล ทั้งในน่านน้ำไทยและน่านน้ำสากล อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ กำหนดชนิดและขนาดของเครื่องมือ ตลอดจนฤดูกาลที่เหมาะสม โดยมุ่งหวังเพื่อให้บริโภคภายในประเทศ และเพื่อการส่งเป็นสินค้าขายออกนำเงินตราเข้าประเทศ

4. ส่งเสริมให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ เพื่อเป็นการสงวนทรัพยากรสัตว์น้ำให้ดำรงคงอยู่ถาวร และอุดมสมบูรณ์ตลอดไป

5. ให้ดำเนินการให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ เพื่อเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความเป็นอยู่ของราษฎรในบริเวณหมู่บ้านนั้นให้ดีขึ้น ตามโครงการพระราชดำริ

6. จัดการบริหารการประมงในอ่างเก็บน้ำ เพื่อให้ราษฎรในบริเวณนั้นได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำได้เต็มที่ และถูกหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ พร้อมทั้งเพาะพันธุ์ปลาชนิดต่างๆ เพื่อแจกจ่ายให้ราษฎรเลี้ยงและปล่อยในอ่างเก็บน้ำ

7. พัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ เพื่อเพิ่มผลผลิต สัตว์น้ำ เก็บกักน้ำเพื่อพัฒนาการเกษตรชลประทาน รวมทั้งลดปริมาณการตกตะกอนและลดปัญหาที่เกิดจากน้ำท่วม

8. พัฒนาปรับปรุงและจัดตั้งแหล่งปลาประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำประจำหมู่บ้านอย่างเต็มที่ โดยการเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำและเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรหมู่บ้าน เป้าหมาย

9. เสริมสร้างความรู้ทางด้านการประมง และเพิ่มอาหารโปรตีนประเภทสัตว์น้ำแก่นักเรียน

10. พัฒนาการใช้พื้นที่ชายฝั่งและทะเลให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และการพัฒนาทรัพยากรสัตว์น้ำโดยการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรสัตว์น้ำชายฝั่งทะเล ด้วยการสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการประมงทะเล

การส่งเสริมและพัฒนา ประมงชายฝั่งจากประสบการณ์ ในการปฏิบัติงานของโครงการ พัฒนาประมงขนาดเล็ก ระยะที่ 2 ในพื้นที่ จังหวัดระนอง

โครงการพัฒนาการประมงขนาดเล็ก ระยะที่ 2 ซึ่งมีช่วงระยะเวลาในการปฏิบัติงานระหว่างปี พ.ศ. 2530-2535 โดยมีพื้นที่เป้าหมายคือชุมชนชาวประมง ตามแนวชายฝั่งทะเลของ จังหวัดระนอง โครงการฯ นี้เป็นโครงการด้านการส่งเสริมที่มีรูปแบบการทำงานแบบผสมผสานโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเข้าไปช่วยพัฒนาในทางที่ดีขึ้นในรูปแบบต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเข้าไปช่วยพัฒนาชุมชนชาวประมงให้มีการพัฒนาในทางที่ดีขึ้นในรูปแบบต่างๆโดยมีหน่วยงานของกรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นหน่วยงานหลักเพื่อประสานกับหน่วยงานราชการอื่นๆ ในการเข้ามาร่วมกันพัฒนาพื้นที่เป้าหมายให้บรรลุผล วัตถุประสงค์ ข้อหนึ่งของโครงการ คือการพยายามหารูปแบบหรือแนวทางในการส่งเสริมการประมงชายฝั่งที่เหมาะสมเพื่อเป็นรูปแบบในการที่จะนำไปประยุกต์ ใช้ในพื้นที่อื่น ๆ

1. การคัดเลือกกิจกรรม

1.1 กิจกรรมแบ่งตามระยะเวลาของการดำเนินโครงการ จะแบ่งได้เป็น

1.1.1 กิจกรรมที่ได้กำหนดขึ้นก่อนที่จะเริ่มดำเนินโครงการ

1.1.2 กิจกรรมที่ได้กำหนดขึ้นในระหว่างปฏิบัติงานโครงการ

1.2 การจัดแบ่งกิจกรรมตามกิจกรรมที่นำมาส่งเสริมในโครงการ

1.2.1 กิจกรรมที่คัดเลือกโดยคณะกรรมการโครงการ

1.2.2 กิจกรรมที่คัดเลือกโดยผู้ชำนาญการหรือนักวิชาการ

1.2.3 กิจกรรมที่คัดเลือกขึ้นโดยโครงการ ฯ

1.2.4 กิจกรรมที่เป็นความต้องการของชาวประมง

2. การคัดเลือกสถานที่

2.1 การคัดเลือกพื้นที่โดยผู้ชำนาญการหรือนักวิชาการ

2.2 การคัดเลือกพื้นที่โดยเจ้าหน้าที่โครงการ ฯ หรือสำนักงานประมง

2.3 การคัดเลือกพื้นที่โดยเกษตรกร

3. การคัดเลือกสมาชิก

3.1 สมาชิกที่คัดเลือกจากเจ้าหน้าที่โครงการ ฯ

3.2 การคัดเลือกสมาชิกที่ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ของสำนักงานประมงจังหวัดและประมงอำเภอ

3.3 เกษตรกรผู้สนใจสมัครเข้าร่วมกิจกรรมเอง

3.4 การคัดเลือกสมาชิกโดยเลือกจากผู้ผ่านการฝึกอบรม

3.5 การคัดเลือกสมาชิกโดยนักวิชาการหรือผู้ชำนาญการ

3.6 การคัดเลือกสมาชิกจากเกษตรกรที่ได้ดำเนินกิจการอยู่ก่อนแล้ว

4. การบริหารกิจกรรม

4.1 การบริหารรายบุคคล

4.2 การบริหารกิจกรรมโดยกลุ่มเกษตรกร หรือกลุ่มชาวประมง หรือกลุ่มที่ประกอบกิจกรรมอย่างเดียวกัน

4.3 การบริหารกิจกรรมโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน

5. วิธีการส่งเสริม

5.1 วิธีการส่งเสริมโดยนำกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จจากที่อื่น มาถ่ายทอดหรือส่งเสริมขึ้นในพื้นที่โครงการ

5.2 วิธีการส่งเสริม โดยนำเกษตรกรไปดูแหล่งที่ประสบความสำเร็จ แล้วจึงกลับมาดำเนินการ

5.3 วิธีการส่งเสริมโดยฝึกอบรมและให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานก่อนออกไปดำเนินการ

5.4 วิธีการส่งเสริม โดยการจัดฝึกอบรมและเยี่ยมเยียนติดตามผล

5.5 วิธีการส่งเสริม โดยการสำรวจความสนใจของเกษตรกร แล้วจึงจัดตั้งกลุ่มทำการฝึกอบรม และดำเนินการกิจกรรม

5.6 วิธีการส่งเสริม โดยการประสานงานกับหน่วยราชการอื่น ๆ

6. สรุปผลการปฏิบัติงาน

7. หัวข้อวิจารณ์และปัญหาข้อเสนอแนะ

การคัดเลือกกิจกรรม

การคัดเลือกกิจกรรมของโครงการพัฒนาประมงขนาดเล็ก จ.ระนอง ได้ดำเนินการในหลายรูปแบบ ซึ่งพอจะแบ่งออกได้เป็น 2 ระยะคือ

-กิจกรรมที่ได้กำหนดขึ้นก่อนที่จะเริ่มดำเนิน โครงการ ได้แก่ กิจกรรมที่คณะกรรมการได้กำหนดขึ้นในแผนปฏิบัติงาน ในขณะที่จัดเตรียมโครงการพัฒนาประมงขนาดเล็ก ระยะที่ 2 ขึ้น โดยคณะกรรมการดังกล่าว มีระยะเวลาปฏิบัติงานในช่วงปี 2528-2529 เช่น กิจกรรมการเลี้ยงหอยนางรม, กิจกรรมการ

ส่งเสริมลอบรูปแบบพับได้, การฝึกอบรมด้านโภชนาการแก่แม่บ้านประมง

-กิจกรรมที่ได้กำหนดขึ้นในระหว่างปฏิบัติงานโครงการ เป็นกิจกรรมที่ได้กำหนดขึ้นในระหว่างที่ได้ดำเนินโครงการในปี 2530-2535 ซึ่งเมื่อได้เริ่มดำเนินโครงการไปแล้ว ได้ศึกษาถึงศักยภาพ, ความต้องการของประชาชน และความเหมาะสมของกิจกรรม แล้วจึงได้นำเข้าไปทำการฝึกอบรมและส่งเสริม ซึ่งผู้ริเริ่มกิจกรรมต่าง ๆ มีทั้ง คณะกรรมการของโครงการฯ, โดยผู้ชำนาญการหรือนักวิชาการ, โดยเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติงานของโครงการ ฯ หรือ บางกิจกรรมก็เป็นความต้องการของชาวประมงก็มี

หากจะแบ่งกิจกรรมต่าง ๆ ออกตามประเภทของผู้เสนอกิจกรรมก็จะสามารถแบ่งได้ดังนี้

(1) กิจกรรมที่คัดเลือกโดยคณะกรรมการโครงการฯ ในระหว่างก่อนดำเนินโครงการในช่วงเตรียมการระหว่างปีพ.ศ.2528-2529 กรมประมงได้ตั้งคณะทำงานขึ้นชุดหนึ่งเพื่อจัดเตรียมแผนการปฏิบัติงานของโครงการพัฒนาประมงขนาดเล็กระยะที่ 2 ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งคณะกรรมการชุดดังกล่าวก็ได้ดำเนินการศึกษาและกำหนดกิจกรรมมีขึ้นคือ

1.1 การเลี้ยงหอยนางรม

1.2 ลอบปู

1.3 การแปรรูปสัตว์น้ำเพื่อการบริโภคในครัวเรือน

ต่อมาเมื่อโครงการฯ ได้ดำเนินไประยะหนึ่ง ได้มีความตื่นตัวด้านการเลี้ยงกุ้งในกระชังขึ้นที่ จ.ฉะเชิงเทรา ทางคณะทำงานของโครงการฯ จึงได้ดำริที่จะได้ดำเนินการที่ จ.ระนอง ภายใต้โครงการการพัฒนาประมงขนาดเล็กขึ้น จึงถือว่าเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทางคณะกรรมการ

โครงการ ฯ ได้กำหนดขึ้น แต่เป็นช่วงระหว่างดำเนินการ ผิดไปจากสามกิจกรรมแรกที่ได้กำหนดขึ้นก่อนที่จะเริ่มโครงการ

1.4 การเลี้ยงกุ้งในกระชัง

2). กิจกรรมที่คัดเลือกโดยผู้ชำนาญการหรือนักวิชาการ เป็นกิจกรรมที่ผู้ที่มีความรู้ในทางวิชาการมีความเห็นว่ามีเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ที่จะนำมาส่งเสริมและเผยแพร่ขึ้นในพื้นที่เป้าหมาย จึงได้นำเสนอให้ดำเนินการขึ้นในโครงการ ฯ ได้แก่

-กิจกรรมส่งเสริมลอบปูแบบพับได้ กิจกรรมนี้ผู้ชำนาญการทางด้านเครื่องมือประมงได้เสนอให้เข้าเป็นกิจกรรมในโครงการในระยะเตรียมโครงการ และได้รับความเห็นชอบให้บรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการโดยมีหลักการสำคัญที่จะทำเทคโนโลยี ในการจัดสัตว์น้ำโดยใช้ลอบแบบใหม่เข้ามาเผยแพร่ให้กับชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งแต่เดิมชาวประมงจะใช้แต่เครื่องมือแร้วปูในการจับปูทะเลมาเป็นเวลานานส่วนเครื่องมือชนิดใหม่นี้แม้ว่าจะมีราคาแพงกว่าแร้วปูแบบพื้นบ้านก็ตาม แต่ก็มีข้อดีอยู่หลายประการเช่นกันคือ เมื่อไม่ใช้งานสามารถพับเก็บได้ไม่เปลืองเนื้อที่ เมื่อปูเข้าไปในลอบแล้วจะติดอยู่ข้างใน ไม่สามารถหลุดลอยออกมาได้ ไม่เหมือนแร้วปูซึ่งจะต้องใช้ความเร็วในการกู่หรือหากมากู่แล้วขึ้นผุดช่วง ปูจะออกไปจากแร้วก่อน นอกจากนี้ยังสามารถทั้งลอบไว้ได้ตลอดจนถึงเวลาค่อยมากู่ขึ้นเพียงครั้งเดียว ผุดกับแร้วซึ่งจะต้องคอยกู่อยู่ตลอดเวลาจะนั้นหากในพื้นที่ดังกล่าวสามารถทำการประมงอย่างอื่นได้อีก ชาวประมงจะสามารถใช้เวลาในขณะที่รอ กู่ลอบไปทำการประมงอย่างอื่นได้อีกประการสุดท้ายก็คือลอบชนิดนี้นอกจากจะใช้จับปูทะเลได้เป็นอย่างดีแล้วยังจะสามารถนำไปจับสัตว์น้ำชนิดอื่นได้อีก เช่น ปูม้า, ปลาไหลทะเล (ดูหนา) เป็นต้น

-กิจกรรมส่งเสริมลอบหมึก เนื่องมาจากทางฝั่งอ่าวไทยได้มีการใช้ลอบหมึกกันอย่างแพร่หลาย ในหลายๆ พื้นที่และสามารถจับหมึกหอม หมึกกระดองได้เป็นปริมาณมาก ในขณะที่ทางฝั่งทะเลอันดามันยังไม่ค่อยรู้จักเครื่องมือชนิดนี้ จึงได้มีการเสนอแนะโดยผู้ชำนาญการด้านเครื่องมือทำการประมงให้นำกิจกรรมนี้บรรจุเข้าในโครงการฯ ด้วย เพื่อที่จะได้นำทรัพยากร ชนิดนี้ขึ้นมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่

3). กิจกรรมที่คัดเลือกขึ้นโดยโครงการฯ เป็นกิจกรรมที่เริ่มขึ้นภายหลังจากโครงการได้เริ่มดำเนินการไปแล้วและทางโครงการฯ หรือเจ้าหน้าที่โครงการฯ เห็นว่าน่าที่จะนำมาส่งเสริมในพื้นที่นี้ได้ จึงได้ขอความเห็นชอบจากคณะทำงานโครงการฯ เพื่อบรรจุกิจกรรมต่างๆ เข้ามาปฏิบัติในพื้นที่โครงการ ฯ คือ

-กิจกรรมส่งเสริมการเลี้ยงปลาในกระชัง กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ได้ดำเนินการในโครงการพัฒนาประมงขนาดเล็กระยะที่ 1 และค่อนข้างจะประสบผลสำเร็จ ทำให้มีการขยายการเลี้ยงปลาในกระชัง ไปในพื้นที่ในจังหวัดชายทะเลหลายจังหวัด ดังนั้นในช่วงแรกของโครงการฯมิได้บรรจุกิจกรรมนี้ไว้เนื่องจากมองเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่ค่อนข้างจะแพร่หลายและชาวประมงก็ได้เริ่มดำเนินการกันเองมาพอสมควร แต่หลังจากที่ได้ดำเนินการก็พบว่าผู้เลี้ยงส่วนใหญ่ยังประสบปัญหาต่าง ๆ อยู่มากทางโครงการฯ จึงได้เข้าไปดำเนินการโดยเริ่มทำฝึกอบรมให้แก่เกษตรกรโดยเน้นด้านวิธีการเลี้ยงที่ถูกหลักวิชาการ, การป้องกันและรักษาโรค เข้าไปจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรเพื่อสามารถให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เช่น จัดตั้งกองทุนยาสำหรับใช้รักษาโรคสัตว์น้ำ, การตรวจเยี่ยมและการให้คำแนะนำทางวิชาการ

ตลอดจนการจัดตั้งเงินทุนในการจัดหาวัสดุ ในการสร้างกระชังเพื่อใช้หมุนเวียนในกลุ่ม

-กิจกรรมการขุดปุทะเล เนื่องจาก จังหวัดระนองมีอาณาเขตป่าชายเลนที่กว้างขวาง และสามารถขุดปุทะเลได้มาก แต่ปุทะเลที่จับ ได้บางส่วนจะมีขนาดเล็ก กว่าขนาดที่ตลาด ต้องการ ประกอบกับราคารับซื้อจากพ่อค้า คนกลางค่อนข้างต่ำ ในขณะที่บางจังหวัดทาง ฝั่งอ่าวไทยราคารับซื้อปุทะเลจะสูงกว่า 2-3 เท่า และประสบความสำเร็จในการขุดปุทะเลเป็น อย่างดีจึงได้นำกิจกรรมดังกล่าวเข้าบรรจุใน โครงการฯ โดยมีเป้าหมายที่จะนำขนาดเล็กลงที่ ต่ำกว่าที่ตลาดต้องการคือขนาดต่ำกว่า 200 กรัม มาเลี้ยงเพื่อให้เป็นปูแน่นในระยะเวลาไม่เกิน 2 เดือน เพื่อเพิ่มขนาดและน้ำหนักขึ้น อีก ประการหนึ่งคือนำเอาปูเพศเมียมาทำการเลี้ยง ให้เป็นปูไข่ เพื่อเพิ่มมูลค่าสัตว์น้ำ เนื่องจาก ราคาปูไข่จะสูงกว่าปูธรรมดา

-กิจกรรมการเลี้ยงหอยนางรมเล็ก ใน จังหวัด ระนองได้มีหอยนางรมพันธุ์เล็ก หรือที่ ชาวบ้านทั่วๆ ไปเรียกว่า หอบดิบปรากฏอยู่ ตามแนวชายฝั่งทั่วไป โดยเฉพาะบริเวณที่เป็น หาดหินและรากไม้ในป่าชายเลน แต่เดิมจะมี ชาวบ้านเก็บมาเพื่อการบริโภคบางส่วน ต่อ มาก็มีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อโดยตรงขายกัน เป็นปี๊บ แต่มีข้อเสียที่ว่าเมื่อพ่อค้าคนกลาง มารับซื้อไปแล้วจะให้ราคาค่อนข้างต่ำ โดยให้ เหตุผลว่าหอยดิบที่รับซื้อไปนั้นมีขนาดใหญ่ และเล็กปนกัน ซึ่งขนาดเล็กไม่สามารถนำไป จำหน่ายได้หรือจะทำให้ขาดทุน เมื่อนำไปแกะ แล้วจะได้ส่วนที่เป็นเนื้อหอยน้อย ต่อมาจึงได้ มีการนำหอยนางรมขนาดเล็กที่เก็บรวบรวม มาได้ มาทำการคัดขนาดให้ได้ขนาดที่เท่าๆ กัน แล้วนำมาติดเป็นพวงกับเชือกโพลีเอททิลีน ขนาดเล็ก โดยให้ปูนซีเมนต์ติดเป็นกระจุก ๆ ละ

3 ตัวแต่ละข้างของพวงหอยจะมีอยู่ข้างละ 6 กระจุก รวมแล้วในเชือก 1 เส้น จะมีตัวหอย ติดอยู่ 36 ตัว แล้วนำเอาไปพาดไว้บนราวไม้ ซึ่งจะอยู่ในบริเวณที่มีน้ำขึ้นถึง เลี้ยงไว้ระยะ หนึ่งพ่อค้าคนกลางก็จะมาซื้อโดยคัดเอาจาก ขนาดของหอยที่ได้ขนาดของตลาดต้องการใน ราคาพวงละ 2-4 บาทตามแต่ฤดูกาลโครงการฯ ได้เข้าไปดำเนินการในด้านการจัดตั้งกลุ่ม,จัดตั้ง กองทุน, และด้านการตลาด เนื่องจากในบาง ฤดูกาลพ่อค้าคนกลางมารับซื้อในราคาค่อนข้าง ต่ำหรือไม่มารับซื้อเลย ถ้าหากผลผลิตของ หอยนางรมทางภาคตะวันออกสู่ท้องตลาดมาก เนื่องจากตลาดใหญ่ที่นำไปจำหน่ายคือตลาด หนองมนใน จ.ชลบุรี

-กิจกรรมการเลี้ยงหอบแมลงภู่ ตลอดแนวของแม่น้ำกระบุรีและในบริเวณ อ่าวกะเปอร์ จะพบว่าหอยแมลงภู่อยู่ตาม ธรรมชาติโดยทั่วไป แต่มีปริมาณค่อนข้างน้อย และการใช้วัสดุรวบรวมลูกหอยก็จะไม่พบหรือ พบลูกหอยที่มาเกาะจำนวนน้อยมาก ผิดกับ บางท้องที่ทางฝั่งอ่าวไทยโครงการฯ จึงได้ทำ การขนย้ายลูกหอยแมลงภู่จำนวนหนึ่งจาก จังหวัดชุมพร นำมาลงเลี้ยงในบริเวณอ่าว กะเปอร์รวม 4 พื้นที่ เพื่อศึกษาความเป็น ไปได้ในการที่จะเลี้ยงลูกหอบแมลงภู่ขนาดเล็ก จนถึงขนาดที่ตลาดต้องการ เนื่องจากตลาด หอยแมลงภู่จะต้องนำไปจำหน่ายทั้งเปลือกทำ ให้ต้องเสียค่าขนส่งมาก อีกประการหนึ่งเพื่อที่ จะได้ศึกษาความเป็นไปได้ในการสร้างแหล่ง แพร่ขยายพันธุ์ของหอยแมลงภู่ เนื่องจาก อ่าวกะเปอร์เป็นอ่าวที่ค่อนข้างใหญ่และเป็น อ่าวปิด ลูกหอยที่เกิดขึ้นมีโอกาสที่จะไหลเวียน อยู่ในบริเวณอ่าวมากกว่าที่จะไหลออกไปสู่ ทะเลนอกได้ แม้ว่าทางฝั่งอันดามันจะมีระดับ น้ำขึ้นลงสูงก็ตาม

-กิจกรรมกองทุนน้ำมัน ในบางหมู่บ้านของชายฝั่ง ทะเลจังหวัดระนอง การคมนาคมค่อนข้างลำบาก อยู่เป็นเกาะ ต้องเดินทางโดยทางเรือเท่านั้น บางหมู่บ้านเส้นทางถนนค่อนข้างทุรกันดาร ปัจจัยสำคัญที่ต้องใช้ในการเดินทางและขนส่งคือน้ำมันเชื้อเพลิง ซึ่งปรกติจะจำหน่ายในราคาค่อนข้างสูงกว่าราคาที่จำหน่ายกันในท้องตลาด โครงการ ฯ จึงได้เข้าไปช่วยจัดตั้งกองทุนน้ำมันขึ้นโดยให้ชาวประมงรวมกลุ่มกัน และซื้อหุ้นเพื่อนำมาจัดตั้งสถานที่จำหน่ายน้ำมันของหมู่บ้านโดยได้รับความช่วยเหลือและความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน ทั้งวัสดุอุปกรณ์และทางด้านวิชาการเช่น กลุ่มเกษตรกรทำประมงปากน้ำระนองชายฝั่งน้ำมัน ให้ในราคาถูก, สำนักงานสหกรณ์จังหวัดระนอง และสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จังหวัดระนอง ได้ให้ความช่วยเหลือในด้านการให้ความรู้และจัดวางระบบบัญชีให้กับกลุ่มกองทุน ทำให้ชาวประมงสามารถลดต้นทุนการทำการประมงลงได้และยังได้รับความสะดวกขึ้นกว่าเดิม (เดิมจะต้องเข้าไปซื้อในตัวเมืองหรือถ้าจะซื้อในหมู่บ้านเป็นครั้งคราวก็ต้องซื้อในราคาที่สูงมาก)

-กิจกรรมการส่งเสริมหัตถกรรม กลุ่มแม่บ้านชาวประมง กิจกรรมนี้มีอยู่หลายข้อกิจกรรม ซึ่งบางกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่กลุ่มแม่บ้านมีความต้องการจะเรียนรู้เอง และได้ร้องขอให้ทางโครงการฯ ได้ช่วยดำเนินการให้ดังจะกล่าวในหัวข้อต่อไป ส่วนบางกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่ทางโครงการฯ ได้นำเข้าส่งเสริมเนื่องจาก เห็นว่ามีความเป็นไปได้และประสบความสำเร็จในบางพื้นที่ เช่น การทำผ้าบาติก และการถักแมคคราเม่

-กิจกรรมการจัดสร้างสาธารณูปโภค ในชุมชนชาวประมง กิจกรรมส่วนนี้จะคล้ายกับกิจกรรมหัตถกรรมเนื่องจากบางส่วนเป็น

ความประสงค์ของชาวประมงและบางส่วนเป็นดำริของทางโครงการฯ ที่จะเข้าไปให้ความช่วยเหลือ เช่น การจัดสร้างที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านโดยร่วมกับกรมการศึกษานอกโรงเรียน และการจัดสร้างทางเดินในหมู่บ้าน เนื่องจากบางหมู่บ้านเมื่อน้ำขึ้นสูงสุดทางเดินจะถูกน้ำท่วมหมด โดยเฉพาะเส้นทางที่จะใช้เดินไปโรงเรียนของเด็กนักเรียนเล็ก ๆ

-กิจกรรมเงินทุนหมุนเวียน บางครั้งชาวประมงมีข้อขัดข้องในการเริ่มทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง การที่จะสามารถเริ่มต้นได้วิธีหนึ่งก็คือ การกู้ยืมเงินจากพ่อค้าคนกลาง ซึ่งค่อนข้างจะถูกเอารัดเอาเปรียบ แต่ด้วยเหตุผลที่ไม่มีทางเลือกอย่างอื่น ๆ กิจกรรมการให้กู้ยืมและหักหนี้โดยนำสินค้าสัตว์น้ำมาจำหน่ายให้จึงสามารถพบเป็นโดยทั่วไป ทางโครงการฯ จึงได้เข้าไปช่วยในการจัดตั้งเงินทุนหมุนเวียนขึ้นในหมู่บ้านบางแห่ง เพื่อลดปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบ จากพ่อค้าคนกลาง โดยเป็นเงินทุนหมุนเวียนเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำบางเงินทุนหมุนเวียนด้านเครื่องทำการประมงบ้าง

4). กิจกรรมที่เป็นความต้องการของชาวประมง ในบางครั้งชาวประมงหรือกลุ่มแม่บ้านชาวประมง จะร้องขอมาทางโครงการ ฯ เพื่อให้ความช่วยเหลือในการเริ่มต้นและดำเนินกิจการบางอย่างที่พวกเขาเห็นว่า สามารถจะทำได้และมีความต้องการโครงการ ฯ จะนำมาพิจารณาและให้ความช่วยเหลือในกรณีที่เห็นว่าเหมาะสม เช่น

-กิจกรรมฝึกอบรมด้านศิลปหัตถกรรม ให้แก่กลุ่มแม่บ้าน เช่น การถักนิตติ้ง, ตัดเย็บเสื้อผ้า ซึ่งเมื่อประเมินความต้องการแล้วทางโครงการฯ จะประสานกับหน่วยราชการก่อนที่จะนำความช่วยเหลือ ไปให้แก่กลุ่มแม่บ้านชาวประมง เช่น ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานพัฒนาชุมชน

-กิจกรรมการจัดสร้างสาธารณูปโภค
ในชุมชนชาวประมง กิจกรรมนี้จะเป็นการจัด
สร้างสาธารณูปโภค แต่เกิดจากความประสงค์
ของชาวประมงที่เห็นว่าจะทำให้เกิดประโยชน์
กับชุมชนชาวประมง จึงได้เสนอให้ทางโครง-
การฯ ให้ความช่วยเหลือ เช่น ทำถนนเข้าไปยัง
แปลงเลี้ยงหอยนางรม, การทำฝายเก็บน้ำตาม
เกาะต่าง ๆ , การซ่อมถังเก็บน้ำฝน เป็นต้น

การคัดเลือกสถานที่

การคัดเลือกสถานที่ในแต่ละกิจกรรม
ที่นำมาดำเนินการในโครงการพัฒนาประมง
ขนาดเล็ก จ.ระนอง นั้น ส่วนใหญ่จะดำเนิ
การควบคู่ไปกับการคัดเลือกกิจกรรม เพราะ
การคัดเลือกสถานที่คือการที่จะใช้ประเมิน
ด้วยว่ากิจกรรมนั้น ๆ สามารถที่จะดำเนินการ
หรือไม่ หากกิจกรรมมีหลักการดี แต่สถานที่
จะดำเนิน การไม่เอื้ออำนวย ก็อาจจะตัดสินใจ
ไม่ดำเนินโครงการ ดังกล่าวได้สำหรับการคัด
เลือกสถานที่ ที่ได้ดำเนินการ มาทั้งหมดพอจะ
แบ่งออกได้ดังนี้

1). การคัดเลือกพื้นที่โดยผู้ชำนาญ
การหรือ นักวิชาการ กิจกรรมเหล่านี้จะมีผู้
มีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ มาทำการศึกษาและประเมิน
ความเหมาะสม ประกอบกับศักยภาพของพื้นที่
ที่จะดำเนินการว่ามีความเหมาะสมเพียงไร
เมื่อเห็นว่าเหมาะสมในกิจกรรมนั้น ๆ ก็
จะกำหนดพื้นที่เป้าหมายขึ้น เพื่อโครงการจะได้
เข้าไปเริ่มดำเนินกิจกรรมต่อไป อาทิเช่น

-กิจกรรมการเลี้ยงหอยตะเภาหรือ
หอยนางรมพันธุ์ใหญ่ ซึ่งนักวิชาการจากกอง
เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง จะทำการคัดเลือกพื้นที่
ที่เสนอ

-กิจกรรมการส่งเสริมลอบปูแบบ
พับได้ จะมีนักวิชาการกองประมงทะเลมาทำ
การคัดเลือกจากหมู่บ้านชาวประมงที่มีการจับ

ปูทะเลอยู่ก่อน และอยู่ไม่ไกลจากแหล่ง ทำ
การประมงมาทำการฝึกอบรม และส่งเสริมการ
ใช้ลอบปูแบบใหม่

-กิจกรรมการส่งเสริมลอบหมึก
การดำเนินการจะคล้ายกับการส่งเสริมลอบ
ปูกล่าวคือ นักวิชาการ จากกองประมงทะเล
จะคัดเลือกพื้นที่หมู่บ้านที่อยู่ไม่ไกลจากแหล่ง
ทำการประมงและมีเรือที่มีประสิทธิภาพที่จะ
ออกไปทำการประมงไกลฝั่งกว่าปกติได้นำมา
กำหนดเป็นพื้นที่เป้าหมาย ก่อนจะทำการฝึก
อบรม

2). กิจกรรมการคัดเลือกพื้นที่ โดย
เจ้าหน้าที่โครงการฯ หรือสำนักงานประมงนับ
เป็นส่วนใหญ่ของกิจกรรมทั้งหมดของโครงการ
ที่ได้ถูกคัดเลือกโดย เจ้าหน้าที่ของโครงการฯ
ที่เป็นนักวิชาการประมง นักสังคมวิทยา หรือ
เจ้าหน้าที่ของสำนักงานประมงจังหวัด และ
ประมงอำเภอที่ได้ออกไปสัมผัสกับกลุ่มชาว-
ประมง แล้วมองเห็นสภาพของหมู่บ้าน พื้นที่
และความพร้อมของชุมชนจึงได้เสนอแนะพื้นที่
ในการที่จะดำเนินกิจกรรมด้านการส่งเสริมใน
รูปแบบต่าง ๆ ขึ้นโดยข้อเท็จจริงแล้วอาจจะมี
ความรอบรู้ในแต่ละเรื่อง ได้ไม่เท่ากับผู้ชำนาญ
การเฉพาะกิจกรรม แต่การที่ได้คลุกคลีกับผู้
ใกล้ชิดในพื้นที่มากกว่า ทำให้สามารถมองเห็น
แนวทางการส่งเสริมที่ชัดเจนได้เช่น

-การเลี้ยงหอยตะเภา ในช่วงที่
โครงการดำเนินไปได้ราว 3-4 ปี กลุ่มชาว
ประมงเริ่มเห็นความสำคัญของการเลี้ยง
หอยตะเภา และเริ่มสนใจที่จะทำกิจกรรม
การเลี้ยงหอยตะเภาให้เป็นกิจกรรมหลัก
ทางโครงการฯ ก็ได้เข้าไปดำเนินการช่วยเหลือ
ในการคัดเลือกพื้นที่เพื่อจัดตั้งแหล่งเลี้ยงใหม่ ๆ
เพิ่มเติมขึ้น เช่น กลุ่มเลี้ยงหอยที่ กม.70,บ้าน
บางมัน เป็นต้น

-กิจกรรมการขุดปูทะเล การคัด

เลือกจะคัดเลือกจากพื้นที่ที่สามารถจับปูทะเลได้จากธรรมชาติ เป็นปริมาณเพียงพอที่จะตัดปูเล็กและปูโพรงมาทำการเลี้ยงได้ และมีสภาพพื้นที่ที่สามารถจะขุดบ่อขุนปูได้

-กิจกรรมการเลี้ยงกุ้งกุลาดำในกระชัง คัดเลือกจากเกษตรกรที่ทำการเลี้ยงปลาในกระชังเป็นหลัก โดยให้สร้างกระชังเลี้ยงกุ้งขึ้นในบริเวณใกล้ ๆ กับกระชังเลี้ยงปลา

-กิจกรรมการเลี้ยงหอยแมลงภู่ เจ้าหน้าที่จะโครงการร่วมกับเจ้าหน้าที่ของสำนักงานประมง ได้ร่วมกันทำการคัดเลือกพื้นที่ โดยเน้นพื้นที่ที่มีพันธุ์หอยแมลงภู่อยู่ในธรรมชาติ และอยู่ในบริเวณอ่าวกะเปอร์ ซึ่งเป็นอ่าวปิด โดยหวังว่าหากมีการวางไข่เพื่อแพร่ขยายพันธุ์ตัวอ่อนของหอยจะไม่ถูกพัดพาไปไกล

-กิจกรรมส่งเสริมลอบปูการส่งเสริมลอบปูในช่วงแรก ทำการคัดเลือกพื้นที่และสมาชิกโดยประมงอำเภอเป็นส่วนใหญ่ โดยเลือกจากเกษตรกรในพื้นที่ที่เหมาะสมของแต่ละอำเภอ ต่อมาในช่วงหลังจึงได้เปลี่ยนมาทำการคัดเลือกโดยผู้ชำนาญการทั้งเผยแพร่ขยายพันธุ์ตัวอ่อนของหอยจะไม่ถูกพัดพาไปไกล

-กิจกรรมส่งเสริมลอบปู การส่งเสริมลอบปูในช่วงแรก ทำการคัดเลือกพื้นที่และสมาชิกโดยประมง อำเภอเป็นส่วนใหญ่ โดยเลือกจากเกษตรกรในพื้นที่ที่เหมาะสมของแต่ละอำเภอ ต่อมาในช่วงหลังจึงได้เปลี่ยนมาทำการคัดเลือก โดยผู้ชำนาญการทั้งพื้นที่และสมาชิก

-กิจกรรมส่งเสริมหัตถกรรมกลุ่มแม่บ้านชาวประมง ส่วนใหญ่จะทำการคัดเลือกโดยเจ้าหน้าที่ของโครงการฯ ทั้งการเลือกกิจกรรม เลือกสถานที่และเลือกสมาชิกเข้าในกลุ่ม ส่วนใหญ่จะคัดเลือกจากหมู่บ้านที่มีความสนใจสูง

-กิจกรรมเงินทุนหมุนเวียน เริ่มต้น

หลังจาก ที่กลุ่มเริ่มรวมตัวกันได้ และกิจกรรมเริ่มดำเนินการไปได้ดี

-กองทุนน้ำมัน คัดเลือกจากพื้นที่หมู่บ้านที่ห่างไกล ไม่มีบริการสถานจำหน่ายน้ำมัน หรือมีจะจำหน่ายในราคาที่สูง และส่วนใหญ่จะประสบความเดือดร้อนในการใช้น้ำมันราคาแพง

-กิจกรรมด้านสาธารณสุข โดยร่วมกับสถานีอนามัยต่าง ๆ เข้าไปดำเนินการในหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกล เนื่องจากขาดแคลนยานพาหนะที่จะเข้าไปให้บริการได้

3) กิจกรรมการคัดเลือกพื้นที่โดยเกษตรกร เป็นกิจกรรมที่เกษตรกรได้ทำการคัดเลือกพื้นที่ในการ ดำเนินการด้วยตนเอง อาจจะเป็นการเริ่มโดยเกษตรกรทั้งหมด หรือบางกิจกรรมหลังจากได้รับการฝึกอบรม หรือแนะนำจากโครงการแล้ว เกษตรกรก็จะไปทำการคัดเลือกพื้นที่และเริ่มทำกิจกรรมด้วยตนเอง โดยมีเจ้าหน้าที่โครงการฯ คอยให้คำแนะนำช่วยเหลือเป็นครั้งคราวเช่น

-กิจกรรมการเลี้ยงหอยตะไกรหม หลังจากได้รับการช่วยเหลือจากทางโครงการฯ ในการการนำเกษตรกรไปดูงานที่ จ.สุราษฎร์ธานี แล้วกลับมาทำการฝึกอบรมที่ จ.ระนอง หลังจากนั้นเกษตรกรบางส่วนได้ผ่านการฝึกอบรมแล้วก็ได้เริ่มทำการเลี้ยงหอยนางรมพันธุ์ใหญ่หรือหอยตะไกรหม ในพื้นที่ที่มีความเหมาะสมบางแห่ง โดยเกษตรกรเป็นผู้กำหนด และคัดเลือกพื้นที่เอง เช่น ที่บ้านเขานางหงส์ บ้านบางเบน โดยมีเจ้าหน้าที่จากสำนักงานประมงอำเภอให้ความช่วยเหลือในการประกาศที่อนุญาตในแต่ละท้องที่ โดยโครงการจะเข้าไปให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการและการจัดตั้งกองทุนให้แก่กลุ่ม

-กิจกรรมการเลี้ยงหอยนางรมเล็ก กิจกรรม นี้เกิดขึ้นจากการที่เกษตรกรต้องการจะปรับปรุงราคาจำหน่ายของหอยนางรมเล็กให้

สูงขึ้น จากเดิมที่ขายคละกันไป และถูกกดราคา
รับซื้อจากพ่อค้าคนกลางจึงได้ปรับปรุงคัดขนาด
และนำมาเลี้ยงก่อนจนได้ขนาดที่ต้องการ จึง
จำหน่ายซึ่งแต่เดิมเมื่อเก็บมาจากรากไม้
โกงกางและแนวหินในแถบป่าชายเลน ก็จะ
ขายทันทีโดยพ่อค้าคนกลางจะรับซื้อไว้เป็นปี
เกษตรกรจะทำราวไม้สำหรับแขวนพวงหอยใน
บริเวณลำคลองที่มีน้ำขึ้นลงในบริเวณป่าชายเลน
ส่วนใหญ่จะทำการคัดเลือกพื้นที่กันเอง

-กิจกรรมการขุดปูทะเล หลังจากที่ได้
โครงการได้คัดเลือกเกษตรกรส่วนหนึ่งแล้ว นำ
ไปทัศนศึกษา ดูการขุดปูทะเลที่ จ.สุราษฎร์-
ธานี และทำการฝึกอบรม ให้ความรู้แก่เกษตรกร
ผู้ที่สนใจในกิจกรรมบางคนก็ได้เริ่มดำเนิน
กิจกรรม โดยเริ่มขุดบ่อเลี้ยงปู เพื่อทำการขุด
ปูทะเล ซึ่งส่วนใหญ่จะจับได้ในบริเวณหมู่บ้าน
โดยรวบรวมและทำการเลี้ยงด้วยตนเอง โดย
ทางโครงการได้เข้าไปจัดตั้งผู้เลี้ยงปูทะเลขึ้น
จัดให้มีการประชุมพบปะกันในหมู่บ้าน
ทุกเดือน หมุนเวียนไปตามบ่อของสมาชิกใน
กลุ่ม

-กิจกรรมการเลี้ยงปลาในกระชัง
หลังจากที่ได้โครงการพัฒนาประมงขนาดเล็กระยะ
ที่ 1 ได้ทำการสาธิตการเลี้ยงปลาในกระชังใน
หลายจังหวัด และประสบ ความสำเร็จค่อนข้าง
สูง โดยได้มีการขยายตัวในเรื่องการเลี้ยงปลา
ในกระชังไปทุกจังหวัดชายทะเลทางฝั่งตะวันตก
รวมทั้งประเทศเพื่อนบ้านบางประเทศด้วย ใน
จ.ระนอง ก็ได้ทำการสาธิตที่บ้านคลองกล้วย
อ.กะเปอร์ และบ้านเกาะกำ อ.เมือง ซึ่งได้มี
อิทธิพลทำให้กิจกรรม การเลี้ยงปลาในกระชัง
แพร่หลายไปในหลายพื้นที่ โดยเกษตรกรได้
ศึกษาประสบการณ์จากความสำเร็จของพื้นที่
ใกล้เคียงนำไปเริ่มด้วยตนเอง ทั้งการคัดเลือก
พื้นที่และวิธีการเลี้ยง โดยโครงการจะเข้าไป
ช่วยเหลือด้านวิชาการ ในการฝึกอบรมให้

ความรู้ทางด้านการป้องกันรักษาโรค, การ
เลี้ยงที่ถูกต้อง และจัดตั้งกองทุนยาสัตว์น้ำขึ้นใน
บางแห่ง ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ที่กำบังคลื่นลม
ได้ดี เช่น บ้านเกาะกลาง , บ้านบางมัน, บ้าน
กม.70,บ้านเกาะกำ,แหลมพ้อตา เป็นต้น

-กิจกรรมการทำประมงลอบหมึก
หลังจากที่การทำลอบหมึกในฝั่งอ่าวไทย เริ่ม
แพร่หลายและทาง โครงการได้นำมาสาธิต
และฝึกอบรมเกษตรกรขึ้นที่จังหวัดระนอง
เกษตรกรในบางหมู่บ้านจะเริ่มนำลอบหมึก
มาทำการประมงโดยพื้นที่ที่ใช้ทำการประมงนั้น
ชาวประมงจะเป็นผู้คัดเลือกและดำเนินการ
โดยที่อาศัยคำแนะนำทางวิชาการจากผู้ชำนาญ
การ พื้นที่การประมงส่วนใหญ่จะเป็นในทะเล
เปิดที่ห่างจากแผ่นดินใหญ่ และเป็นบริเวณที่
มีน้ำลึก พื้นที่ทำการประมงทั้งหมดจะอยู่
ทางตอนใต้ของจังหวัดระนอง ฉะนั้นกิจกรรม
การทำประมงด้วยลอบหมึกนี้จึงอยู่เฉพาะ
หมู่บ้านทางตอนใต้ของชายฝั่งจ.ระนองเท่านั้น
โดยส่วนใหญ่อยู่ในเขตอ.กะเปอร์ และบางหมู่บ้าน
ทางตอนใต้ของ อ.เมือง

การคัดเลือกสมาชิก

การคัดเลือกสมาชิกที่เข้าร่วมใน
กิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการนั้น พอจะแบ่งออก
ได้ดังนี้

1. สมาชิกที่คัดเลือกโดยโครงการ
หรือเจ้าหน้าที่โครงการ ฯ ส่วนใหญ่จะเป็น
กิจกรรมที่ดำเนินการคัดเลือกโดยโครงการ ฯ
หรือผู้ชำนาญการ โดยจะเข้าไปมีส่วนร่วม
ตั้งแต่ต้น มีเพียงบางกิจกรรมเท่านั้น เช่นการ
เลี้ยงหอยนางรมขนาดเล็ก ซึ่งทางโครงการได้
เข้าไปช่วยเหลือหลังจากดำเนินการไปแล้ว เช่น

-กิจกรรมการเลี้ยงหอยตะไกร
การคัดเลือกสมาชิกในกิจกรรมนี้ โครงการฯ
จะทำการคัดเลือกจากหมู่บ้านที่มีศักยภาพใน

การที่จะเลี้ยงหอยตะโกรมได้ และมีความสนใจที่จะทำกิจกรรมนี้ (หมู่บ้านที่มีความเหมาะสมคัดเลือกโดยผู้ชำนาญการจากกองเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง) จากนั้นจึงได้นำเกษตรกรทั้งหมดไปทัศนศึกษาที่ จ. สุราษฎร์ธานีเพื่อให้ได้เรียนรู้จากแหล่งที่ได้ประสบความสำเร็จในการเลี้ยง เมื่อกลับมาแล้วจึงมาทำการจัดการฝึกอบรมขึ้นที่ จ. ระนอง โดยคัดเอาจากผู้ไปทัศนศึกษาเป็นส่วนใหญ่ มีเพียงบางส่วนที่สมัครเข้ารับการฝึกอบรมเนื่องจากมีความสนใจที่จะดำเนินกิจกรรมนี้หลังจากที่ได้ทำการฝึกอบรมแล้ว จึงได้ทำการคัดเลือกอีกครั้งหนึ่งเพื่อคัดเลือกให้ผู้สนใจจริงๆ มาจัดตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงหอยตะโกรมขึ้น ในขั้นต้นสามารถจัดตั้งได้เพียง 2 กลุ่ม คือกลุ่มบ้านเขานางหงส์ และกลุ่มบ้านบางเบน ต่อมาจึงได้มีการขยายการเลี้ยงไปยังพื้นที่อื่นๆ และได้มีกลุ่มเลี้ยงหอยตะโกรมเพิ่มขึ้น

-กิจกรรมการเลี้ยงหอยนางรมเล็ก ทางโครงการจะเข้าไปทำการคัดเลือกสมาชิกจากผู้ที่ยังอยู่แล้วเป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มและจัดตั้งกองทุนให้ความช่วยเหลือด้านวัสดุอุปกรณ์ และในบางฤดูกาลก็ให้ความช่วยเหลือทางด้านการตลาดด้วย

-กิจกรรมการขุดปู กิจกรรมการขุดปูนี้ถึงแม้ว่าทางโครงการฯ จะได้จัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรขุดปูในจังหวัดระนองขึ้นก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติแล้ว เกษตรกรแต่ละคนจะดำเนินการด้วยตนเองทั้งสิ้น เนื่องจากบ่อเลี้ยงปูแต่ละบ่อจะอยู่กระจัดกระจายห่างไกลกัน หมู่บ้านและบ่อหรือสองบ่อ เมื่อรวมกันทั้งจังหวัดจัดตั้งเป็นกลุ่มขึ้นเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น

-การเลี้ยงปลาในกระชัง กิจกรรมนี้จะคล้ายกับการเลี้ยงหอยนางรมเล็ก เนื่องจากมีผู้เลี้ยงปลาในกระชังกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป บางรายก็จะร่วมอยู่ในกลุ่ม บางรายก็ไม่เข้าร่วม

ซึ่งจะเป็นการบริหารโดยตนเองหรือโดยครอบครัว เพียงครอบครัวเดียวเท่านั้น

-การเลี้ยงกุ้งในกระชัง หลังจากโครงการฯ ได้ทำการจัดตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงกุ้งในกระชังขึ้นหนึ่งกลุ่มที่ในท้องที่ อ.กะเปอร์ แต่การเลี้ยงก็จะกระทำแยกย้ายกันไปตามท้องที่ที่อาศัยอยู่ทำให้การดำเนินกิจกรรม เป็นแบบแยกกันทำรายบุคคลเช่นเดียวกัน

-การเลี้ยงหอยแมลงภู่ เนื่องจากเป็นกิจกรรม เสริมของกิจกรรมเลี้ยงปลาในกระชัง จึงมีการบริหารงาน แยกเป็นรายบุคคลตามเกษตรกรที่เลี้ยงปลาในกระชัง ซึ่งได้รับการคัดเลือกให้นำพันธุ์หอยแมลงภู่ไปทำการ เลี้ยง โดยแขวนไว้ตามบริเวณขอบกระชัง

-กิจกรรมส่งเสริมลอบปูแบบพับได้ หลังจาก ที่ลอบปูแบบพับได้ได้รับการยอมรับจากชาวประมงทำให้มีการใช้ลอบปูกันอย่างแพร่หลาย มีกลุ่มชาวประมงและผู้สนใจได้ร้องขอให้ทางโครงการฯ ไปทำการฝึกอบรมแนะนำส่งเสริมในหลายพื้นที่ ในบางจุดเจ้าหน้าที่โครงการฯ ก็สามารถรวบรวมจัดตั้งขึ้นเป็นกลุ่มได้ในบางท้องที่ที่ไม่สามารถจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรใช้ลอบปูได้ เกษตรกรเหล่านั้นก็จะดำเนินกิจกรรมเป็นรายบุคคล

-กิจกรรมส่งเสริมลอบหมึก เมื่อลอบหมึกได้ถูกนำเข้ามาแนะนำและเผยแพร่ในพื้นที่ จ.ระนองแล้ว ทางโครงการฯ ได้จัดตั้งกลุ่มชาวประมงผู้ใช้ลอบหมึก ขึ้น 2 กลุ่ม ได้แก่กลุ่มหาดประพาส และกลุ่มบ้านกำพวน ต่อมา ได้มีชาวประมงในละแวกใกล้เคียงได้ดำเนินการกิจกรรมลอบหมึกเพิ่มเติมขึ้นอีก โดยขอรับการส่งเสริมเป็นรายบุคคลแล้วนำกลับไปประกอบเป็นอาชีพเพิ่มขึ้นอีกทั้งในหมู่บ้านเดิมและในหมู่บ้านอื่น ๆ

-เงินทุนหมุนเวียน การจัดตั้งเงินทุนหมุนเวียนของทางโครงการ ฯ บางกองทุนเป็น

การจัดตั้งแต่ละกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้านหรือในพื้นที่เดียวกันจะเน้นการบริหารงานจะบริหารโดยกลุ่มที่อยู่พื้นที่เดียวกันหรือในหมู่บ้านเดียวกัน แต่ในบางครั้งกลุ่มที่จัดตั้งเงินทุนหมุนเวียนจะจัดตั้งขึ้นตามกิจกรรมที่ดำเนินการแต่เกษตรกรจะอยู่แยกย้ายห่างไกลคนละตำบลหรือคนละอำเภอในลักษณะนี้การบริหารเงินทุนส่วนใหญ่จะเป็นการบริหารรายบุคคล โดยมีเจ้าหน้าที่ของโครงการและบางหน่วยงานของรัฐเข้าไปคอยช่วยเหลือติดตามผล ให้คำแนะนำเป็นระยะๆ

2. การบริหารกิจกรรมโดยกลุ่มเกษตรกรหรือ กลุ่มชาวประมงหรือกลุ่มที่ประกอบ

กิจกรรมอย่างเดียวกัน การบริหารงานหรือบริหารกิจกรรม โดยกลุ่มเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มเกษตรกรที่มีบ้านเรือนอยู่อาศัยในหมู่บ้าน หรือพื้นที่เดียวกันหรือใกล้เคียงกันสามารถติดต่อไปมาหาสู่กันได้ทั่วถึง ในระหว่างประธานกลุ่ม เลขานุการกลุ่ม เภรณญิกและกรรมการของกลุ่ม ซึ่งได้มีอยู่ด้วยกันในหลายๆ กิจกรรม

-กิจกรรมการเลี้ยงหอยตะเภา กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงหอยตะเภา นับเป็นกลุ่มกิจกรรมแรกที่โครงการฯ ได้ดำเนินการจัดตั้งขึ้นที่บ้านเขานางหงส์และบ้านบางเบน ต่อมาก็ได้มีการจัดตั้งเพิ่มเติมขึ้นอีกในบางท้องที่ หลังจากที่ได้เห็นความสำเร็จของกลุ่มแรก ๆ ที่ได้กระทำไว้

-การเลี้ยงหอยนางรมเล็ก กลุ่มเลี้ยงหอยนางรมเล็ก ที่ทางโครงการฯ ได้ไปจัดตั้งมีอยู่เพียง 2 กลุ่มเท่านั้น ส่วนที่เหลือเป็นการบริหารรายบุคคล กลุ่มที่ทำการจัดตั้งเป็นแหล่งที่มีการเลี้ยงหอยนางรมเล็กเป็นจำนวนมากและผู้ประกอบการอยู่อาศัยในบริเวณเดียวกัน

มีการดำเนินกิจการอย่างต่อเนื่อง

-กิจกรรมการเลี้ยงปลาในกระชัง กลุ่มผู้เลี้ยงปลาในกระชังจัดตั้งขึ้นเป็นกลุ่มหลังจากที่ได้ดำเนินการเลี้ยงไปแล้วระยะหนึ่ง เมื่อทางโครงการฯ ได้ให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ จึงทำให้เกิดมีความต้องการที่จะจัดตั้งกลุ่มขึ้น เพื่อจะได้มีตัวแทนเป็นผู้มาประสานในการติดต่อขอความร่วมมือและขอความช่วยเหลือจากทางราชการ กลุ่มผู้เลี้ยงปลาในกระชังส่วนใหญ่ จะเป็นเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ อ.กะเปอร์ ทางตอนใต้ของจ.ระนอง

-กิจกรรมการส่งเสริมลอบปู กิจกรรมนี้ในช่วงแรกเริ่มได้ดำเนินการในลักษณะของกลุ่มผู้ใช้ลอบปู โดยทำการฝึกอบรมในช่วงเริ่มต้นโครงการครึ่งหนึ่งและครึ่งที่สองช่วงที่ดำเนินโครงการไปได้ระยะหนึ่ง การดำเนินการครึ่งที่สองนี้ ได้จัดตั้งกลุ่มผู้ใช้ลอบปูซึ่งมีความตั้งใจและเป็นผู้ทำการประมงจับปูทะเลอยู่ก่อนทำให้การนำลอบปูที่ประกอบขึ้นในช่วงการฝึกอบรมแล้วนำไปทำการประมงในพื้นที่จริง ๆ สามารถจับสัตว์น้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นเหตุให้เกิดความตื่นตัวในการใช้ลอบปูแบบพับได้ ชาวประมงในหมู่บ้านอื่นๆ จึงเกิดความกระตือรือร้นที่จะดำเนินกิจกรรมลอบปูเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในช่วงระยะเวลาอันสั้นปรากฏว่ามีผู้ใช้ลอบปูในพื้นที่ จ.ระนองอย่างแพร่หลาย และยังมีบางส่วนได้นำเข้าไปส่งเสริมให้กับชาวประมงในประเทศเพื่อนบ้านอีกด้วย

-กิจกรรมการใช้ลอบหมึก กลุ่มผู้ใช้ลอบหมึก ซึ่งทางโครงการฯ ได้ไปจัดตั้งขึ้นรวม 2 กลุ่ม จากผู้ที่เข้ารับการอบรมการทำประมงลอบหมึก ซึ่งโครงการฯ ได้จัดขึ้นและสามารถดำเนินการไปได้เป็นอย่างดี ทั้ง 2 กลุ่ม

-กิจกรรมโภชนาการสำหรับกลุ่มสตรีชาวประมง นับว่าเป็นกลุ่มกิจกรรมที่มีความเข้มแข็งมาก ทำให้เกิดการรวมตัวของแม่บ้านชาวประมง และเมื่อดำเนินโครงการฯ ไปได้ระยะหนึ่ง กลุ่มแม่บ้านกลุ่มเดียวกันนี้ยังได้ขยายกิจกรรมไปยังกลุ่มกิจกรรมอื่น ๆ เพิ่มขึ้นอีกซึ่งจะได้กล่าวในข้อต่อไป

-กิจกรรมส่งเสริมหัตถกรรมสำหรับกลุ่มแม่บ้านชาวประมง กลุ่มหัตถกรรมฯ เป็นกลุ่มที่ต่อเนื่องมาจากกลุ่มแม่บ้านโภชนาการ แต่มีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละหมู่บ้าน บางหมู่บ้านก็มีมีกิจกรรมเพิ่มขึ้นเพียงอย่างเดียว บางหมู่บ้านมีกิจกรรมเพิ่มขึ้นอีกหลายอย่าง และบางหมู่บ้านก็มีแต่กลุ่มโภชนาการอย่างเดียว ไม่ประสงค์ที่จะดำเนินกิจกรรมด้านหัตถกรรม การบริหารงานของกลุ่มเจ้าหน้าที่โครงการ จะทำการฝึกอบรมโดยจัดตั้งกลุ่มขึ้นใหม่มีการเลือกประธานและกรรมการต่าง ๆ ขึ้นใหม่ แตกต่างไปจากโภชนาการ เนื่องจากสมาชิกที่เข้าร่วมในกลุ่มหัตถกรรมนั้นเป็นเพียงสมาชิกบางส่วนของแม่บ้านที่เข้าร่วมในกิจกรรมโภชนาการ

-กิจกรรมกองทุนน้ำมัน การจัดตั้งกองทุนน้ำมันที่ดำเนินขึ้นทั้งสองกลุ่ม เป็นตัวอย่างของการบริหารกิจกรรมโดยกลุ่มที่ชัดเจน เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมขึ้นอยู่กับการซื้อการขายและเงินกำไรเป็นหลัก ประธานกลุ่มและกรรมการกลุ่มจะเป็นผู้คอยตรวจสอบการดำเนินการ ซึ่งจะมีเจ้าหน้าที่ (ผู้ขายน้ำมัน) เป็นผู้รับจ่ายเงินรายได้และจัดทำบัญชี เพื่อแสดงให้กับกรรมการกลุ่ม โดยมีเจ้าหน้าที่จากส่วนราชการเข้าไปช่วยให้คำแนะนำและตรวจสอบอยู่ตลอดเวลา

-เงินทุนหมุนเวียน กิจกรรมนี้มีทั้งการบริหารแบบรายบุคคลและแบบกลุ่ม การบริหารแบบกลุ่มส่วนใหญ่จัดมีขึ้นในหมู่บ้าน

หรือพื้นที่เดียวกันและประกอบกิจกรรมอย่างเดียวกันในพื้นที่นั้น ๆ การบริหาร เงินทุนจึงจะสามารถสอดคล้องดูแลติดตามผล ติดตามเงินยืมรวมทั้งการใช้เครื่องมือประมงแบบหมุนเวียนได้อย่างทั่วถึง และได้ผลมากกว่ากลุ่มเกษตรกรที่ประกอบกิจกรรมอย่างเดียวกัน แต่แยกย้ายกันอยู่บางพื้นที่ ทำให้ไม่สามารถที่จะบริการกลุ่มได้ดีเท่ากับผู้ที่อยู่ในบริเวณเดียวกัน

3. การบริหารกิจกรรมโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน มีกิจกรรมอยู่ 2 กิจกรรม ซึ่งทางโครงการฯ ได้วางแผนให้มีการบริหารเงินทุนโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งจัดตั้งขึ้นอย่างถูกต้องโดยเจ้าหน้าที่ปกครอง เพื่อที่จะให้ดูแลกิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินไปหลังจากที่โครงการฯ ได้เสร็จสิ้นไปแล้ว เนื่องจากคณะกรรมการหมู่บ้านจะเป็นชุดกรรมการที่คงอยู่อย่างถาวร กิจกรรมที่ได้ดำเนินการไปในลักษณะนี้ มีอยู่ด้วยกัน 2 กิจกรรม คือ

- กิจกรรมการขนปู หลังจากที่ได้โครงการฯ ได้จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ขนปู กลุ่มเกษตรกรขนปูทะเลขึ้น เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่แยกกระจายกันอยู่ตามหมู่บ้าน ตำบลต่างๆ กัน ทำให้การบริหารเงินทุนหมุนเวียนที่ให้แก่ผู้ประกอบการขนปูดำเนินโดยกลุ่มค่อนข้างยาก ดังนั้น จึงได้มีการตกลงและมอบหมายให้กับคณะกรรมการหมู่บ้านได้นำเงินทุนหมุนเวียนก้อนนี้ไปบริหารโดยหมู่บ้านเอง เงินที่จ่ายคืนมาก็จะมอบให้กับทางหมู่บ้านนำไปใช้หมุนเวียนให้กับเกษตรกรที่มาขอกู้ยืมเพื่อไปทำกิจกรรมประมงอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ โดยต้องได้รับความเห็นชอบจากประมงอำเภอและนายอำเภอท้องที่เสียก่อน หลังจากนั้นจะอยู่ในดุลยพินิจของคณะกรรมการหมู่บ้านว่าจะให้เกษตรกรรายใดหรือไม่อนุญาตด้วยเหตุผลเช่นไร

วิธีการส่งเสริม

แนวทางการส่งเสริมที่โครงการพัฒนาประมงขนาดเล็ก จ.ระนอง ได้ดำเนินการไปทั้งหมดนั้น หากจะนำมาสรุปแยกแยะของกิจกรรมทั้งหมดออกในรูปแบบของการส่งเสริมแล้ว ก็จะสามารถรวบรวมเป็นข้อๆ ตามวิธีการปฏิบัติในการส่งเสริมออกได้เป็น 6 วิธีด้วยกัน

1. วิธีการส่งเสริม โดยนำกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จจากที่อื่นมาถ่ายทอดหรือส่งเสริมขึ้นในพื้นที่โครงการฯ กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นกิจกรรมที่ได้ดำเนินการในที่อื่นๆ จังหวัดอื่น และประสบความสำเร็จมาแล้วทั้งสิ้น หลังจากนั้นโครงการฯ จึงได้พิจารณาคัดเลือกเฉพาะกิจกรรมที่มองเห็นว่าสามารถนำมาส่งเสริมในพื้นที่เป้าหมายได้

- **กิจกรรมการเลี้ยงปลาในกระชัง** กิจกรรมนี้ได้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีในช่วงปฏิบัติงานของ โครงการพัฒนาประมงขนาดเล็ก ระยะที่ 1 ได้มีการนำมาสาธิตในพื้นที่อื่นๆ ตลอดแนวชายฝั่งรวมทั้ง จ.ระนอง หลังจากการสาธิตแล้วทำให้เกิดการตื่นตัวและมีผู้ดำเนินกิจกรรมการเพาะเลี้ยงปลาในกระชังเป็นจำนวนมาก ซึ่งถือได้ว่าบทเรียนและประสบการณ์ที่แหล่งอื่นๆ ประสบความสำเร็จเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความสนใจและความสนใจที่จะดึงดูดให้เกษตรกรเข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันได้เป็นอย่างมาก

- **การเลี้ยงกุ้งในกระชัง** กิจกรรมนี้ก็เช่นกัน ความสำเร็จในการเลี้ยงกุ้งในกระชังที่ จ. ฉะเชิงเทรา ทำให้เกษตรกรมีความสนใจที่จะนำมาทดลองเลี้ยงใน จ.ระนอง แม้ว่าจะมีสภาพพื้นที่และระดับน้ำขึ้น-ลงที่ต่างกันอย่างมากก็ตาม

- **กิจกรรมการเลี้ยงหอยตะไกร** แต่เดิมชาวประมงที่อาศัยอยู่ตามแนวชายฝั่ง

ล้วนทราบดีว่ามีหอยตะไกรมอยู่ตามธรรมชาติอยู่ตลอดแนวชายฝั่งของ จ.ระนอง โดยจะมาเกาะอยู่ตามรากโกงกางบ้าง เกาะอยู่กับหินใต้น้ำบ้างตลอดแนวแม่น้ำกระบุรี และชายฝั่งอื่นๆ ในหลายพื้นที่ที่มีผู้นำขึ้นมาบริโภค และจำหน่ายในท้องตลาดบ้างแต่ก็ไม่มากนัก มีผู้สนใจที่จะทำการเลี้ยงหอยนางรมอยู่หลายราย บางรายได้ทดลองเลี้ยงไปแล้วแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ หลังจากที่ได้โครงการฯ ได้นำเกษตรกรไปดูแหล่งที่เลี้ยงและประสบความสำเร็จที่ จ.สุราษฎร์ธานี ทำให้เกษตรกรมีความตื่นตัวที่จะเริ่มกิจกรรม เกิดการรวมกลุ่มและดำเนินการกันอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับและมีเกษตรกรรายอื่นๆ ได้หันมาเลี้ยงตาม ทำให้ปัจจุบันการเลี้ยงหอยตะไกรของ จ.ระนอง เป็นกิจกรรมที่เขตน้าชูตาอย่างหนึ่ง จากเดิมที่ไม่มีใครรู้จักหอยตะไกรของ จ.ระนอง เลย

- **กิจกรรมการใช้ลอบหมึก** ความสำเร็จของชาวประมงไทยทางฝั่งอ่าวไทยเป็นตัวอย่างที่ดี ซึ่งชาวประมงได้คิดดัดแปลงและประดิษฐ์ลอบหมึกขึ้นด้วยตนเอง สามารถจับหมึกหอมและหมึกกระดองได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อนำมาถ่ายทอดในพื้นที่เป้าหมายจึงประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีเนื่องจากเครื่องมือชนิดนี้มีประสิทธิภาพในการจับสัตว์น้ำสูงกว่าเครื่องมือแบบพื้นบ้านอื่นๆ ที่ชาวประมงได้ใช้อยู่เดิม

- **กิจกรรมการใช้ลอบปูแบบพับได้** ก่อนที่โครงการฯ ระนอง จะเริ่มดำเนินการไม่มีชาวประมงคนใดได้เคยรู้จักลอบปูแบบพับได้มาก่อน แต่หลังจากดำเนินการไปได้ 5-6 ปีแทบทุกหมู่บ้านที่อยู่ไม่ไกลจากบริเวณปลายเลน ซึ่งเป็นแหล่งทำการประมงปูทะเล จะต้องรู้จักลอบปูแบบพับได้ ที่ทางโครงการได้นำไปส่งเสริมโดยผู้ชำนาญการ ซึ่งเครื่องมือชนิดนี้ประสบความสำเร็จจากการส่งเสริมใน

พื้นที่อื่นๆ มาแล้ว จึงได้นำมาทดลองส่งเสริมในพื้นที่ จ.ระนอง รูปแบบของลอบปูแบบพับได้นั้นเป็นการนำแนวความคิดเครื่องมือประมงของต่างประเทศเข้ามาดัดแปลงให้สอดคล้องกับพื้นที่ทำการประมงในประเทศไทย ในขณะเดียวกัน ชาวประมงก็มีแนวความคิดที่จะดัดแปลงเครื่องมือชนิดนี้ให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน โดยได้มีการดัดแปลงลอบปูแบบพับด้วยตนเอง เช่น การเปลี่ยนไปใช้วัสดุอย่างอื่นที่มีขนาดเบาและราคาย่อมเยากว่า เหล็กเส้น การปรับปรุงและดัดแปลงขนาดของลอบ ขนาดความกว้าง ความยาวและขนาดของลอบ เพื่อให้เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ในการทำการประมงแต่ละชนิด

-*การเลี้ยงหอยแมลงภู* แม้ว่าจ.ระนองจะมีพันธุ์หอยแมลงภูในธรรมชาติอยู่โดยทั่วไป แต่ก็ไม่สามารถเลี้ยงหอยแมลงภูให้เป็นกิจจะลักษณะได้ ในบางพื้นที่ของฝั่งอ่าวไทยสามารถทำการเลี้ยงหอยแมลงภูได้และประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี เช่นที่บริเวณอ่าวทุ่งคา จ.ชุมพร การนำกิจกรรมนี้มาส่งเสริมในพื้นที่ จ.ระนองจึงเป็นการนำประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จในพื้นที่อื่นมาถ่ายทอดและส่งเสริมให้กับพื้นที่เป้าหมายอีกกิจกรรมหนึ่ง

-*กองทุนน้ำมัน* เจ้าหน้าที่ของกรมประมงจากฝ่ายประมงสงเคราะห์ กองส่งเสริมการประมงได้มาสำรวจสภาพหมู่บ้านและมีแนวความคิดที่จะจัดตั้งกองทุนน้ำมันขึ้นในบางหมู่บ้านของ จ.ระนอง ซึ่งกิจกรรมนี้ได้เคยดำเนินการสำเร็จมาแล้วในพื้นที่อื่นๆ แต่หลังจากได้มาพยายามจัดตั้งกองทุนน้ำมันขึ้นในพื้นที่เป้าหมายของโครงการฯ ระนอง ก็ประสบกับปัญหาข้อขัดขวางประการ ทำให้ไม่สามารถจัดตั้งกองทุนน้ำมันขึ้นได้ในระยะนั้น แต่ก็เป็นทำให้แนวความคิดให้กับเจ้าหน้าที่ของโครงการ ได้มีความริเริ่มในเรื่องดังกล่าว

ต่อมาเจ้าหน้าที่โครงการฯ ได้ประสานความคิดดังกล่าวนั้น และได้ดำเนินการจัดตั้งกองทุนน้ำมันขึ้นสำเร็จ รวม 2 กลุ่ม โดยอาศัยแนวความคิดที่ได้รับมาดังกล่าวข้างต้น

2. *วิธีการส่งเสริม โดยการนำเกษตรกรไปดูแหล่งที่ประสบความสำเร็จแล้ว* จึงกลับมาดำเนินการ วิธีการนี้ทางโครงการฯ จะนำเกษตรกรโดยการจัดไปทัศนศึกษาและดูงานในแหล่งต่างๆ ที่ดำเนินกิจกรรมและประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี เพื่อให้เกิดแรงจูงใจที่จะดำเนินกิจกรรมต่างๆ เหล่านั้นขึ้นเป็นกิจกรรมที่ทางโครงการฯ ได้คัดเลือกไว้แล้ว และผู้ที่ไปร่วมทัศนศึกษาก็จะเป็นผู้ที่สนใจที่ได้คัดเลือกไว้แล้วชั้นหนึ่ง เมื่อเดินทางกลับมาส่วนหนึ่งจะเริ่มดำเนินกิจกรรมตามที่ได้ไปพบเห็นมา วิธีการส่งเสริมแบบนี้มีอยู่ด้วยกัน 5 กิจกรรม ดังต่อไปนี้

- *กิจกรรมการเลี้ยงหอยตะกอม* การจัดทัศนศึกษาดูงานยัง จ.สุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นแหล่งเลี้ยงหอยตะกอมขนาดใหญ่ ทำให้เกษตรกรมีความหวังว่าสักวันหนึ่ง การเลี้ยงหอยนางรมของ จ.ระนอง จะมีความเจริญก้าวหน้าเช่นเดียวกับจ.สุราษฎร์ธานีแม้จะไม่เท่าเทียมกันก็ขอให้ได้เท่ากับ 1 ใน 10 ของ จ.สุราษฎร์ธานีที่ได้ดำเนินการในขณะนั้น เนื่องจากมีความเชื่อมั่นว่าพันธุ์หอยนางรมในธรรมชาติที่มีอยู่นั้นเพียงพอที่จะทำให้งานการเลี้ยงหอยนางรมของ จ.ระนอง ประสบความสำเร็จ

- *กิจกรรมการขุดปู* การคัดเลือกผู้สนใจไปทัศนศึกษาดูการขุดปูที่ อ.กาญจนดิษฐ์ จ.สุราษฎร์ธานี นั้น ทำให้เกษตรกรที่ไม่มีประสบการณ์และยังไม่มีเชื่อมั่น ได้ตัดสินใจดำเนินการหลังจากเดิมทางกลับเพราะเห็นว่ากิจกรรมนี้มีความเป็นไปได้ ถึงแม้ว่าใน จ.ระนองยังไม่มีผู้ใดที่ประสบความสำเร็จในเรื่องการขุดปูมาก่อนเลย

- **การเลี้ยงกุ้งในกระชัง** การนำเกษตรกรที่สนใจไปทัศนศึกษาดูการเลี้ยงกุ้งในกระชังที่ จ.ฉะเชิงเทรา นั้น โครงการฯ ได้คัดเลือกจากผู้สนใจในหมู่บ้านต่างๆ ซึ่งโครงการฯ ได้นำวีดีโอ ไปฉายให้ดูตามหมู่บ้านมาก่อน เมื่อได้ไปเห็นสถานที่เลี้ยงจริง ได้สัมภาษณ์จากผู้เลี้ยงจริง ๆ ก็มีความมั่นใจว่าจะกลับมาดำเนินการในพื้นที่ของตนเองได้ แม้ว่าสภาพพื้นที่จะแตกต่างกันอย่างมากก็ตามที่เกษตรกรส่วนหนึ่งก็พร้อมที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมการเลี้ยงกุ้งในกระชัง ซึ่งโครงการฯ ได้ให้ความช่วยเหลือเป็นการนำร่อง ซึ่งแตกต่างไปจากกิจกรรมอื่นๆ ที่ทางโครงการฯ จะให้ความช่วยเหลือเป็นส่วนน้อยเท่านั้น

- **การเลี้ยงปลาในกระชัง** ในการจัดฝึกอบรมการเลี้ยงปลาในกระชัง ซึ่งได้ดำเนินการหลายครั้งตลอด ระยะเวลาดำเนินการของโครงการฯ นั้น มีผู้สนใจเข้ารับฟังการฝึกอบรมเป็นจำนวนมากทั้งผู้ที่เลี้ยงอยู่แล้ว และที่ยังไม่เคยเลี้ยงมาก่อน ได้มีข้อเสนอให้ทางโครงการฯ จัดนำไปดูการเลี้ยงปลาในกระชังที่ จ.พังงา ที่ถือว่าประสบความสำเร็จมากในขณะนั้น เมื่อได้ร่วมไปดูงานที่ จ.พังงาแล้ว ทำให้เกษตรกรที่ยังมิได้เริ่มได้ตัดสินใจทำการเลี้ยงปลาในกระชังเพิ่มขึ้นรวมหลายราย

- **กิจกรรมส่งเสริม** วิชาชีพของกลุ่มสตรี (ผ้าบาติก) กลุ่มสตรีชาวประมงซึ่งเริ่มมาจากกลุ่มแม่บ้านโภชนาการ ได้เปลี่ยนแปลงมาดำเนินกิจการอื่นๆ เพิ่มขึ้น มีบางกลุ่มได้เรียกร้องที่จะให้จัดการฝึกอบรมในการทำผ้าบาติกขึ้นในพื้นที่เป้าหมายโครงการฯ ได้พิจารณาและประสานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทำการคัดเลือกสมาชิกที่สนใจส่วนหนึ่ง นำไปดูงานและเข้ารับการฝึกอบรมการทำผ้าบาติกที่ จ. ปัตตานี เป็นเวลา 1 เดือน แล้วนำความรู้ที่ได้รับกลับมาปฏิบัติในพื้นที่โครงการร่วม

กับสมาชิกรายอื่นๆ ที่มีได้เดินทางไปร่วมดูงานด้วย แต่ได้รับการฝึกอบรมระยะสั้นจากวิทยากรที่มาจากกระทรวงอุตสาหกรรม

3. **วิธีการส่งเสริม โดยฝึกอบรมและให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานก่อนออกไปดำเนินการ** วิธีการนี้ทางโครงการฯ จะทำการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ของโครงการฯ เอง รวมเจ้าหน้าที่ของสำนักงานประมง อำเภอ และสำนักงานประมงจังหวัดให้ได้รับความรู้เบื้องต้นและรับทราบหลักการที่สำคัญของกิจกรรมนั้นๆ ก่อนที่จะออกไปทำการส่งเสริมในพื้นที่เป้าหมาย นอกจากนี้ในบางครั้งยังได้ทำการฝึกอบรมให้กับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของโครงการฯ เช่น พัฒนาการ เจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เกษตรตำบล เป็นต้น เพื่อให้เจ้าหน้าที่เหล่านี้ได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของโครงการและรับทราบถึงความรู้พื้นฐานที่จะดำเนินการกิจกรรมร่วมกันกับทางโครงการฯ เช่น การดำเนินการสำรวจปัญหาและความต้องการของกลุ่มชาวประมงในหมู่บ้านต่างๆ ซึ่งดำเนินการร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่โครงการฯ และ พัฒนาการ การจัดฝึกอบรมให้ความรู้ในเรื่องการใช้ลอบหมึก ในเรื่องการใช้ลอบปูแบบพับได้ ให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ได้มีความรู้ก่อนที่จะออกไปส่งเสริม และรวบรวมเกษตรกรมาจัดตั้งเป็นกลุ่ม และในกิจกรรมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในหลายๆ กิจกรรม ก็จะดำเนินการฝึกอบรมให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องก่อนเกือบทุกครั้ง

4. **วิธีการส่งเสริมโดยการจัดฝึกอบรมและเยี่ยมเยียนติดตามผล** แนวทางการส่งเสริมโดยวิธีนี้ คือการจัดการฝึกอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรในกิจกรรมนั้นๆ เมื่อเกษตรกรเริ่มดำเนินการแล้ว ก็จะมีหน้าที่ไป

เยี่ยมเยียนเพื่อให้คำแนะนำ ความช่วยเหลือ และติดตามผลอยู่เป็นประจำ กิจกรรมที่ได้ดำเนินการโดยวิธีนี้ คือ

- **กิจกรรมการรวบรวมลูกหอยตะไกร** ทางโครงการฯ ได้ไปจัดทำฝึกอบรมวิธีการรวบรวมลูกหอยตะไกร เพื่อนำมาเลี้ยงต่อให้กับเกษตรกรที่เลี้ยงหอยตะไกรอยู่แล้ว ในบางพื้นที่ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่จะทำการรวบรวมลูกหอยตะไกรตามธรรมชาติ ให้ได้ขนาดที่ต้องการ ก่อนที่จะนำมาเลี้ยงอีกชั้นหนึ่ง มีเกษตรกรเข้ารับการอบรมหลายรายหลังจากที่เกษตรกรได้กลับไปดำเนินการแล้วและมีเจ้าหน้าที่ของ โครงการฯ ไปตรวจสอบติดตามผล และให้คำแนะนำอยู่เป็นระยะๆ ตลอดเวลา ขณะนี้กิจกรรมดังกล่าวได้ขยายตัวไปในหลายๆ พื้นที่ของอำเภอกระเปอร์ จ.ระนอง ทำให้เกษตรกรสามารถรวบรวมลูกหอยมาทำการเลี้ยงได้เพิ่มขึ้นทุกปี

- **กิจกรรมการขุดปูทะเล** หลังจากทีเกษตรกรได้เริ่มขุดปูเลี้ยงปู และจะเริ่มทำการเลี้ยงนั้น ทางโครงการฯ ได้ทำการฝึกอบรมระยะสั้น เวลา 2 วัน ขึ้นเพื่อให้ความรู้แก่เกษตรกรในด้านการเลี้ยงปูทะเลอย่างถูกต้อง ถูกวิธีและถูกหลักวิชาการ ก่อนที่จะนำความรู้กลับไปดำเนินการช่วยตนเองในภายหลัง และจะมีเจ้าหน้าที่ไปคอยรับฟังปัญหา ข้อขัดข้องยังบ่อเลี้ยงอยู่เป็นระยะตลอดมา

- **กิจกรรมการเลี้ยงหอยตะไกร** กิจกรรมนี้ได้มีการฝึกอบรมให้แก่เกษตรกรหลายครั้งและถือว่าเป็นกิจกรรมหลักของกิจกรรมเพาะเลี้ยงกิจกรรมหนึ่ง ตลอดเวลาของการดำเนินการโครงการฯ เจ้าหน้าที่จะออกไปเยี่ยมเยียนยังแปลงเลี้ยงของเกษตรกรแปลงต่างๆ อยู่ตลอดเวลาเพื่อติดตามประเมินผลการเลี้ยงหอยนางรมรวมทั้งสถานการณ์ต่างๆ อยู่ตลอดเวลา ทำให้เกษตรกรได้ปฏิบัติการ

เลี้ยงอย่างต่อเนื่องอยู่โดยตลอด เนื่องจากกิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ต้องใช้เวลาตั้งแต่ 2-3 ปี จึงจะเห็นผล หากไม่มีการติดตามอย่างต่อเนื่อง อาจจะทำให้เกษตรกรบางคนเกิดความท้อแท้และเลิกไปในที่สุด

5. **วิธีการส่งเสริม** โดยการสำรวจความสนใจของเกษตรกรแล้วจึงจัดตั้งกลุ่มทำการฝึกอบรมและดำเนินกิจกรรม การส่งเสริมวิธีนี้ส่วนใหญ่จะเป็นความต้องการของเกษตรกรที่แจ้งความจำนงค์มายังโครงการเพื่อขอความช่วยเหลือหรือให้ช่วยดำเนินการให้เจ้าหน้าที่ จะทำการสำรวจความสนใจของกลุ่ม เมื่อเห็นว่ามีความเป็นไปได้ก็จะดำเนินการจัดตั้งกลุ่มขึ้น เมื่อตั้งกลุ่มเรียบร้อยแล้ว ก็จัดการฝึกอบรมให้ความรู้ และเมื่อเกษตรกรเริ่มดำเนินการก็จะมี การติดตามผลอย่างใกล้ชิด กิจกรรมที่ใช้วิธีการส่งเสริมวิธีนี้มีอยู่ด้วย กัน 4 กิจกรรม

- **กิจกรรมด้านโภชนาการสำหรับกลุ่มแม่บ้านชาวประมง** เจ้าหน้าที่ที่ดำเนินโครงการฯ ในกิจกรรมนี้ จะไปทำการสำรวจความสนใจของกลุ่มแม่บ้านในหมู่บ้านต่างๆ ขึ้นก่อนหากเห็นว่าหมู่บ้านใดมีความ สนใจที่จะดำเนินกิจกรรมจึงจะไปรวบรวมจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านขึ้น แล้วจึงทำการฝึกอบรมการฝึกอบรมจะฝึกอบรมหลายครั้ง โดยห่างกันประมาณ 4 เดือน โดยการฝึกอบรมครั้งหลังๆ ก็จะมีการประเมินผลการฝึกอบรมในครั้งก่อนๆ ด้วยทุกครั้ง

- **กิจกรรมด้านส่งเสริมหัตถกรรมแก่กลุ่มแม่บ้านชาวประมง** กิจกรรมนี้ส่วนใหญ่จะเป็นความต้องการของกลุ่มแม่บ้าน โภชนาการเดิม ที่ต้องการจะให้เพิ่มกิจกรรมในกลุ่มขึ้นอีก วิธีการดำเนินการก็จะคล้ายกันกับกลุ่มแม่บ้านโภชนาการ แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการฯ โดยจะมีสมาชิกเพียงบางส่วนของกลุ่มโภชนาการเท่านั้นที่เข้า

ร่วมในกิจกรรมส่งเสริมหัตถกรรม ได้แก่ การ ถักโครเช การถักนิตติ้ง การตัดเย็บเสื้อผ้า การทำผม และการทำผ้าบาติก เป็นต้น

- **กองทุนน้ำมัน** หลังจากที่เจ้าหน้าที่ โครงการได้แนวความคิดในการจัดตั้งกองทุน น้ำมันจากเจ้าหน้าที่ของกองส่งเสริมการประมง แล้ว จึงได้ขยายความคิดไปยังกลุ่มชาวประมง ต่าง ๆ มีบางกลุ่มได้ให้ความสนใจในกิจการนี้ ทางโครงการฯ ได้เข้าไปดำเนินการตามขั้นตอน ต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วขึ้น และสามารถจัดตั้ง กลุ่มกองทุนน้ำมันขึ้นได้รวม 2 กลุ่มด้วยกัน

- **เงินทุนหมุนเวียน** การจัดตั้งเงินทุน หมุนเวียน ได้จัดตั้งในหลายรูปแบบและใน หลายกิจกรรม แต่การดำเนินการส่วนใหญ่ หากดำเนินการเป็นกลุ่มก็จะมีวิธีการดำเนินการตามหัวข้อต่าง ๆ ที่ได้อภิปรายกันขึ้นต้นทั้งสิ้น โดยการฝึกอบรมจะเน้นไปในการให้ความรู้ใน การบริหารเงินทุน และระบบบัญชี การจ่าย เงินคืน การให้กู้ยืมใหม่ หมุนเวียนในกลุ่ม สมาชิก เป็นต้น

6. **วิธีการส่งเสริมโดยการประสานงาน** กับหน่วยงานราชการอื่น ๆ การส่งเสริม โดยวิธีนี้ส่วนใหญ่ จะเป็นการประสานงานเพื่อ ช่วยเหลือชาวประมงและชุมชนชาวประมง โดยเจ้าหน้าที่โครงการฯ ได้เข้าไปประสานงาน กับหน่วยงานราชการอื่น ที่เกี่ยวข้องเพื่อจูงใจ ให้เข้ามาดำเนินการในพื้นที่เป้าหมายโครงการฯ กิจกรรมซึ่งเกิดขึ้นจากการประสานงานดัง กล่าวนี้ มีอยู่ด้วยกันหลายกิจกรรม เช่น

- **กิจกรรมทางด้านสาธารณสุข** ทาง โครงการฯ ได้ไปประสานงานกับสถานีอนามัย ประจำตำบล เพื่อให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขได้ จัดตั้งโครงการฯ ให้ความช่วยเหลือในรูปแบบ ของ กชช. ในหมู่บ้านชาวประมงบางแห่ง ซึ่ง ไม่ค่อยจะได้รับความช่วยเหลือมาก่อน เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ห่างไกล และมีการคมนาคม

ที่ไม่สะดวก โดยทางโครงการฯ ได้ร่วมมือ ให้ความช่วยเหลือในด้านยานพาหนะ และการ เดินทางไปปฏิบัติงานในพื้นที่ ซึ่งกิจกรรมด้าน สาธารณสุขนี้มีการปฏิบัติในหลายๆรูปแบบเช่น การตรวจเยี่ยมสุขภาพประจำเดือน การตรวจ สุขภาพของเด็กนักเรียน การจัดการฝึกอบรม ช่างสุขภัณฑ์ประจำหมู่บ้าน การจัดตั้งกองทุน สุขภัณฑ์ประจำหมู่บ้าน การฝึกอบรมผดุงครรภ์ ออานามัยโบราณ การจัดตั้งกองทุนยาขึ้นใน หมู่บ้านต่างๆ เป็นต้น

- **การประสานงานกับศูนย์การ ศึกษา**นอกโรงเรียน ได้ประสานกับศูนย์การ ศึกษาออกโรงเรียน ในการจัดตั้งที่อ่านหนังสือ ประจำหมู่บ้านชาวประมงหลายแห่ง และมีการ จัดการฝึกอบรมวิชาชีพ ซึ่งทางโครงการฯ จะ เป็นผู้จัดรวบรวมตั้งกลุ่มผู้สนใจขึ้นมาก่อน แล้ว ทางศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจะให้ความ ช่วยเหลือในด้านวิทยากรที่มาทำการฝึกอบรม เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้า การถักโครเช นิตติ้ง การจักสาน

- **การประสานงานกับสำนักงาน พัฒนาชุมชน** พัฒนาการในหลายๆ ท้องที่ ได้เข้ามาปฏิบัติการร่วมกับ ทางโครงการฯ ในการให้ความช่วยเหลือแก่หมู่บ้านชาวประมงใน หลายๆ รูปแบบรวมทั้งการจัดสรรงบประมาณ จากโครงการ กชช. เข้ามาส่งเสริมกิจกรรม การประมง เช่น เงินสำหรับจัดตั้งกองทุน สำหรับกิจกรรมการส่งเสริมลอบปูแบบพับได้ เงินกองทุนสำหรับการเลี้ยงกุ้งในกระชัง เงิน กองทุนสำหรับการเลี้ยงหอยนางรม และเงิน กองทุนสำหรับการเลี้ยงปลาในกระชัง และการ จัดฝึกอบรมให้ความรู้ด้านวิชาชีพในหลายครั้ง ด้วยกัน

- **การประสานงานกับสำนักงาน เปรียงพัฒนารัฐบาล** ได้ประสานให้มีการจัด สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกขึ้นในหมู่บ้านที่อยู่

ในความรับผิดชอบของ รพช.เช่น การจัดสร้างถนน การซ่อมแซมสะพานซึ่งชำรุดที่เป็นเส้นทางคมนาคมเข้าไปในหมู่บ้านห่างไกลความเจริญ เป็นต้น

- การประสานงานกับสำนักงานชลประทาน ได้ดำเนินการประสานงานกับสำนักงานชลประทานที่จะเข้าไปช่วยแก้ไขปัญหาระบบน้ำกินน้ำใช้ของหมู่บ้าน ชาวประมงในบางแห่ง ซึ่งหมู่บ้านชาวประมงส่วนใหญ่จะมีปัญหาเรื่องน้ำกินน้ำใช้ในฤดูแล้ง แทบทุกหมู่บ้าน ทำให้มีการจัดสร้างอ่างเก็บน้ำ และฝายเก็บน้ำขึ้นในหมู่บ้านชาวประมงบางแห่งโดยความร่วมมือของทางโครงการและสำนักงานชลประทาน

- การประสานงานกับสำนักงานสหกรณ์จังหวัดและสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ฯ ในการเข้าไปให้คำแนะนำทางวิชาการในการจัดตั้งกลุ่ม การวางระบบบัญชี และการเข้าไปตรวจสอบการดำเนินงาน ของกลุ่มต่างๆ

สรุป

การคัดเลือกกิจกรรมและการคัดเลือกสถานที่ไม่สามารถที่จะชี้ชัดได้ว่าการคัดเลือกกิจกรรม และสถานที่โดยผู้ชำนาญการหรือนักวิชาการ ซึ่งมีความรู้ความสามารถเฉพาะในด้านนั้นๆ แต่มักจะมีข้อเสียในด้านที่ไม่ทราบถึงสภาพพื้นที่ซึ่งส่วนใหญ่จะอาศัยการสอบถามและไม่ค่อยรู้จักตัวบุคคลที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นหรือเจ้าหน้าที่ผู้ที่ปฏิบัติงานอยู่ในท้องถิ่นที่แต่ไม่รู้ซึ่งในความรู้และเทคโนโลยีเฉพาะด้านกับตัวเกษตรกรเอง ซึ่งมีความประสงค์ที่จะดำเนินกิจกรรม แต่ยังขาดความรู้และประสบการณ์สรุปได้ว่าจะต้องมีการประสานงานที่ดีในกลุ่มทั้ง 3 นี้ โดยรับฟังความคิดเห็นของกันและกันแล้วจึงนำมาประเมินเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ถูกต้องมากที่สุด

กิจกรรมที่เป็นความประสงค์ของ

เกษตรกร จะต้องได้รับการพิจารณาโดยละเอียดถี่ถ้วนเป็นพิเศษ เนื่องจากบางกิจกรรมที่ดีแต่อาจจะไม่เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่และชุมชนหรือฤดูกาลทำการประมง บางกิจกรรมจะมีผลประโยชน์แอบแฝงเบื้องหลังแต่บางครั้งก็เป็นกิจกรรมที่เป็นความประสงค์ของเกษตรกรจริงๆ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้วิจารณ์ญาณ พิจารณาโดยถี่ถ้วน

การคัดเลือกสมาชิก

เป็นการยากที่จะคัดเลือกสมาชิกให้ได้สมบูรณ์แบบทั้งหมด แม้ว่าจะมีวิธีการและทฤษฎีหลายๆ อย่างที่จะนำมาประกอบการพิจารณา ค้นหาบุคคลในเป้าหมายให้ได้ตามที่ต้องการ แต่อย่างไรก็ตามการที่จะคัดเลือกให้ได้ผู้เข้าร่วมสมบูรณ์แบบ 100% นั้น ค่อนข้างยากจะทำได้ก็แต่เพียงการคัดเลือกให้ได้สมาชิกที่ดีที่สุดเป็นส่วนใหญ่เท่านั้น โดยจะต้องเน้นให้ได้บุคคลในเป้าหมายเป็นหลัก และมีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกโดยแท้จริง

ปัจจัยอันหนึ่งของการคัดเลือกสมาชิกเข้าร่วมกลุ่มหรือกิจกรรม ในบางครั้งก็มีความจำเป็นที่จะต้องคัดเลือกเอาผู้ที่มีฐานะปานกลางบางคนเข้าร่วมเป็นสมาชิก โดยบุคคลเหล่านี้มักจะเป็นผู้ที่มีลักษณะการเป็นผู้นำอยู่ในชุมชนนั้นๆ เมื่อเข้าร่วมในกลุ่มแล้วจะเป็นผู้นำกลุ่มที่ดีทำให้กิจกรรมสามารถดำเนินไปได้ดีกว่าการที่จะเลือกบุคคลที่อยู่ในเป้าหมายทั้งหมด ซึ่งจะต้องคัดเลือกจากผู้ที่มีฐานะยากจนจริงๆ

ผู้ที่ได้รับผิดชอบในการคัดเลือกสมาชิก จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้และความเข้าใจในกิจกรรมนั้นๆ อย่างถ่องแท้โดยจะต้องมีการจัดการฝึกอบรมหรือให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่เสียก่อนอันจะมีผลต่อเนื่อง ทำให้การคัดเลือกสมาชิกสามารถทำได้ถูกต้องและได้สมาชิกที่ตรงกับวัตถุประสงค์และเหมาะสมกับกิจกรรม

การที่เจ้าหน้าที่ไม่รู้ซึ่งถึงกิจกรรมโดยแน่ชัด อาจทำให้เกิดความผิดพลาด ทำการคัดเลือกสมาชิกที่ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้โดยตลอดเป็นบางส่วนได้

ผู้เข้าร่วมในกลุ่มหรือกิจกรรมบางคน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสนใจจริง ๆ โดยจะมาสัมผัสขอเข้ารับการฝึกอบรม หรือสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ทั้ง ๆ ที่มิได้รับการคัดเลือกให้เข้าเป็นสมาชิกในช่วงแรกเริ่มนั้น ส่วนใหญ่จะได้ผู้ที่มีคุณภาพและเข้าร่วมในกิจกรรมได้ดีบางครั้งกลับทำได้ดีกว่าผู้ที่ผ่านการคัดเลือกในตอนแรกเสียอีก

สิ่งที่ต้องพึงระวังในการคัดเลือกสมาชิกซึ่งประสบโดยทั่วไปก็คือ การที่มีผู้เข้ารับการคัดเลือกซ้ำหน้าในหลายๆ กิจกรรม ซึ่งจะต้องวิเคราะห์ให้ถี่และหลีกเลี่ยงการคัดเลือกบุคคลเหล่านี้เข้าร่วมในกลุ่มหรือในกิจกรรมนั้น ๆ เนื่องจากมิได้มีความสนใจโดยแท้จริง แต่มีวัตถุประสงค์ที่จะเข้าร่วมเพื่อผลประโยชน์ ที่จะได้รับ เช่นความช่วยเหลือหรือเบี้ยเลี้ยงในการเข้ารับการฝึกอบรมเท่านั้น

การคัดเลือกสมาชิกโดยเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน อยู่ในท้องที่จะมีข้อได้เปรียบที่รู้จักสภาพพื้นที่ดีและจะรู้จักตัวบุคคลหรือเกษตรกรได้ดีกว่านักวิชาการ ซึ่งมาจากที่อื่นๆ แต่ในบางครั้งความใกล้ชิดสนิทสนม ทำให้มีการคัดเลือกสมาชิกที่ไม่เกิดความเป็นธรรมในกลุ่มผู้เข้ารับการคัดเลือกเนื่องจากจะมีการคัดเลือกเอาพรรคพวกเพื่อนฝูงเข้ามาร่วมทั้ง ๆ ที่มีได้เป็นบุคคลในเป้าหมายที่แท้จริง

การคัดเลือกสมาชิกจากผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมมาก่อนแล้วจึงมาคัดเลือกเพื่อจัดตั้งกลุ่มนั้นส่วนใหญ่ค่อนข้างจะได้ผลดี เพราะมีความสนใจกิจกรรมเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงได้สมัครเข้ารับการฝึกอบรม

การบริหารกิจกรรม

การบริหารกิจกรรมในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน นั้น อาจ会有ความแตกต่างกับการบริหารของกลุ่มเกษตรกรอื่นๆ เนื่องจากมีข้อจำกัดในด้านการคมนาคมที่ไม่ค่อยจะสะดวกสภาพพื้นที่และชุมชนบางชุมชนที่มีได้อยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน ฉะนั้น การที่จะสรุปว่าการบริหารกิจกรรมที่กระทำโดยกลุ่มหรือการดำเนินการรายบุคคลอย่างใดจะดีกว่ากันนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับชนิดของกิจกรรมและสภาพท้องที่ประกอบกันเป็นหลัก ในบางกิจกรรมนั้นการบริหารโดยกลุ่มอาจจะมีเหมาะสมมากกว่า แต่ในบางกิจกรรมการปฏิบัติงานรายบุคคลจะได้ผลดีกว่าการทำงานเป็นกลุ่ม

กิจกรรมที่มีปัจจัยทางด้านการตลาดเข้ามาเกี่ยวข้องและค่อนข้างจะมีอิทธิพลต่อความอยู่รอดของกิจกรรมนั้น การบริหารในลักษณะของกลุ่มจะดีกว่าการบริหารงานโดยปฏิบัติงานรายบุคคลเช่นการเลี้ยงหอยตะไกรม หรือการเลี้ยงหอยนางรมเล็ก ซึ่งพ่อค้าคนกลางจะเข้ามารับซื้อถึงแหล่งได้สะดวกกว่าการไปตระเวนซื้อแต่ละราย ซึ่งแยกกันเลี้ยง

กิจกรรมบางประเภทในบางครั้งจะต้องมีการช่วยกันปฏิบัติงานในระหว่างหมู่สมาชิก เช่น การเลี้ยงปลาในกระชัง ซึ่งบางครั้งจะต้องมีการเคลื่อนย้ายกระชังเพื่อหลีกเลี่ยงสภาพน้ำที่มีความเค็มต่ำในช่วงฤดูฝน หรือในบางครั้งต้องเปลี่ยนอวนกระชังเมื่อเริ่มสกปรกซึ่งไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเองเพียงคนเดียว หรือการผลัดเปลี่ยนเวรกันเฝ้าระวังแปลงเลี้ยงหอยตะไกรมของกลุ่มผู้เลี้ยงหอยตะไกรม ซึ่งลักษณะแปลงเลี้ยงในจังหวัดระนองนั้น แต่ละแปลงแต่ละเจ้าของ จะเป็นแปลงขนาดเล็ก การที่จะไปเฝ้าดูแลด้วยตนเองโดยตลอดนั้น หรือการจะจ้างคนไปเฝ้าดูแลประจำ

ก็จะไม่คุ้มกันเหมือนกับแปลงเลี้ยงขนาดใหญ่ เช่น ที่ จ.สุราษฎร์ธานี ลักษณะกิจกรรมแบบนี้มีความเหมาะสมที่จะต้องร่วมปฏิบัติงานในลักษณะของกลุ่มมากกว่าการปฏิบัติงานรายบุคคล

ข้อดีอีกข้อหนึ่งของการบริหารงานแบบกลุ่มนั้น ถ้าหากสมาชิกกลุ่มมีความเข้มแข็งรวมตัวกันเหนียวแน่นจะทำให้ช่วยกันประคับประคองให้ผู้เป็นสมาชิกกลุ่มสามารถดำเนินการได้ดีตลอดทั้งกิจกรรม ความสัมพันธ์ในกลุ่มที่ดีไม่มีข้อขัดแย้งในกลุ่ม จะทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จไปแล้วส่วนหนึ่ง

ในการดำเนินโครงการฯ ครั้งนี้ทางโครงการฯ ได้ทำการทดสอบให้บางกิจกรรมดำเนินการบริหารโดยคณะกรรมการหมู่บ้านปรากฏว่าได้รับผลการตอบสนองจากคณะกรรมการหมู่บ้านน้อยมาก กิจกรรมก็ไม่ดำเนินการไปตามวัตถุประสงค์และไม่ค่อยได้รับความสนใจจากคณะกรรมการเท่าที่ควร ในการทำงานที่จะช่วยผลักดันให้กิจกรรมหรือกลุ่มดำเนินต่อไป

วิธีการส่งเสริม

การนำกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จจากที่อื่นๆ มาทำการส่งเสริมในพื้นที่เป้าหมายนั้นส่วนใหญ่จะประสบความสำเร็จ แต่จะต้องมีการศึกษาให้ถ่องแท้ว่าสภาพพื้นที่เป้าหมายและชุมชนที่จะทำการส่งเสริมนั้น มีความเหมาะสมกับกิจกรรมนั้นหรือไม่ หากมีความเหมาะสมก็จะทำให้สามารถดำเนินกิจกรรมไปได้ด้วยดี วิธีการส่งเสริมอีกแบบหนึ่ง คือการนำผู้สนใจไปทัศนศึกษาและดูงานในแหล่งที่ประสบความสำเร็จในกิจกรรมนั้นๆ เสียก่อน แล้วจึงค่อยนำกลุ่มผู้สนใจกลับมาดำเนินงาน โดยอาจจะจัดการฝึกอบรมให้ความรู้ เสียก่อน แล้วจึงค่อยให้ความช่วยเหลือในการดำเนินการ

วิธีการแบบนี้ค่อนข้างจะได้ผลดี เนื่องจากทำให้เกิดแรงจูงใจจากสิ่งที่ได้ไปพบเห็นมา

การประสานงานระหว่างหน่วยงานราชการ เพื่อขอความช่วยเหลือในการเข้ามาร่วมปฏิบัติงานในพื้นที่เป้าหมายด้วยกันนั้น ในระยะเริ่มแรกค่อนข้างจะยากลำบากส่วนใหญ่จะได้รับคำอธิบายว่าปัจจุบันงานที่ปฏิบัติอยู่ก็ล้นมือแล้ว หรือไม่มีงบประมาณที่จะไปช่วยดำเนินการในบางครั้งอาจจะตั้งข้อสังเกตว่า ไม่ใช่ทำงานในหน้าที่เป็นการแบกภาระโดยใช้เหตุ แต่เมื่ออาศัยระยะเวลาในการสร้างความสัมพันธ์กับบุคลากรระหว่างหน่วยงานก็จะทำให้ได้รับการร่วมมือที่ดีขึ้นและเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำให้เกิดแรงจูงใจที่จะเข้ามาปฏิบัติงานร่วมกัน ซึ่งจะต้องใช้เวลา การจัดทำแผนกชช. เพื่อที่จะของบประมาณมาปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งในพื้นที่เป้าหมายจะต้องทำล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 1 ปี ฉะนั้น กิจกรรมด้านนี้จะให้บรรลุผลโดยทันทีทันใดนั้นค่อนข้างยาก

ในบางครั้งการนำปัญหาและความต้องการของชุมชนไปเสนอขอความร่วมมือจากหน่วยงานราชการอื่นๆ นั้น เท่ากับการที่ได้ไปช่วยแนะนำชี้ช่องทางในการพัฒนาให้กับหน่วยงานอื่นๆ บางหน่วยงานซึ่งจะต้องตั้งโครงการเสนอของบประมาณ บางครั้งก็ยังไม่ทราบว่ามีต่อไปจะของบประมาณมาดำเนินการในเรื่องอะไรบ้าง เมื่อได้รับทราบปัญหาและข้อเสนอแนะ ก็จะเป็นแนวทางในการช่วยเสริมความคิดริเริ่มที่จะของบประมาณ เข้ามาพัฒนาชุมชนเป้าหมายร่วมกันได้ การให้ความรู้ แก่เจ้าหน้าที่ผู้มาปฏิบัติงานนั้นเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการส่งเสริมเพราะจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้งานส่งเสริมเป็นไปด้วยดีในแนวทางที่ถูกต้อง

การออกไปปฏิบัติงานในท้องที่โดยหมั่นไปเยี่ยมเยียนให้คำแนะนำ แก่กลุ่ม

เกษตรกรในเป้าหมาย เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ระหว่างกลุ่มและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ อันจะทำให้ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลเกิดแรงจูงใจและความเกรงใจที่จะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และบรรลุผลตามวัตถุประสงค์

ข้อวิจารณ์

การปฏิบัติงานของโครงการพัฒนาประมงขนาดเล็ก ระยะที่ 2 ซึ่งได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายไว้ที่ จ.ระนอง เพียงจังหวัดเดียวนั้น ทำให้การปฏิบัติงานของโครงการฯ มีข้อจำกัดเนื่องจากสภาพพื้นที่ จ.ระนองค่อนข้างจะปฏิบัติงานยากกว่าจังหวัดอื่นบางจังหวัดทำให้มีผลต่อการปฏิบัติงานของโครงการฯ มีความก้าวหน้าล่าช้ากว่าที่ควรจะเป็น

เหตุผลแรกที่ทำให้เป็นอุปสรรคของการปฏิบัติงานใน จ.ระนอง คือสภาพชายฝั่งของ จ.ระนองนั้นมีความยาวประมาณ 200 กิโลเมตร ชายฝั่งส่วนใหญ่จะเป็นบริเวณป่าชายเลนที่มีพื้นที่กว้างขวางทำให้การเดินทางคมนาคมแต่ละหมู่บ้านต้องใช้ระยะเวลา และเป็นไปด้วยความยากลำบาก

ลักษณะชุมชนชาวประมงที่อาศัยอยู่ตามแนวชายฝั่งของ จ.ระนองนั้น สภาพหมู่บ้านจะอยู่กันกระจัดกระจาย ไม่เป็นกลุ่มเป็นก้อน เช่นเดียวกับหมู่บ้านชาวประมงในจังหวัดอื่นๆ มีเพียงไม่กี่หมู่บ้านเท่านั้นที่เป็นหมู่บ้านชุมชนชาวประมงที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม

พื้นที่ทางตอนเหนือของจังหวัดระนองตลอดแนวชายฝั่งมีข้อจำกัด ไม่สามารถที่จะทำประมงได้ตลอดปี โดยเฉพาะในเรื่องของการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เนื่องจากแนวชายฝั่งทางตอนเหนือจะอยู่ติดกับแม่น้ำกระบือ ซึ่งจะมีน้ำจืดไหลหลากลงมาตลอดช่วงฤดูฝน

หมู่บ้านชาวประมงใน จ.ระนอง หลายๆ

หมู่บ้าน มีการคมนาคมที่ไม่สะดวกอยู่เป็นเกาะแก่งจะต้องเดินทางโดยทางเรือเท่านั้น ไม่มีถนน บางฤดูกาล ในช่วงที่คลื่นลมแรงสภาพหมู่บ้านจะถูกตัดขาด ไม่สามารถเดินทางเข้ามายังบริเวณตัวเมืองได้ หมู่บ้านบางแห่งจะต้องผ่านพื้นที่ป่าชายเลนเป็นบริเวณกว้าง ทำให้ทางราชการไม่สามารถตัดถนนเชื่อมการคมนาคมระหว่างหมู่บ้านได้ การออกไปปฏิบัติงานส่งเสริมในหมู่บ้านเหล่านี้เป็นไปด้วยความยากลำบาก

ชาวประมงใน จ.ระนองบางส่วนมิได้ประกอบอาชีพประมงเพียงอย่างเดียว แต่ได้ประกอบอาชีพอย่างอื่นอีกด้วย เช่น การทำสวน การทำไร่ และบางคนก็ได้ประกอบอาชีพทางประมงเป็นอาชีพรอง

สภาพการตลาดของสินค้าสัตว์น้ำใน จ.ระนอง ค่อนข้างจะเป็นปัญหาในด้านการส่งเสริมเนื่องจากราคาสินค้าสัตว์น้ำถูกกำหนดไว้ค่อนข้างต่ำ เมื่อเทียบกับราคาสินค้าสัตว์น้ำในจังหวัดใกล้เคียง นอกจากนั้นยังมีสินค้าสัตว์น้ำจากประเทศเพื่อนบ้านได้นำผ่านเข้ามาจำหน่ายที่ จ.ระนอง ซึ่งพ่อค้าคนกลางจะรับซื้อเข้ามาในราคาค่อนข้างต่ำ อันจะมีผลต่อเนื่องมาถึงการรับซื้อจากเกษตรกรในเป้าหมายด้วย

ชาวประมงใน จ.ระนอง มีรายได้ค่อนข้างดี เพราะสภาพท้องทะเลใน จ.ระนองนั้นยังมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรสัตว์น้ำดี กว่าในบางท้องที่ และเนื่องจากเป็นจังหวัดชายแดนบางครั้งทำให้เกิดการลักลอบล่องลำน่าน้ำเข้าไปทำการประมง

ปัจจัยอีกอันหนึ่งซึ่งค่อนข้างจะมีความสำคัญมากในด้านการส่งเสริมการประมงชายฝั่งก็คือ จ.ระนอง เป็นจังหวัดที่มีปริมาณฝนตกค่อนข้างสูงกว่าจังหวัดอื่นๆ และสภาพพื้นที่ของจ.ระนองมีความลาดชันเมื่อเกิดฝนตกหนักต่อเนื่องกัน 2-3 วัน จะทำให้น้ำจืดไหล

หลากลงมาตามบริเวณชายฝั่งตลอดแนว ทำให้ความเค็มของน้ำเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเมื่อฝนหยุดตกเพียงไม่กี่วันสภาพความเค็มจะกลับคืนเป็นปกติอย่างรวดเร็วเช่นกัน ซึ่งจะผิดกับบางพื้นที่เมื่อถึงฤดูฝน มีน้ำจืดหลากสภาพความเค็มจะค่อยๆ ปรับเปลี่ยนต่ำลงๆ แล้วค่อยปรับเปลี่ยนสูงขึ้นในช่วงหลัง การที่สภาพความเค็มมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงอย่างรวดเร็ว นั้น เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งในการพัฒนาด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งและการทำการประมงบางชนิดอีกด้วย นอกจากนี้ยังเป็นอุปสรรคในด้านการแปรรูปสัตว์น้ำบางอย่างอีกด้วย

ข้อบกพร่องประการหนึ่งของการปฏิบัติงานในโครงการฯ นี้ คือการที่คณะทำงานได้กำหนดแผนการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าในช่วงเตรียมโครงการฯ แต่เมื่อเริ่มงานโครงการฯ ล่าช้ากว่าแผนปฏิบัติงานประมาณ 3 เดือน ทำให้เกิดการเร่งรัดที่จะดำเนินกิจกรรมตามแผนที่ได้วางไว้ทำให้กิจกรรมบางอย่างต้องเริ่มดำเนินการอย่างเร่งด่วน หลังจากได้เริ่มกิจกรรมไปบางส่วนแล้วจึงได้จัดการประชุมนิเทศโครงการฯ เพื่อแนะนำชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ให้ผู้เข้าร่วมได้เข้าใจอย่างถ่องแท้ รวมทั้งให้ความรู้พื้นฐานของกิจกรรมต่างๆ แก่ผู้ปฏิบัติงานในช่วงประชุมนี้ด้วย ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นคือผู้ร่วมปฏิบัติงานในโครงการฯ ยังไม่เข้าใจในโครงการดีพอก่อนการประชุมฯ จึงทำให้กิจกรรมบางอย่างที่ได้เริ่มงานไปก่อนมีข้อบกพร่องและผิดพลาดเกิดขึ้น

วัตถุประสงค์ข้อหนึ่งของโครงการฯ คือการทดลองหารูปแบบแนวทางการส่งเสริมการประมงชายฝั่ง แต่ในการปฏิบัติงานจริงๆ แม้ในแผนการปฏิบัติงานก็ได้กำหนดไว้ตายตัวว่า รูปแบบการส่งเสริมที่จะใช้ดำเนินการในการทดลองและทดสอบนั้น ได้กำหนดไว้

อย่างไรบ้าง การดำเนินการในโครงการฯ จึงเป็นแบบค่อยๆ ทำ ค่อยๆ ไป แล้วปรับปรุงหารูปแบบไปเรื่อย ๆ ที่ถูกต้องน่าจะเป็นการกำหนดรูปแบบที่แน่นอนขึ้นก่อนเมื่อเริ่มดำเนินการไปแล้วไม่เหมาะสมจึงค่อยปรับปรุงแก้ไขในภายหลัง

ปัญหาในการปฏิบัติงาน

ในระหว่างปฏิบัติงานของโครงการฯ ตลอดระยะเวลา 6 ปี ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2530-2535 นั้นได้ประสบปัญหาและอุปสรรคต่างๆ หลายประการด้วยกัน ซึ่งพอที่จะนำมาประมวลเป็นข้อใหญ่ๆ ที่มีผลกระทบต่อปัญหาในการส่งเสริมของโครงการฯ ดังนี้

ปัญหาด้านบุคลากร บุคลากรขอโครงการซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ไม่มีความต่อเนื่อง มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอาทิเช่น ผู้ปฏิบัติงานทั้งหมดเป็นลูกจ้างชั่วคราว นอกจากหัวหน้าโครงการฯ ซึ่งเป็นข้าราชการเพียงคนเดียว ดังนั้นเจ้าหน้าที่ฯ ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการประมง, นักสังคมสงเคราะห์, เจ้าหน้าที่ประมง, หรือเจ้าหน้าที่อื่นๆ จะมีผู้เข้ามาปฏิบัติงานใหม่ และผู้ที่ขอลาออกอยู่ตลอดเวลา ทำให้ผู้รับผิดชอบไม่ค่อยต่อเนื่อง

ปัญหาความไม่ต่อเนื่องของผู้บริหารโครงการฯ ตำแหน่งหัวหน้าโครงการฯ ได้มีการปรับเปลี่ยนถึง 2 ครั้ง กล่าวคือ ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นหัวหน้าโครงการฯ คนแรกนั้นได้ร่วมปฏิบัติงานอยู่ในช่วงจัดเตรียมโครงการระหว่างปี 2528-2529 ได้มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการปฏิบัติงานของโครงการฯ ไว้ตั้งแต่ก่อนที่จะเริ่มโครงการ ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลในช่วงที่จะเริ่มโครงการ ฉะนั้นหัวหน้าโครงการคนที่ 2 เป็นผู้เข้ามาเริ่มปฏิบัติงานของโครงการฯ ตั้งแต่ปี 2530 โดยที่จะต้องมาปฏิบัติงานตามแผนงานที่ได้วางไว้ ซึ่ง

มิได้มีส่วนร่วมและรู้เห็นมาตั้งแต่ต้น อาจจะทำให้ไม่เข้าใจในโครงการอย่างถ่องแท้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2533 ได้มีการสับเปลี่ยนตำแหน่งหัวหน้าโครงการฯ อีกครั้งหนึ่ง ผู้ที่เข้ารับช่วงเป็นคนที่ 3 จะต้องมารับงานต่อเนื่องที่ได้ปฏิบัติไว้ และยังไม่สำเร็จลุล่วง โดยจะต้องมาสานต่อ จะต้องใช้เวลาในการศึกษางานและเรียนรู้งานอยู่อีกระยะหนึ่ง

ปัญหาด้านการร่วมมือระหว่างหน่วยงานราชการอื่นๆ เนื่องจากโครงการนี้เป็นโครงการที่มุ่งเน้นที่จะพัฒนาชุมชนชาวประมงที่อาศัยอยู่ตามแนวชายฝั่งของ จ.ระนอง ฉะนั้นการพัฒนาชุมชนชาวประมงบางกิจกรรมก็อยู่นอกเหนือภาระหน้าที่ของกรมประมงที่จะเข้าไปดำเนินการในเรื่องนั้นๆ ได้ จำเป็นที่จะต้องประสานกับหน่วยราชการอื่นๆ ซึ่งบางครั้งก็มีข้อขัดข้อง ในทางปฏิบัติทางด้านงบประมาณ และบุคลากรส่วนใหญ่จะต้องใช้ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลระหว่างโครงการและหน่วยงานนั้นๆ ซึ่งจะต้องใช้เวลาในการสร้างความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

ปัญหาอีกข้อหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงปฏิบัติงานโครงการฯ และได้เกิดขึ้นกับสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการฯ หลายรายก็คือสภาพความเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในช่วงนั้น ทำให้มีการขยายตัวทางการลงทุน และการอุตสาหกรรมมีเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ หลายรายได้ขายที่ดิน ซึ่งอาศัยอยู่บริเวณริมฝั่งทะเลและอพยพย้ายถิ่นเข้าไปอยู่ในเมือง หรือเมื่อขายที่ดินซึ่งอยู่ดินทะเลไปแล้วก็เลิกทำอาชีพประมงไปโดยปริยาย

ปัญหาอีกข้อหนึ่ง มักประสบพบเห็นได้โดยทั่วไปในทุกพื้นที่คือปัญหาเรื่องเงินทุนเริ่มต้นของชาวประมงที่จะนำมาประกอบกิจกรรม ส่วนใหญ่จะยังอาศัยเงินทุนจากพ่อค้าคนกลาง ซึ่งจะให้อู่ยืมไปก่อนและมีผล

ผูกพันที่จะต้องนำสินค้าสัตว์น้ำมาจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางที่ให้อู่ยืมไป ราคาสินค้าสัตว์น้ำที่ถูกกำหนดโดยพ่อค้าคนกลางนั้น จะเป็นราคาที่เกษตรกรไม่ได้รับความเป็นธรรม แต่ระบบเงินทุนดังกล่าวยังมีอิทธิพลอยู่โดยทั่วไปในหมู่บ้านชาวประมง

ข้อเสนอแนะ

ควรจะมีการกำหนดรูปแบบของแนวทางส่งเสริมที่จะทำการทดลอง หรือทดสอบให้แน่นอนตั้งแต่ก่อนเริ่มปฏิบัติงานเพื่อใช้เป็นต้นแบบในการปฏิบัติตลอดระยะเวลาโครงการฯ

กิจกรรมกลุ่มแม่บ้านด้านโภชนาการที่ปฏิบัติในโครงการนั้น จะเน้นด้านโภชนาการในครัวเรือน โภชนาการในชีวิตประจำวันที่จะให้ความรู้แก่แม่บ้านชาวประมงให้ได้ประกอบอาหารที่ถูกต้องตามสุขลักษณะและมีคุณค่าประโยชน์ต่อร่างกายเป็นหลัก ส่วนทางด้านการถนอมและรักษารวมทั้งการแปรรูปผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำนั้น เป็นส่วนประกอบของการให้ความรู้และฝึกอบรม ควรจะมีการปรับเปลี่ยนโดยเน้นความสำคัญ ทางด้านการถนอมรักษา และแปรรูปอาหารให้มากขึ้นกว่าโภชนาการในครัวเรือน

ในการปฏิบัติงานในโครงการฯ ระยะที่ 1 นั้น ได้มีการจัดสร้างด้านสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่หมู่บ้านชาวประมงในหลาย ๆ ด้าน แต่ในการปฏิบัติงานของโครงการฯ ระยะที่ 2 ในแผนการปฏิบัติงานมิได้ระบุที่จะให้ความช่วยเหลือด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคแก่ชุมชนชาวประมงแต่อย่างใด การแก้ปัญหาในเรื่องนี้ จำเป็นที่จะต้องประสานและขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานราชการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งที่ผ่านมาได้รับความร่วมมือบ้างไม่ได้รับความร่วมมือบ้าง ควรที่จะต้องมีการระบุการให้

ความช่วยเหลือทางด้านสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกไว้ในโครงการบ้างบางส่วน เพื่อไว้เสริมและเพิ่มเติมในกรณีที่ไม่สามารถขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ ได้

ควรจะมีการส่งเสริมในกิจกรรมการจัดตั้งเงินทุนหมุนเวียนแก่กลุ่มชาวประมงให้มากขึ้นโดยพยายาม ให้สถาบันการเงินเป็นผู้บริหารเงินทุน เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์อำเภอ หรือสหกรณ์อื่นๆ ในท้องที่กลุ่มเกษตรกรเป็นผู้บริหารกิจกรรมเพียงอย่างเดียว ส่วนระบบการเงินควรอาศัยสถาบันทางการเงินเป็นหลัก อนึ่ง ในระหว่างปฏิบัติงานโครงการฯ ระยะที่ 2 นั้น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ยังมิได้มาจัดตั้งขึ้นที่ จ.ระนอง ทำให้เป็นข้อขัดข้องอีกประการหนึ่งในการบริหารเงินทุนหมุนเวียน โดยทางโครงการฯ ได้พยายามติดต่อขอความช่วยเหลือจาก ธกส. แต่ได้รับการปฏิเสธ เนื่องจากว่าจะต้องให้สาขาชุมพร มาเป็นผู้รับผิดชอบ ซึ่งอยู่ไกลเกินไปและจำนวนเงินก็ไม่มากพอที่จะเป็นค่าใช้จ่ายให้เจ้าหน้าที่มาดำเนินการ

ผู้บริหารโครงการฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหัวหน้าโครงการควรจะได้เป็นผู้รับผิดชอบในโครงการฯ ตลอด ตั้งแต่การเตรียมโครงการฯ จนถึงเริ่มปฏิบัติงาน ไปจนตลอดและจบสิ้นโครงการฯ โดยบุคคลคนเดียว อันจะทำให้เกิดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน

รูปแบบการส่งเสริม

อภิสิทธิ์ บุรณภานนท์*

ความหมายของการส่งเสริม

การส่งเสริมเป็นขบวนการให้ความรู้แก่ โดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้รับการส่งเสริมเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านทัศนคติและพฤติกรรมเช่น เปลี่ยนแปลงวิธีปฏิบัติโดยนำวิธีปฏิบัติใหม่ๆ มาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้

แม้ว่าจะมีการให้นิยามของการส่งเสริมแตกต่างกันออกไป หากกล่าวโดยทั่วไปแล้ว การส่งเสริมคือขบวนการที่ได้มีการวางแผนไว้ก่อนแล้วเพื่อทำให้เกษตรกรตระหนักถึงปัญหา และวิธีการที่จะเอาชนะปัญหาอุปสรรค ต่างๆ ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องรวมถึงการจูงใจ ให้เกษตรกรหาทางแก้ไขปัญหาย่างสร้างสรรค์อีกด้วย

การส่งเสริมมีองค์ประกอบพื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่

- ก. เป็นขบวนการศึกษา
- ข. เน้นการเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปในแนวทางที่ดีขึ้นและใช้เหตุผลประกอบการตัดสินใจ
- ค. เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้ยอมรับวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เครื่องมือสมัยใหม่ และสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้เอง
- ง. เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ทำให้ประชาชนมีความกินดีอยู่ดี

บทบาทการส่งเสริม

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าการส่งเสริมเป็นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ

ได้แก่

1. บุคคลกลุ่มเป้าหมายที่จะเปลี่ยนทัศนคติ
2. สื่อหรือข้อมูล ที่จะนำเสนอให้มีผลต่อการเปลี่ยนทัศนคติ
3. ผู้สื่อความหมายหรือบุคคลหรือเครื่องมือที่นำเสนอสื่อข้อความให้กับกลุ่มเป้าหมาย

ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและการปฏิบัติของเกษตรกรหรือชาวประมงเจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะต้องเข้าใจปัญหาอย่างแท้จริง เนื่องจากการปรับปรุงเทคนิคใหม่ๆ เกษตรกรอาจมีมุมมองที่แตกต่างไปจากมุมมอง ของนักวิชาการ ซึ่งจะทำให้การส่งเสริมไม่บรรลุผลนอกจากนี้โครงสร้างวัตถุประสงค์และภารกิจขององค์กร ก็เป็นองค์ประกอบที่มีผลต่อความสำเร็จของการส่งเสริม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากเป็นการส่งเสริมที่มีลักษณะรับคำสั่งจากระดับบนสู่ระดับล่างโดยไม่พิจารณาปัจจัยอื่นๆ ให้ทั่วถึง โอกาสผิดพลาดก็จะมีมาก นอกจากนั้นบุคลากรงบประมาณและการจัดการก็เป็นปัจจัยที่มีส่วนเกื้อหนุนต่อความสำเร็จของการส่งเสริมด้วยเช่นกัน

รูปแบบการส่งเสริม

ในเชิงโครงสร้างการบริหารการส่งเสริม การเกษตรอาจแบ่งเป็นลักษณะใหญ่ๆ ได้ 6 ลักษณะ ดังนี้

1. การส่งเสริมแบบดั้งเดิม

1.1 วัตถุประสงค์

เพิ่มผลผลิตทางการเกษตรของประเทศ เพื่อการส่งออกและเพิ่มรายได้ของเกษตรกร

นักสังคมวิทยาประจำโครงการพัฒนา
ประมงขนาดเล็กจังหวัดระนอง, BOBP/FAO

ซึ่งจะมีผลต่อคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ในชนบท

การวิเคราะห์วัตถุประสงค์และเป้าหมายที่แตกต่างกันนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณานโยบาย ซึ่งเป็นตัวกำหนดแนวทางการส่งเสริมเพื่อศึกษาว่าอะไรเป็นวัตถุประสงค์ ที่มีความสำคัญในระดับต้น เช่น ถ้ารัฐบาลมีนโยบายเพิ่มผลผลิตอาหารราคาถูกก็จะนโยบายนี้อาจขัดกับนโยบายการเพิ่มรายได้ของเกษตรกร กระนั้นก็ตามผู้กำหนดนโยบายควรระลึกเสมอว่าเกษตรกรจะไม่นำวิธีเพิ่มผลผลิตมาใช้ถ้าผลตอบแทนจากวิธีการใหม่ไม่ให้ผลคุ้มค่ากับการลงทุน ดังนั้นแนวทางการพัฒนาเกษตรกรในระดับประเทศ ควรสอดคล้องและสนับสนุนการส่งเสริมการเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิตจากไร่นา รวมถึงการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนในชนบท

1.2 ผู้รับการส่งเสริม

โดยทั่วไปเกษตรกรทุกคนเป็นผู้ที่ควรได้รับการ แต่ส่วนใหญ่มักจะเน้นไปที่เกษตรกรตัวอย่งและเกษตรกรผู้เข้าร่วมการสาธิต

หากประเทศมีนโยบายส่งเสริมเพื่อเพิ่มผลผลิตเพื่อการส่งออกผู้ที่ได้รับการส่งเสริมจะเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการรายใหญ่ส่วนเกษตรกรรายย่อย กลุ่มสตรีและยุวเกษตรกรอาจได้รับความสนใจน้อยหรือไม่ได้รับความสนใจเลย ในทางตรงกันข้ามหากรัฐบาลให้ความสนใจในการพัฒนาการเกษตรโดยทั่วไปเกษตรกรทุกประเภทก็จะอยู่ในข่ายที่จะได้รับการส่งเสริม ซึ่งการตัดสินใจดังกล่าวจะมีผลต่อรูปแบบขององค์กรบุคลากรและการกำหนดแนวทางส่งเสริมอีกด้วย

1.3 การจัดองค์กร

โดยทั่วไปองค์กรที่รับผิดชอบงานส่งเสริมการเกษตรมักจะมีอยู่ในสังกัดกระทรวงเกษตร ยกเว้นบางประเทศ เช่น อินเดีย

กำหนดหน่วยงานส่งเสริมให้อยู่ในสังกัดของรัฐต่างๆ ในบางประเทศองค์กรส่งเสริมจะจัดตั้งโดยกระทรวงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรจึงอาจมีองค์กรทำหน้าที่ส่งเสริมแยกจากกันเช่นด้านป่าไม้ปศุสัตว์ หรือเกษตรกรรมอื่นๆ ในกรณีนี้จึงอาจเกิดความซ้ำซ้อนในการดำเนินงานแทนที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเพียงคนเดียวจะออกไปส่งเสริมแก่เกษตรกรจึงกลายเป็นว่ามีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมหลายคนออกไปปฏิบัติงานกับเกษตรกรกลุ่มเดียวกันในพื้นที่เดียวกัน

นอกจากหน้าที่ในการให้ความรู้ทั่วไปแล้ว เจ้าหน้าที่ส่งเสริมยังต้องรับผิดชอบการปฏิบัติงานที่เป็นคำสั่งจากต้นสังกัด ในบางครั้งจึงต้องทำหน้าที่ขาย แจกจ่ายรักษากฎหมาย ใกล้เคียงข้อขัดแย้งเก็บข้อมูล การเกษตร รับผิดชอบเรื่องเงินและช่วยเหลืออื่นๆ แก่เกษตรกร ดังนั้นในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ส่งเสริมจึงเป็นตัวแทนท้องถิ่นในด้านการเกษตรให้แก่รัฐมากกว่าที่จะทำหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเพียงอย่างเดียว ซึ่งภารกิจดังกล่าวจะบั่นทอนความสามารถในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมได้

1.4 วิธีการส่งเสริม

โดยทั่วไปเจ้าหน้าที่ส่งเสริมมักเน้นวิธีการส่งเสริมแบบตัวบุคคล เช่น การเยี่ยมเกษตรกรตามบ้าน ไร่นา หรือเกษตรกรอาจแวะมาที่สำนักงานเป็นครั้งคราวในบางประเทศอาจมีหน่วยงานในการผลิตรายการวิทยุ วารสาร หรือสิ่งอื่นๆ อย่างไรก็ดี หากไม่มีการปรับปรุงวิธีการหรือใช้สื่อการสอนที่ไม่เหมาะสมก็มักจะทำให้ไม่ได้ผลเท่าที่ควร

1.5 บทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม

โดยนิยาม เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะเป็นสื่อกลางเพื่อการศึกษาเจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรทราบปัญหาของเกษตรกรและข้อจำกัดในการผลิต การประสานงาน อย่างใกล้ชิดกับผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิจัย จะช่วยให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริม

ได้รับข้อมูลใหม่ๆ ที่อาจนำไปส่งเสริมแก่เกษตรกรเพื่อนำไปประยุกต์ หากพิจารณาจากภารกิจการส่งเสริมแก่เกษตรกรทุกคนแล้วงานส่งเสริมการเกษตรจึงเป็นงานที่ต้องทำอย่างเต็มเวลา

ในทางตรงข้ามหากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมทำหน้าที่เป็นตัวแทนของรัฐบาลในระดับท้องถิ่น จะทำให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมมีงานด้านธุรการมากกว่าด้านส่งเสริมย่อมก่อให้เกิดความขัดแย้งในหน้าที่ ซึ่งจะมีผลเสียต่อการส่งเสริม

2. ระบบฝึกอบรมและตรวจเยี่ยม

2.1 วัตถุประสงค์

ระบบฝึกอบรมและตรวจเยี่ยมกับระบบการส่งเสริมแบบดั้งเดิมมีลักษณะคล้ายกันโดยมีวัตถุประสงค์เบื้องต้นเพื่อผลิตและรายได้ สมมุติฐานสำคัญคือหากเกษตรกรเพิ่มผลผลิตและรายได้ ผลผลิตทางการเกษตรของชาติก็จะเพิ่มขึ้นด้วย

วัตถุประสงค์ของระบบฝึกอบรมและตรวจเยี่ยม เป็นการปฏิรูประบบการส่งเสริมแบบดั้งเดิม ปัญหาสำคัญๆ ที่ระบบฝึกอบรมและตรวจเยี่ยมพยายามแก้ไข คือ

ก. ปรับปรุงองค์การการส่งเสริมโดยใช้วิธีการบริหารและการบริการทางวิชาการอยู่ภายใต้สายการบังคับบัญชาเดียวกัน

ข. เปลี่ยนบทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมจากการทำหน้าที่หลายอย่างเป็นกำหนดบทบาทใหม่อย่าง ชัดเจน โดยให้ความสำคัญแก่การบริการด้านวิชาการและการถ่ายทอดข้อมูลต่างๆ

ค. ปรับปรุงขอบข่ายงานส่งเสริมและมีการออกเยี่ยมเยียนเกษตรกร เช่น กำหนดจำนวนครัวเรือน เกษตรกรที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะต้องไปตรวจเยี่ยม

ง. ปรับปรุงประสิทธิภาพเจ้าหน้าที่ส่งเสริมให้สามารถออกตรวจเยี่ยมเกษตรกร

ได้สม่ำเสมอ โดยจัดพาหนะที่เหมาะสมให้

จ. เพิ่มความรู้และทักษะให้แก่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมโดยจัดการอบรมแก่เจ้าหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ

ฉ. ปรับปรุงให้งานส่งเสริมมีความสัมพันธ์กับงานวิจัย โดยกำหนดให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมได้ประสานงานกับนักวิจัยเพื่อถ่ายทอดข้อมูลและวิธีการใหม่ๆ ให้กับเกษตรกร และนำปัญหาจากเกษตรกรป้อนให้กับนักวิจัย

ช. ปรับปรุงสภาพภาพของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม โดยกำหนดให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมมีภารกิจที่ชัดเจน และไม่ตั้งความหวังจนสูงเกินกว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะสามารถปฏิบัติได้ ทั้งนี้เพื่อทำให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเกิดความมั่นใจและเป็นที่นับถือของชุมชน

ซ. ลดความซ้ำซ้อนในการให้บริการในกรณีที่มีงานส่งเสริมโดยหลายกระทรวงทบวงกรม

2.2 ผู้รับการส่งเสริม

ในระบบนี้ผู้รับการส่งเสริมคือเกษตรกรทุกคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมรับผิดชอบ หรือหากกำหนดตัวแทนของเกษตรกรมักจะมีจำนวนประมาณ 10% ของเกษตรกรในแต่ละชุมชน ในอดีตมักเลือกเกษตรกรที่มีความคิดก้าวหน้าในแต่ละชุมชนเป็นตัวแทนเกษตรกรเนื่องจากเกษตรกรเหล่านี้มีความพร้อมมากกว่าเกษตรกรรายอื่นๆ แต่วิธีนี้จะทำให้มีข้อจำกัดในการเผยแพร่เทคนิคใหม่ๆ ดังนั้นในปัจจุบันเจ้าหน้าที่ส่งเสริมจึงได้เปลี่ยนวิธีเป็นการคัดเลือกตัวแทนเกษตรกรจากกลุ่มหลักๆ ทุกกลุ่มของเกษตรกรในแต่ละหมู่บ้าน วิธีนี้จะสามารถกระจายเทคนิคใหม่ๆ ไปยังเกษตรกรทุกกลุ่มในชุมชนได้ดีขึ้น

2.3 การจัดองค์กร

การจัดองค์กรในระบบการส่งเสริมนี้มี

ข้อกำหนดจากจำนวนครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมดที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะสามารถให้การดูแลได้อย่างทั่วถึง จำนวนครัวเรือนดังกล่าวจะขึ้นอยู่กับความหนาแน่นของประชากร สภาพการคมนาคมสภาพการเพาะปลูกและความหลากหลายอัตราส่วนระหว่างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมกับครัวเรือนเกษตรกรอาจมีตั้งแต่ 1:1,200 จนถึง 1:300 แต่โดยทั่วไปอัตราเจ้าหน้าที่ส่งเสริมกับเกษตรกรมักอยู่ระหว่าง 1:800 ในการปฏิบัติงานมักแบ่งครัวเรือนเกษตรกรภายใต้การรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมออกเป็น 8 กลุ่ม ให้มีขนาดเท่า ๆ กัน และกำหนดตัวแทนเกษตรกรเป็น 10% ของจำนวนเกษตรกรแต่ละกลุ่ม ดังนั้นโดยเฉลี่ยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะทำงานร่วมกับตัวแทนเกษตรกร 10 คน ในแต่ละหมู่บ้านโดยมีจำนวนหมู่บ้านรับผิดชอบ 8 แห่ง หรืออีกนัยหนึ่งจะทำงานร่วมกับตัวแทนเกษตรกร 80 คน จากจำนวนเกษตรกรทั้งหมด 800 ครัวเรือน

หากอัตราส่วนเจ้าหน้าที่ส่งเสริมต่อครัวเรือนชาวประมงเหมาะสมก็จะง่ายต่อการกำหนดจำนวนเจ้าหน้าที่ส่งเสริมในพื้นที่โดยนำจำนวนครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมดหารด้วย 10 ส่วนอัตรากำลังเพิ่มเติม นอกเหนือจากนี้จะขึ้นกับความต้องการขององค์กรส่วนกลาง ระบบนี้จะมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมระดับอำเภอ 1 คน เพื่อควบคุมฝึกอบรมแนะนำและทำงานธุรการเพื่อสนับสนุนเจ้าหน้าที่ส่งเสริมภาคสนาม 6-8 คน ในระดับที่สูงขึ้นจะมีหน่วยงานส่งเสริมระดับต่ำกว่ากอง(SubDivision Extension Office) ซึ่งมีผู้ชำนาญการ (Subject Matter Specialists) 3 คน เพื่อควบคุม แนะนำและให้คำปรึกษาเจ้าหน้าที่ส่งเสริมระดับอำเภอ และแบ่งเวลาให้บริการ ด้านการฝึกอบรม ตรวจเยี่ยมภาคสนาม และทำงานร่วมกับนักวิจัย

2.4 บทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะต้องออกเยี่ยมเกษตรกรอย่างสม่ำเสมอโดยมีกำหนดการออกเยี่ยมที่ชัดเจนทุก 2 สัปดาห์ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมภาคสนาม (Extension Workers) จะได้รับการนิเทศก์ 1 วันในทุกสัปดาห์ ในสัปดาห์แรกจะเป็นการอบรมโดยผู้ชำนาญการ ส่วนสัปดาห์ที่ 2 จะเป็นการนิเทศก์และหารือเพื่อแก้ปัญหา

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมภาคสนามจะเยี่ยมตัวแทนเกษตรกร 4 กลุ่มในสัปดาห์แรก และอีก 4 กลุ่มที่เหลือ ในสัปดาห์ที่ 2 ตารางปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมภาคสนามจะต้องพิมพ์เสนอไปยังผู้บังคับบัญชา ซึ่งจะทำให้สามารถออกกลุ่มพื้นที่เพื่อตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ภาคสนามได้โดยง่าย จุดประสงค์ของการตรวจสอบเพื่อดูว่าเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานอย่างไร และสามารถให้ความสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม

เจ้าหน้าที่สนามจะต้องทำบันทึกประจำวัน โดยลงรายละเอียดของการเยี่ยมเกษตรกร ปัญหาที่พบและการอบรมที่ได้ทำไปแล้ว ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากในการพิจารณาว่างานใดทำลุล่วงไปมากน้อยเพียงใดและปัญหาที่พบบ่นมาหารือกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมระดับอำเภอหรือผู้ชำนาญการในระหว่างสัปดาห์ คำตอบและวิธีการแก้ปัญหาที่ได้หารือกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมระดับอำเภอและผู้ชำนาญการก็จะนำไปแจ้งให้เกษตรกรทราบในช่วงการเยี่ยมครั้งต่อไป

นอกจากการออกตรวจเยี่ยมตามปกติแล้ว การส่งเสริมระบบนี้ยังมีการติดตามและประเมินผลที่ชัดเจน การติดตามประเมินผลจะดำเนินการโดยหน่วยงานอิสระในกระทรวง

2.5 ข้อสังเกตทั่วไป

ระบบการฝึกอบรมและตรวจเยี่ยม

เป็นระบบที่จะปฏิรูปการส่งเสริมแบบดั้งเดิม ซึ่งอาจมีการดำเนินกิจกรรมอื่นๆ นอกเหนือจากกิจกรรมส่งเสริม ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงองค์กรจึงมักไม่ราบรื่นหรือไม่เป็นที่ยอมรับโดยทันที เนื่องจากการส่งเสริมระบบนี้ทำให้การจัดสรรงบประมาณซึ่งจะมีผลต่อความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน ที่พักการกิจ การฝึกอบรม การสนับสนุนทางวิชาการ การติดตาม และมีผลกระทบโดยตรงต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมระดับสนาม

การส่งเสริมระบบนี้ได้ออกแบบเพื่อให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมมีภารกิจและเวลาการฝึกอบรมที่แน่นอน มีการให้ความสนับสนุนทางวิชาการ และมีการตรวจนิเทศอย่างสม่ำเสมอ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของตน โดยมียานพาหนะและอุปกรณ์การส่งเสริมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ

ข้อวิจารณ์การส่งเสริมระบบฝึกอบรมและตรวจเยี่ยม

ก. เป็นระบบที่มีการสั่งการจากเบื้องบน ซึ่งเกษตรกรไม่มีส่วนร่วมในการวางแผน

ข. กำหนดการตรวจเยี่ยมทุก 2 สัปดาห์ค่อนข้างไม่ยืดหยุ่นโดยเฉพาะในบางฤดูกาลซึ่งเป็นช่วงพักพ่อน

ค. เป็นระบบที่ต้องใช้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจำนวน มากซึ่งรัฐบาลอาจมีงบประมาณไม่เพียงพอ

ง. ไม่ใช้ประโยชน์จากการสื่อสารมวลชนเพื่อเข้าถึงประชาชนอย่างเต็มที่

จ. ขาดผู้ชำนาญการดังนั้นการเชื่อมโยงระหว่างงานวิจัยกับการส่งเสริมจึงเป็นจุดอ่อนทำให้การฝึกอบรมและการสนับสนุนทางวิชาการทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร

ฉ. การจัดองค์กรงานส่งเสริมให้มีการรายงาน ซึ่งเป็นลักษณะบังคับบัญชาดังนั้นการตรวจงานจึงไม่เอื้ออำนวยต่อผู้ปฏิบัติงาน

และไม่สนับสนุนขวัญและกำลังใจแก่เจ้าหน้าที่ส่งเสริม

3. การส่งเสริมที่ดำเนินการโดยมหาวิทยาลัย

3.1 วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์หลักของการส่งเสริมวิธีนี้คือการให้การศึกษาเฉพาะเรื่องเพื่อช่วยเกษตรกรแก้ปัญหา เช่น ปรับปรุงประสิทธิภาพในการผลิตพืชผลเกษตร รายได้ความเป็นอยู่ ผลิตพืชผลอย่างมีคุณภาพในราคายุติธรรม ช่วยให้เยาวชนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองโดยการเรียนและฝึกปฏิบัติ

3.2 ผู้รับการส่งเสริม

ผู้รับการส่งเสริมจะเป็นผู้ที่สนใจในกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยให้การส่งเสริมเจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะทำงาน ร่วมกับองค์กรหลายแห่งหรือบริษัทต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้อง กับการให้บริการทางการเกษตร

3.3 การจัดองค์กร

การส่งเสริมภายใต้ระบบนี้จะจัดขึ้นโดยมหาวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะเป็นเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยจึงมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริม 4 ประเภท คือ เจ้าหน้าที่ส่งเสริม ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมในระดับสนาม ผู้ชำนาญการและผู้ตรวจ

ผู้ชำนาญการจะพบปะหารือกับคณะอาจารย์อย่างสม่ำเสมอ ผู้ชำนาญการอาจมีฐานะเป็นอาจารย์ประจำ โดยมีตำแหน่งทางวิชาการซึ่งนอกเหนือจากหน้าที่ส่งเสริมและผู้ชำนาญการยังอาจต้องสอนและทำการวิจัยด้วย

การส่งเสริมระบบนี้ยังไม่ได้รับการยอมรับในประเทศกำลังพัฒนาเนื่องจากประเทศกำลังพัฒนาขาดมหาวิทยาลัยทางด้านเกษตรในท้องที่ ระบบการส่งเสริมนี้ดำเนินการอยู่ภายใต้การส่งเสริมระบบที่เจ้าหน้าที่สามารถให้การศึกษาได้เต็มเวลา รวมทั้งให้

ความสำคัญกับกิจกรรมส่งเสริมที่สอดคล้องกับความต้องการท้องถิ่น

3.4 วิธีการส่งเสริม

เป็นการส่งเสริมโดยให้การศึกษา โดยนางงานวิจัยมาช่วยเกษตรกรในการค้นหาสาเหตุและแก้ปัญหา การกำหนดปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา กระทำโดยตัวแทนกลุ่มเกษตรกรจากหลายๆ ท้องที่ให้คำแนะนำแก่คณะกรรมการที่ปรึกษาการส่งเสริม เจ้าหน้าที่ในระดับสนามจะติดต่อกับผู้ชำนาญการเพื่อขอความช่วยเหลือในหัวข้อที่จะทำการส่งเสริม

การส่งเสริมจะใช้สื่อประเภทต่างๆ เช่น จัดประชุมเกษตรกรในท้องที่การสาธิต และการจัดทัศนศึกษาวิธีการสอนจะใช้การบรรยาย การสนทนากลุ่มการใช้คอมพิวเตอร์ การเรียนทางไกลโดยการใช้สื่อต่างๆ วิธีส่งเสริมเน้นไปที่ผู้รับการส่งเสริม ซึ่งจะเน้นการสื่อสารจากระดับล่างขึ้นบน การประเมินผลโครงการและเจ้าหน้าที่จะทำโดยผู้รับบริการ

3.5 บทบาทของเจ้าหน้าที่

ภารกิจของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมคือการถ่ายทอดความรู้และกระตุ้นให้เกษตรกรประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อแก้ปัญหา การส่งเสริมในลักษณะนี้จะประกอบด้วย การประสานงาน และการพัฒนา เช่น การประสานในเรื่องวัสดุ การเกษตร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเอาเสนอความต้องการของเกษตรกรให้บริษัทผลิตผลิตภัณฑ์เกษตรทราบ เพื่อบริษัทจะได้ปรับปรุงสินค้าให้ตรงตามความต้องการของเกษตรกรมากขึ้น และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมอาจช่วยแก้ไขปัญหบางประการซึ่งเกษตรกรไม่สามารถแก้ไขเองได้

4. ระบบการส่งเสริมโดยเน้นการผลิตและปรับปรุงคุณภาพการผลิตพืชผลแต่ละประเภท

การส่งเสริมระบบนี้มักทำควบคู่ไปกับธุรกิจการเกษตรอื่นๆ เช่น การส่งเสริมหรือแนะนำให้เกษตรกรรู้จักผลิตภัณฑ์เกษตรชนิดใหม่ และมีการเชื่อมโยงที่ระหว่างเกษตรกรกับนักวิจัย การส่งเสริมจะเน้นการผลิตพืชผลประเภทใดประเภทหนึ่งและจะมีการผสมผสานการถ่ายทอดความรู้ด้านการพัฒนาการผลิตและการตลาดควบคู่กันไป

4.1 วัตถุประสงค์

เน้นการผลิตสินค้าเกษตรที่มีราคาสูงให้มีประสิทธิภาพ โดยมีเป้าหมายเพื่อการส่งออก เช่น ชา น้ำมันปาล์ม เป็นต้น หรืออาจผลิตเพื่อบริโภคในประเทศ เช่น การผลิตนมโค หากการส่งเสริมประสบความสำเร็จก็จะดึงให้เกษตรกรเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก เกษตรกรจะมีรายได้เพิ่มขึ้นและจะมีเงินลงทุนหมุนเวียนเป็น การพัฒนาวิธีการปฏิบัติด้วยการคืนกำไร ถ่ายทอดความรู้ และเป็นหลักประกันสำหรับการพัฒนาการผลิตต่อไป

รัฐบาลบางประเภทอาจจัดตั้งคณะกรรมการด้านการตลาดเพื่อดำเนินกิจการด้านส่งออกเพื่อหาเงินตราเข้าประเทศโดยไม่แบ่งกำไรคืนแก่เกษตรกรหรือนำเงินมาลงทุนในระบบ ในระยะยาวการส่งเสริมระบบนี้จะหยุดอยู่กับที่เนื่องจากเกษตรกรไม่มีแรงจูงใจ และวิธีการผลิตไม่ได้รับการปรับปรุงหรือดูแล ซึ่งทำให้ต้นทุนสูงขึ้นและผลผลิตต่ำลง

4.2 ผู้รับการส่งเสริม

การผลิตและพัฒนาสินค้าในระบบนี้ขึ้นกับความเหมาะสมของสภาพภูมิอากาศที่พืชผลเกษตรจะสามารถผลิตได้ ดังนั้นผู้รับการส่งเสริมจึงเป็นเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หรือบริเวณใกล้เคียง

4.3 การจัดองค์กร

เนื่องจากการส่งเสริมระบบนี้เน้นการผลิตพืชผลเพียงประเภทเดียว ดังนั้นการ

ปรับปรุงวิธีการผลิต การถ่ายทอดความรู้ และการตลาด จึงมีบริษัทเอกชนหรือองค์กรรัฐวิสาหกิจเข้าควบคุมการตลาด จึงเป็นไปได้ที่หน่วยงานดังกล่าวสามารถทำการส่งเสริม วิจัยให้วัสดุสินเชื่อ และบริการด้านตลาดแก่เกษตรกร โดยหักค่าใช้จ่ายจากกำไร

4.4 วิธีดำเนินการ

การควบคุมคุณภาพเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะกำหนดวิธีการผลิตเกษตรกรจึงมีทางเลือกไม่มากนัก โดยจะต้องปฏิบัติตามคำแนะนำและใช้วัสดุการเกษตร ที่ได้รับมาหาเกษตรกรไม่ปฏิบัติตาม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็อาจไม่รับซื้อสินค้าได้ วิธีการนี้อาจเรียกว่าการส่งเสริมแบบมีสัญญา (Contract Extension) เกษตรกรมีสัญญาผลิตพืชผลตามวิธีการที่ได้รับคำแนะนำ โดยหน่วยงานที่ทำสัญญาจะต้องรับซื้อพืชผลในราคาที่ได้ตกลงไว้

4.5 บทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม

ให้คำแนะนำด้านวิชาการในการปฏิบัติให้วัสดุเกษตร และให้บริการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เจ้าหน้าที่ส่งเสริมออกติดตามผลในห้องที่รับผิดชอบ เมื่อพบปัญหาหรือเกษตรกรต้องการวัสดุเกษตรเพิ่มเติม เจ้าหน้าที่ส่งเสริมก็จะช่วยแก้ไขได้ทันที

5. ระบบการส่งเสริมการเกษตรแบบผสมผสาน

การส่งเสริมระบบนี้เกิดจากแนวคิดที่ว่าสถาบันต่างๆ ที่มีบทบาทในการส่งเสริมควรร่วมมือและปฏิบัติ งานร่วมกันเพื่อเพิ่มผลผลิตการเกษตร โดยทั่วไปการส่งเสริมในลักษณะนี้ดำเนินการในบางพื้นที่เป็นลักษณะของโครงการที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณเป็นพิเศษ และเน้นปัญหาที่เกี่ยวกับการผลิต

5.1 วัตถุประสงค์

เน้นการเพิ่มผลผลิตในพื้นที่โครงการโครงการเหล่านี้จะมีลักษณะสาธิตเพื่อแสดงว่า

การพัฒนาผลผลิต การเกษตรจะเกิดขึ้นได้ถ้ามีแนวทางการพัฒนาแบบผสมผสาน

5.2 ผู้รับการส่งเสริม

เกษตรกรที่อาศัยในบริเวณพื้นที่โครงการ แต่หากทรัพยากรมีไม่เพียงพอเกษตรกรกลุ่มก้าวหน้ามันจะได้ประโยชน์จากการทดลองใช้วัสดุแบบใหม่ๆ สินเชื่อ และบริการการตลาดในเขตพื้นที่โครงการ

5.3 การจัดองค์การ

ระบบนี้จะมีโครงสร้างการจัดการและการสนับสนุนทางวิชาการเป็นของตนเอง เนื่องจากการเปลี่ยนสถาบันที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือเกษตรกรเป็นไปได้อย่างจึงต้องสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานขึ้นมาใหม่ โดยจ้างเจ้าหน้าที่ที่มีความเชี่ยวชาญโดยการเพิ่มเงินเดือนแก่เจ้าหน้าที่โครงการ จัดพาหนะ วัสดุการเกษตร และอำนวยความสะดวกในการประสานงาน

5.4 วิธีการ

โครงการเหล่านี้ไม่มีการนำหรือปรับปรุงวิธีการปฏิบัติใหม่ขึ้นมา แต่จะตั้งสมมุติฐานว่าวิธีการผลิต ในปัจจุบันเหมาะสมอยู่แล้ว เพียงแต่มีข้อจำกัดอยู่ที่การประสานงานหรือการจัดหาวัสดุการเกษตร ดังนั้น การช่วยเหลือด้านวัสดุการเกษตร สินเชื่อ การส่งเสริมการตลาด และการให้บริการอื่นๆ จึงต้องทำในลักษณะที่มีการประสานงานกันเป็นอย่างดี กลไกในระดับสนาม ก็คือศูนย์บริการเกษตรกร ซึ่งจะเป็นที่ที่เกษตรกรสามารถ เข้าติดต่อขอสินเชื่อ วัสดุการเกษตร และขอคำแนะนำ

5.5 บทบาทเจ้าหน้าที่ส่งเสริม

ในการพัฒนาเกษตรแบบผสมผสานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะมีหน้าที่หลายอย่างได้แก่ การช่วยให้เกษตรกรเรียนรู้วิธีการผลิตใหม่ๆ การหาแหล่งวัสดุการเกษตร สินเชื่อ และตลาด เพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้ อย่างไรก็ตามปรากฏว่าในทางปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมกลับได้รับ

ความสนใจน้อยกว่าที่ควร ดังนั้น การลำดับความสำคัญและทิศทางของการส่งเสริมจึงควรกำหนดไว้เป็นภารกิจหลักของการส่งเสริม

6. โครงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน

วิธีการส่งเสริมระบบนี้จะมองแนวทางการพัฒนาชนบทในวงกว้างทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ จึงมีการรวมกิจกรรมสร้างรายได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของภารกิจ ซึ่งมักมีการนำวิธีการปฏิบัติใหม่ๆ เข้ามาใช้ ในขณะเดียวกันประชาชนก็มีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรท้องถิ่นให้เข้มแข็ง

6.1 วัตถุประสงค์

เนื่องจากมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมโดยการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มผลผลิตการเกษตร และให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการพัฒนาซึ่งถือเป็นหัวใจของโครงการ โดยเฉพาะการเพิ่มความสามารถในการพึ่งตนเองและความคิดริเริ่มจากท้องถิ่น นอกจากนั้นยังอาจมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงสุขภาพโภชนาการ และการศึกษาเป็นต้น

6.2 ผู้รับการส่งเสริม

กลุ่มเป้าหมายจะเป็นผู้อยู่อาศัยในชนบทที่มีฐานะยากจน โครงการพัฒนาชนบทแต่เดิมนั้นมักจะทำงานตามกรอบโครงสร้างที่มีอยู่ในชุมชน ดังนั้นผลประโยชน์จึงตกอยู่กับผู้นำชุมชน สำหรับโครงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานกลุ่มเป้าหมายจะเป็นผู้ที่มีฐานะยากจนในชนบท โดยให้บริการอย่างทั่วถึงเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกัน

6.3 การจัดองค์กร

ปัญหาสำคัญของการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน คือการขัดแย้งระหว่างผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาและผู้ชำนาญการทั่วไป (Generalist) การแก้ปัญหาคงต้องมีการ

ประสานงานกับหน่วยงานทางด้านวิชาการหรือให้อยู่ภายใต้สายงานเดียวกัน รวมทั้งสร้างสถาบันท้องถิ่น เช่น หมู่บ้านให้มีโอกาสภาพ

6.4 วิธีการ

วิธีการที่นิยมใช้ในการเริ่มต้นโครงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน คือจัดทำโครงการทดลองในเขตพื้นที่เป้าหมาย จุดประสงค์ของการตั้งโครงการทดลองก็เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาชนบท ภารกิจอย่างแรกคือหาเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้ทางการเกษตร นอกจากนี้คนในท้องถิ่นควรจะมีบทบาทเกี่ยวข้องโดยตรงในการประมวลความต้องการเพื่อลำดับความสำคัญของกิจกรรมพัฒนาชนบท

คณะทำงานจะประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา เพื่อศึกษาและแนะนำแนวทางการผลิตใหม่ๆ ผู้ชำนาญการทั่วไปจะดูแลในเรื่องกระบวนการผลิตเมื่อโครงการได้เลือกกิจกรรมที่จะปรับปรุงแล้วอาจมีการขยายพื้นที่โครงการและในขณะเดียวกันก็อบรมเจ้าหน้าที่ใหม่ในพื้นที่ไปด้วย

6.5 บทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม

ผู้ชำนาญการทั่วไปจะเป็นผู้ประสานงานและกระตุ้นให้คนชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนดำเนินงานและประเมินผล ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาจะทำงานร่วมกับเกษตรกร เพื่อปรับปรุงและทดสอบเทคนิคการผลิตใหม่ๆ และสาธิตวิธีการที่ได้ปรับปรุงแล้ว การประสานงานของหน่วยงานต่างๆ ที่มีภารกิจต่างกันควรมีการตกลงกันในช่วงเริ่มโครงการ

บทสรุป

แม้ว่าการส่งเสริมทั้ง 6 ประเภทนี้จะมี ความแตกต่างกันบ้าง หากแต่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาการเกษตรของประเทศที่มีสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจที่แตกต่างกันในบางครั้งถึงแม้วัตถุประสงค์ขององค์กรจะขัดแย้งกันเช่น

การผลิตอาหารราคาถูกกับการยกระดับรายได้
ของเกษตรกร ดังนั้นการส่งเสริมตามรูปแบบที่
กล่าวมาทั้งหมดก็มีข้อควรคำนึงถึงหลาย
ประการ ดังนี้

1. การส่งเสริมจะต้องดำเนินการตาม
แนวทางและความต้องการของผู้รับการส่งเสริม
ควรพิจารณากลุ่มประชากรเป้าหมายโดยการ
นิยามให้ชัดเจน

2. การส่งเสริมมีลักษณะการจัดองค์
กรอย่างไม่เป็นทางการ โดยได้รับการสนับสนุน
จากรัฐบาลเพื่อเพิ่มผลผลิตและปรับปรุง
สภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกร จึงจำกัด
ขอบเขตอยู่ที่ปัญหาของเกษตรกร รวมทั้งสอน
ให้เกษตรกรรู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเอง และ
ช่วยให้เกษตรกรสามารถจัดการทรัพยากร
และตัดสินใจเลือกแนวทางของตนเองได้ดีขึ้น

3. การส่งเสริมที่เป็นแนวคิดหรือ
เทคนิคใหม่ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรเริ่มจากสิ่งที่
เกษตรกรรู้และกำลังปฏิบัติอยู่ ทั้งยังควรเข้าใจ
ถึงค่านิยมและข้อจำกัดของเกษตรกรด้วย

แม้ว่าการส่งเสริมจะให้ความสำคัญกับ
เกษตรกรก็ตาม แต่เกษตรกรในชนบทมี
ความหลากหลาย ดังนั้น เทคนิคบางอย่างจึง
อาจมีความเหมาะสมสำหรับ เกษตรกร
บางกลุ่มแต่ไม่เหมาะสมกับเกษตรกรอีกกลุ่ม
เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจึงต้องเข้าใจปัญหาของกลุ่ม
เกษตรกรที่หลากหลาย เพื่อประโยชน์ใน
การกำหนดกลุ่มและแนวทางการส่งเสริมใน
ภายหลัง

ขั้นตอนการส่งเสริม

อภิสิทธิ์ บุรณภานนท์

ขั้นที่ 1 : วิเคราะห์ปัญหา

- วิเคราะห์ปัญหาของเกษตรกร
- รับฟังปัญหาและค้นหาปัญหาที่

แท้จริงเจ้าหน้าที่จะรับทราบปัญหาจากเกษตรกร ในระหว่างออกเยี่ยมเยียนและหารือกับเกษตรกรเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขภายใต้ขอบเขตของทรัพยากรที่มีอยู่

จุดสำคัญประการหนึ่งคือ หากไม่รู้ปัญหาที่แท้จริงของเกษตรกร แนวทางแก้ไขปัญหาก็จะไม่ตรงจุด และเกษตรกรหรือชาวประมงก็จะได้รับข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 : เลือกแนวทางแก้ไขปัญหา

เมื่อเราทราบปัญหาที่สำคัญของเกษตรกรแล้ว เกษตรกรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะต้องกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา ซึ่งแนวทางแก้ไขปัญหานี้จะต้องมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวทางปฏิบัติ เพิ่มรายได้ ลดความเสียหาย ทั้งยังสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจสังคม มีความเหมาะสมกับท้องถิ่นและฤดูกาล แนวทางแก้ไขปัญหานี้เกษตรกรและเจ้าหน้าที่ควรร่วมกันหารือและกำหนดแนวทางซึ่งจะแตกต่างกันออกไปในแต่ละท้องที่

ขั้นที่ 3 : การให้คำแนะนำแก่เกษตรกร

ก่อนให้คำแนะนำควรมีการหารือกันระหว่างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมกับนักวิชาการในท้องที่ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมและนักวิชาการจึงต้องหารือกันอย่างสม่ำเสมอ

คำแนะนำดังกล่าวควรมีการบันทึกอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในด้านเทคนิค หากเป็นไปได้ควรให้เกษตรกรมีโอกาสเข้าร่วมใน

การประชุมดังกล่าวด้วย เพื่อจะได้ทราบถึงความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ คำแนะนำทางวิชาการจะไม่มีประโยชน์เลยหากเกษตรกรนำไปใช้ประโยชน์ไม่ได้

ขั้นที่ 4 : เตรียมร่างสำหรับจัดทำเอกสารการส่งเสริม

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมนอกจากจะต้องมีทักษะในงานของตนแล้ว งานส่งเสริมยังต้องใช้เครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ ในการพิมพ์เผยแพร่เอกสารด้วย เช่น เครื่องถ่ายเอกสาร เครื่องโรเนียว ฯลฯ ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ส่งเสริมอาจเขียนภาพหรือเขียนเอกสารการส่งเสริมได้ แต่คุณภาพของสื่อหรือผลงาน อาจไม่เป็นที่น่าพอใจ

เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวอาจจัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการขึ้น และฝึกให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเขียนภาพ หรือคู่มือต่าง ๆ สำหรับแจกให้เกษตรกร

ขั้นที่ 5 : ทดลองใช้และทบทวน

การทดลองใช้สิ่งพิมพ์กับเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย จะช่วยในการปรับปรุงตำราได้เป็นอย่างดี สิ่งสำคัญในการทบทวนเอกสารดังกล่าวคือ

1. ความเหมาะสมของคำแนะนำ
2. ภาษาที่ใช้เข้าใจได้หรือไม่
3. ภาพประกอบชัดเจนหรือไม่

ขั้นที่ 6 : การผลิตเอกสาร

ควรเน้นการผลิตโดยอาศัยเครื่องมือที่มีอยู่ เน้นความประหยัด และมีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 7 : แจกจ่ายให้กับเกษตรกร
ประเมินจำนวนเกษตรกร

ขั้นที่ 8 : ติดตามและประเมินผลในขั้นดังกล่าว

ข้อควรพิจารณาในการวางแผนการส่งเสริม

นโยบายการส่งเสริม

ควรร่างแนวทางซึ่งตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและเศรษฐกิจสังคมของท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการแก้ปัญหา

การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและแนวทางแก้ไขเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการส่งเสริม หากเกษตรกรมีส่วนร่วมมากขึ้น ภารกิจการส่งเสริมก็จะตอบสนองความต้องการของเกษตรกรได้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการส่งเสริม

ควรมีการกำหนดกฎเกณฑ์ที่แน่ชัดเพื่อใช้ในการวัดและประเมินผล

กิจกรรมส่งเสริม

นักส่งเสริมควรให้ความสำคัญกับความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากงานส่งเสริมในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ส่งเสริม จะมีหน้าที่หลายอย่าง เช่น เก็บข้อมูล จัดการฝึกอบรม ออกเยี่ยมเยียนเกษตรกร เป็นต้น

ขั้นตอนในการทำแผน

ทบทวนนโยบาย

นักส่งเสริมควรหาแนวนโยบายของหน่วยงานที่เขียนไว้ชัดเจนหากไม่มีแนวนโยบายดังกล่าวควรหารือกับผู้บังคับบัญชาและตัวแทนเกษตรกรเพื่อกำหนดแนวทาง

นโยบายที่ดีควรมีความชัดเจนในแง่ของปริมาณและเวลาบอกทั้งทิศทางที่เห็นควร และสามารถใช้อ้างอิง หรือโยงถึงการกำหนดนโยบายของโครงการย่อยต่าง ๆ ได้

ระบุปัญหาเฉพาะ

โดยทั่วไปอาจจำแนกได้เป็น 2 ประเภท

1. ปัญหาของเกษตรกรในการเพิ่มรายได้และผลผลิต

ปัญหาเรื่องผลผลิตและรายได้ของเกษตรกรอาจทราบได้โดยการออกพบปะเกษตรกรเพื่อสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ซึ่งใช้เป็นบรรทัดฐานในการประเมินผลในอนาคตแต่การสำรวจเก็บข้อมูลพื้นฐานอาจเป็นงานที่ใช้เวลานานและยังต้องใช้ความชำนาญด้วยในบางกรณีการพบปะพูดคุยและการออกเยี่ยมชุมชนย่อยๆอาจทำให้เจ้าหน้าที่ได้เห็นภาพรวมของชุมชนรวมทั้งสภาพปัญหาโดยไม่ต้องผ่านขบวนการเก็บข้อมูลพื้นฐานที่ซับซ้อน

2. ปัญหาในส่วนขององค์กรในส่วนที่เกี่ยวกับการให้บริการ

ปัญหาขององค์กรอาจทราบได้โดยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อรับทราบปัญหาในการบริหารและปฏิบัติงาน ผลจากการประชุม นอกจากจะช่วยให้มีการปรับปรุงระบบการรายงานและติดตามผลแล้ว ยังทำให้ขวัญกำลังใจของเจ้าหน้าที่ดีขึ้นด้วยนอกจากนี้การกระจายอำนาจมายังส่วนภูมิภาคเพื่อให้เจ้าหน้าที่ระดับจังหวัดทำแผนการส่งเสริมเองก็จะทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพขึ้น

กำหนดวัตถุประสงค์

หลังจากได้กำหนดปัญหาหลักแล้วขั้นต่อมาคือการกำหนดวัตถุประสงค์ การกำหนดวัตถุประสงค์นอกจากจะเป็นการนำปัญหาหลักที่พบมาแปลงเพื่อแก้ไขแล้วยังมีการกำหนดเวลาดำเนินการและขอบเขต ซึ่งจะใช้วัดผลได้

วัตถุประสงค์จะต้องมีความชัดเจนในแง่ของปริมาณสถานที่และเวลา

อย่างไรก็ดีนโยบายมีหลายระดับ หากนโยบาย มีความใกล้ชิดกับการปฏิบัติงานภาคสนามมากขึ้นเท่าใดนโยบายก็จะแคบลงเท่านั้น เป็นความรับผิดชอบ ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมและผู้บังคับบัญชาที่จะพิจารณาว่ามีข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นเพียงพอหรือไม่ เพื่อที่จะได้ร่างวัตถุประสงค์ของโครงการในระดับที่สูงขึ้นวัตถุประสงค์มีบทบาทสำคัญอย่างมากหากได้มีการกระจาย อำนาจให้กับเจ้าหน้าที่ในระดับท้องถิ่น

การวางแผนการส่งเสริม

เมื่อได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการส่งเสริมแล้ว ขั้นตอนต่อไปก็เป็นการหาวิธีส่งเสริมที่เหมาะสม วิธีการส่งเสริมมีหลายวิธีแต่จะไม่มีวิธีการใดที่ให้ผลเลิศ ทั้งนี้วิธีการส่งเสริมที่ดีที่สุดอาจเป็นการผสมผสานวิธีการส่งเสริมหลายๆ แบบเข้าด้วยกันเพื่อให้สอดคล้อง กับสภาพเหตุการณ์ในขณะนั้น วิธีการส่งเสริมอาจทำได้ดังนี้

- การออกเยี่ยมเกษตรกร
- การประชุมกลุ่มเกษตรกร
- การแจกเอกสารสิ่งพิมพ์
- การอบรมกลุ่มเกษตรกร
- การติดประกาศ
- การจัดงานนิทรรศการ
- การใช้สื่อของท้องถิ่น (หนังตะลุงละคร เพลง ฯลฯ)

- การแลกเปลี่ยนเกษตรกรและการดูงาน

- รายการวิทยุ

อย่างไรก็ดีความเหมาะสมของการส่งเสริมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ

1. แนวทางส่งเสริมมีความคุ้มค่ามากน้อยเพียงใด อาจพิจารณาได้จากค่าของเงินลงทุนในรูปของอัตราระหว่างเงินลงทุนและผลตอบแทน เช่น หากเราทราบว่าร้อยละ 80 ของเกษตรกรนิยมฟังรายการวิทยุ การผลิตรายการอาจคุ้มค่ามากกว่าการที่เจ้าหน้าที่ออกไปเยี่ยมเกษตรกร แต่ถ้าเกษตรกรไม่นิยมฟังวิทยุ การออกเยี่ยมเกษตรกรและการสาธิตอาจเป็นวิธีการที่เหมาะสมก็ได้

2. ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการวางแผนและดำเนินการจะช่วยให้งานส่งเสริมมีโอกาสประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้น

3. มีการเผยแพร่ข้อมูลให้กับเกษตรกรเป็นระยะๆ หรือไม่ การให้ข้อมูลและให้บริการทางการส่งเสริมแก่เกษตรกรเป็นระยะๆ นั้นมีความสำคัญกับการส่งเสริมเป็นอย่างยิ่ง

4. วัตถุประสงค์ของการส่งเสริมมีความเหมาะสมเพียงใด งานส่งเสริมอาจมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป เช่น การเผยแพร่ ความรู้ แนะนำวิธีการปฏิบัติใหม่ๆ หรือกระตุ้นให้เกษตรกรใช้ความรู้ ความสามารถที่มีอยู่มาปรับปรุงแนวทางประกอบอาชีพอย่างไรก็ดีวัตถุประสงค์ควรกำหนดหลังจากที่ได้วิเคราะห์ปัญหาของเกษตรกรอย่างถ่องแท้แล้วเสียก่อน

5. มีบุคลากรที่ผ่านการฝึกอบรมแล้วเพียงใด แนวทางการส่งเสริมควรดำเนินการให้สอดคล้องกับบุคลากรที่มีอยู่ โดยพิจารณาถึงจำนวนเจ้าหน้าที่ส่งเสริมที่มีอยู่เกษตรกรผู้สนใจในโครงการ ผู้ชำนาญการ ฯลฯ

6. แนวทางส่งเสริมช่วยให้เกษตรกรพึ่งตนเองได้มากน้อยเพียงใด การส่งเสริมที่ดีควรช่วยให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้มากน้อยเพียงใด การส่งเสริมที่ดีควรช่วยให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ การเน้นให้เกษตรกรต้องพึ่งพานั้นอาจให้ผลดีแต่เพียงระยะสั้น เท่านั้น

แผนการส่งเสริม

วัตถุประสงค์ ของงานส่งเสริม	วิธีการส่งเสริม	วัสดุ	จำนวน		ความช่วยเหลือ จากภายนอก หรือหน่วยงานอื่น	ระยะเวลาการ ฝึกอบรม และสถานที่	หมายเหตุ
			เกษตรกร	เจ้าหน้าที่			

แผนการอบรมเจ้าหน้าที่

เมื่อมีแผนการส่งเสริมแล้วเราสามารถเตรียมงบประมาณ จัดหาวัสดุและจัดแบ่งหน้าที่แต่พบว่าบ่อยครั้งข้อจำกัดของความสำ-
เร็จในการดำเนินงานนั้นมีสาเหตุจากเจ้าหน้าที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมอย่างเพียงพอหรือไม่สามารถปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ

ดังนั้น หากเราสามารถระบุบุคลากร ที่จะเข้ามามีส่วนในการดำเนินการก็จะทำให้โครงการดำเนินงานได้สะดวกขึ้น ในขั้นต่อไปควรพิจารณาว่าบุคลากรที่เกี่ยวข้องมีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับงานเพียงใด เมื่อมีข้อมูลดังกล่าวแล้วจึงดำเนินการวางแผนการอบรมเจ้าหน้าที่

ข้อสำคัญประการหนึ่งของการฝึกอบรมคือการฝึกอบรมจะต้องเน้นความเกี่ยวข้องกับงานเป็นหลัก การฝึกอบรมจะไม่ใช้การเรียนในแง่ทฤษฎีแต่จะเน้นถึง ภาคปฏิบัติเพื่อเจ้าหน้าที่จะได้ปรับปรุงความสามารถในการปฏิบัติ หน้าที่ของตนให้ได้ดียิ่งขึ้น วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมควรกำหนดให้ชัดเจนเพื่อการติดตามและประเมินผล

วิธีการฝึกอบรมมีหลายวิธี

- การบรรยาย
- การอภิปราย
- การจัดกลุ่มสนทนา
- ศึกษาเฉพาะกรณี
- การสัมมนา
- การจัดคู่มือศึกษาด้วยตนเอง
- การให้ทุนศึกษา ดูงาน
- การสาธิต
- Quality circle
- การอบรมเชิงปฏิบัติ

การเลือกแนวทางอบรมใดจะขึ้นกับงบประมาณ วิทยาการ และความชำนาญของวิทยาการ การจัดสัมมนาหรือการประชุมเชิง

ปฏิบัติการมักเป็นที่นิยมกันมากแต่ก็สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายไม่น้อยเมื่อเทียบกับวิธีการ อื่นๆ ดังนั้นจึงต้องพิจารณาวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมให้ชัดเจนเพื่อดูว่าจะมีวิธีการอื่นๆ อีกหรือไม่โดย เน้นถึงความคุ้มค่า ในบางกรณีการจัดคู่มือศึกษาด้วยตนเองอาจมีประโยชน์มาก แต่ในขณะเดียวกันคู่มือดังกล่าวก็ไม่อาจบรรจุเรื่องเกี่ยวกับวิธีการส่งเสริม กลุ่มสัมพันธ์ และวิธีการปฏิบัติงานในสนามได้ดีเท่ากับการประชุมหรือสัมมนา

ในการจัดการอบรมเราจะต้องตั้งคำถามว่า การฝึกอบรมครั้งนี้จะมีส่วนช่วยให้องค์การของเราประสบความสำเร็จหรือบรรลุจุดประสงค์มากขึ้นเพียงใด

แผนการฝึกอบรม

ผู้เข้ารับการ ฝึกอบรม	เนื้อหาการฝึกอบรม /วัตถุประสงค์	วัสดุ/เครื่องใช้ สำหรับการฝึกอบรม	จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม		วันที่/ระยะเวลา และ สถานที่ฝึกอบรม	ความช่วยเหลือ จากภายนอก	หมายเหตุ
			วิทยากร	ผู้เข้ารับการฝึกอบรม			

การผลิตสื่อ

การผลิตสื่อจัดว่าเป็นส่วนที่เสริมกิจกรรมงานส่งเสริมและการฝึกอบรม อย่างไรก็ตามงานผลิตสื่อมักจะไม่มีความต้องการเท่าใดนักเนื่องจากมีการกิจอื่นเข้ามาแทรก ดังนั้นจึงต้องมีการวางแผนกิจกรรมการผลิตสื่อให้สอดคล้องกับแผนงานส่งเสริมและฝึกอบรมอื่นๆ โดยถือว่ามีความสำคัญเป็นลำดับรองลงมา

ข้อสังเกตอีกประการคือ ฝ่ายผลิตสื่อก็มักจะตัดสินใจผลิตสื่อโดยไม่ได้อารมณ์กับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ดังนั้นสื่อที่ผลิตออกมาจึงไม่ตรงกับปัญหาในสนาม การผลิตสื่อจึงควรมีการวางแผนโดยหารือกับเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมและควรมีการทดลองใช้สื่อดังกล่าวกับประชากรเป้าหมายก่อนการผลิตเพื่อแจกจ่ายในวงกว้าง

การจัดวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนการฝึกอบรม

เครื่องใช้และวัสดุต่าง ๆ ควรจะต้องมีการจัดเตรียมไว้ล่วงหน้า ดังนั้นจะต้องพิจารณาถึงเรื่องการงบประมาณ การจัดซื้อวัสดุ และการแจกจ่าย ปัจจัยดังกล่าวจะต้องบรรจุลงในแผนงานส่งเสริมด้วย

ความช่วยเหลือทางวิชาการและการประสานงาน

ในบางครั้งงานส่งเสริมจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ แบบฟอร์มการร่วมมือได้ร่างขึ้นเพื่อทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบถึงบทบาทและความคาดหวังของหน่วยงานที่จะเข้าร่วมปฏิบัติงาน

ในการประสานงานหรือขอความร่วมมือทางด้านร่วมมือทางด้านวิชาการ ก่อนอื่นควรหารือและพิจารณาถึงความจำเป็นหากพบที่มีความจำเป็นจึงระบุถึงแนวทาง ความร่วมมือความช่วยเหลือ บทบาท ผลงานและการติดตามผล

การติดตามและประเมินผล

การติดตามผล ในที่นี้หมายถึงการตรวจสอบว่างานได้ปฏิบัติตรงกับแผนปฏิบัติการหรือไม่ และตรวจสอบตัวชี้ต่างๆ เพื่อช่วยให้ปัญหาในภาคสนามได้รับการแก้ไขทันทั่วทั้งในทางปฏิบัติ ถ้าเงื่อนไขการดำเนินงานเปลี่ยนไป ก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ในขณะที่กำลังดำเนินงาน

การประเมินผลคือการย้อนกลับไปมองวัตถุประสงค์ในตอนเริ่มโครงการอีกครั้ง เพื่อเปรียบเทียบกับผลที่ได้หลังจากโครงการได้ดำเนินการมาแล้วในช่วงเวลาหนึ่งข้อมูลพื้นฐานจะมีประโยชน์มากที่จะใช้เป็นบรรทัดฐานวัดความเปลี่ยนแปลง ดังนั้นถ้าหากวัตถุประสงค์และตัวชี้ได้กำหนดไว้ชัดเจนแล้ว การออกแบบประเมินผลก็จะทำได้ง่ายขึ้น การเลือกวิธีการประเมินผลจึงเป็นส่วนที่สำคัญในการวางแผนโครงการ

ตารางการติดตามและประเมินผลเป็นตารางอย่างง่ายซึ่งจะบรรจุข้อมูลหลักๆ ของการประเมินผล แต่ก็สามารถดัดแปลงให้สอดคล้องกับความต้องการ ของตนได้

สรุป

ผู้ทำการส่งเสริมจะต้องมองลักษณะงานส่งเสริมอย่างเป็นระบบ ซึ่งได้แก่ การวางแผน การฝึกอบรม การผลิตสื่อ การประสานงาน และการประเมินผล แต่กระนั้นก็ตามการติดตามและประเมินผลจัดเป็นเรื่องสำคัญในการลดความผิดพลาดและแก้ปัญหาของการปฏิบัติงาน

แนวทางการส่งเสริมที่ดีนั้นประกอบด้วยการผสมผสานวิธีการหลาย ๆ อย่างเข้าด้วยกัน ซึ่งความเหมาะสมต่อสภาพแวดล้อมจะเป็นตัวแปรที่ตัดสินว่าวิธีการส่งเสริมที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร

แผนการผลิตสื่อ

จำนวน	ประเภทของสื่อที่จะผลิต	การใช้ประโยชน์	ระยะเวลาการผลิต		ความช่วยเหลือจากภายนอก	หมายเหตุ
			การผลิตแล้วเสร็จภายใน	การทดลองใช้เสร็จสิ้นภายใน		

แบบฟอร์มการประสานงาน

แผนงาน	เวลา	สถานที่	บทบาทความร่วมมือ		ผลลัพธ์	การติดตามผล
			บทบาทของหน่วยงานอื่น	บทบาทของหน่วยงานหลัก		

ข้อมูลการติดตาม/ประเมินผล

เรื่องที่ต้อง ติดตาม/ประเมินผล	ตัวชี้วัด	วัดเมื่อใด	ผู้รวบรวม ข้อมูล	ผู้วิเคราะห์ ข้อมูล	ผู้ตัดสินใจ

การประเมินความจำเป็น

วิกิร ตัณฑุทโธ *

ความหมาย

ความจำเป็น (Need) เป็นคำที่ใช้ในหลาย ๆ ความหมายที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับปรัชญาและแนวคิดของแต่ละบุคคล วัตถุประสงค์และขีดความสามารถของหน่วยงานความสนใจของประชาชนหรือชาวประมง เป้าหมายนโยบายของรัฐบาลและองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง บุคคลที่ทำหน้าที่ส่งเสริมประมงแต่ละคนต่างก็มีวิธีการของตนเองที่จะกำหนดความหมายของความจำเป็นตามแต่กรณี ทำให้เข้าใจความจำเป็นแตกต่างกันไป

ความจำเป็นในความหมายใดความหมายหนึ่ง อาจจะไม่เหมาะสมในบางกิจกรรมหรือสถานการณ์ อย่างไรก็ตามผู้ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมควรจะเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างความจำเป็นและความปรารถนา ตลอดจนความปรารถนา ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างความจำเป็นในการส่งเสริมประมงและความจำเป็นอื่นๆ ของประชาชน ทั้งจะต้องรู้ว่าใครเป็นผู้กำหนดหรือระบุความจำเป็นเหล่านี้จะเป็นบุคคลหรือชุมชนเป็นผู้กำหนดความจำเป็น และจะประเมินความจำเป็นที่บุคคลรู้สึกได้ให้ถูกต้องได้อย่างไรจะเห็นได้ว่าความเข้าใจเกี่ยวกับความจำเป็นถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาการส่งเสริมการประมงสำหรับประชาชนในแต่ละชุมชน

ความจำเป็นหรือความปรารถนา

แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความจำเป็นและความปรารถนาถือเป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้ส่งเสริมการประมงจะต้องนำมาพิจารณา

เพื่อหาทางตอบสนอง ไม่ว่าแนวคิดเกี่ยวกับความจำเป็นจะเป็นอย่างไร ผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมประมงจะต้องกำหนดโครงการส่งเสริมเพื่อตอบสนองต่อความจำเป็นทางเศรษฐกิจและความจำเป็นอื่นๆ ในที่สุดแนวคิดเหล่านี้ก็จะเป็นตัวกำหนดหรือบ่งบอกความจำเป็น ตลอดจนทัศนคติเกี่ยวกับความจำเป็นที่ประชาชนรู้และความจำเป็นที่ประชาชนไม่รู้

สิ่งที่สำคัญและเป็นอันตรายยิ่งคือ การที่ผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมประมงเกิดความสับสนระหว่างความจำเป็น (Need) และความต้องการ (Want) ซึ่งสิ่งเหล่านี้มักเกิดขึ้นอยู่เสมอ เมื่อผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมประมงเข้าใจในแนวคิดเหล่านี้อย่างผิวเผิน หรือเข้าใจพฤติกรรมที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมายคลาดเคลื่อนไปจนกระทั่ง จัดโครงการส่งเสริมประมงเพื่อตอบสนองความต้องการเป็นพื้นฐาน

ความจำเป็นนั้นโดยทั่วไปแล้วมีการใช้กันใน 3 ความหมาย ความหมายแรกเป็นความหมายที่นิยมใช้กันในทางวิชาการ ซึ่งหมายถึง สภาพร่างกาย หรือลักษณะบางอย่างที่มองไม่เห็น ทำนองเดียวกันกับแรงขับ ความหมายที่สองเป็นความหมายที่ใช้กันในชีวิตประจำวัน เช่น จำเป็นต้องหาเงินเพิ่ม หรืออากาศไม่ออกเรือไม่ได้ดีจำเป็นต้องอยู่บ้านส่วนความหมายที่สามนั้น หมายถึง สภาพหรือสภาพที่ควรจะเป็น เช่น ความจำเป็นพื้นฐาน

ในกรณีที่ถือว่าความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตเป็นสิ่งที่เพียงพอแล้วสำหรับทุกคน ก็คงมีความจำเป็นน้อยรายการที่ต้องตอบสนอง แต่สำหรับบุคคลที่เชื่อว่ามีชีวิตที่สมบูรณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาอาชีวศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ย่อมมีสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการทำให้ร่างกายดำรงชีวิตอยู่ได้แล้ว ก็คงจะมีความจำเป็นอีกมากมายที่จะต้องตอบสนอง ถ้าผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมประมยอมรับทฤษฎีของ Maslow เกี่ยวกับลำดับชั้นต่างๆ ในการจูงใจที่บุคคลพอใจแล้วคำว่าความจำเป็นและความปรารถนา ก็จะมี ความหมายที่ใกล้เคียงกันมาก โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับความประสงค์ที่จะบรรลุลำดับชั้นหนึ่งไปสู่ชั้นหนึ่งคือจากการตอบสนองต่อความจำเป็นทางร่างกายสู่ความจำเป็นในด้านความปลอดภัย ความรักการยอมรับนับถือยกย่อง และการรู้จักหรือเข้าใจตนเอง

การยอมรับว่าการมีชีวิตที่สมบูรณ์และความจำเป็นพื้นฐานของแต่ละบุคคลมีลักษณะที่อาจจะแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ทำให้ผู้ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมประมยมีอิสระที่จะจัดดำเนินโครงการ ไม่ว่าจะเป็นการตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนหรือต่อความจำเป็นที่ผู้ส่งเสริมประมยค้นพบ ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมประมยจะรู้ได้ทันทีว่าความจำเป็นของประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายได้รับการตอบสนองแล้วถ้าการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมประมยที่จัดขึ้นช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุเป้าหมายของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมการเล่นปลาในกระชังหรือการเข้าร่วมกิจกรรมการใช้ลอบดักปู ต่างก็อาจมีคุณค่าไม่แตกต่างกันในการตอบสนองความรู้สึกในการมีชีวิตที่สมบูรณ์ของแต่ละบุคคล

ฉะนั้นงานของผู้ที่หน้าที่ส่งเสริมประมยจึงเป็นการจัดกิจกรรมส่งเสริมการประมยที่เหมาะสมและตอบสนองต่อความจำเป็นของชาวประมย หรือประชากรเป้าหมายทุกกลุ่มคน

วิธีการประเมินความจำเป็น

การสำรวจเป็นวิธีการที่นิยมใช้ในการประเมินความจำเป็น นอกจากนี้อาจใช้วิธี

ศึกษาชุมชน หรืออาศัยคณะกรรมการที่ปรึกษาหารือกับผู้นำชุมชนหรือสัมพันธ์กลุ่มเป้าหมาย

สำหรับการวางแผนการศึกษาอบรม มักมีการประเมินความจำเป็นโดยการสัมภาษณ์ การสนทนอย่างไม่เป็นทางการข้อเสนอแนะและข้อมูลความสนใจจากการลงทะเบียนตลอดจน กล่าวรับคำถามและข้อเสนอแนะ

ในระบบการส่งเสริมนั้นจะต้องประเมินและระบุความจำเป็นของประชาชนบุคคล กลุ่มสนใจ ชุมชน และกลุ่มต่างๆ และตอบสนองต่อความจำเป็นเหล่านั้น โดยอาศัยทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ ดังนั้น สิ่งที่สำคัญยิ่งจำเป็นระบบการสื่อสารที่ต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่องและเชื่อมั่นได้ การที่จะเกิดสภาพเช่นนี้ได้ขึ้นอยู่กับการมีแหล่งข้อมูลที่สอดคล้องกับความจำเป็น และความสามารถของบุคลากรในการที่จะประเมินหรือ กำหนดความจำเป็นที่สำคัญได้อย่างแม่นยำ พร้อมทั้งหาข้อมูลที่เหมาะสม และเลือกกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมที่จะสนองตอบต่อความจำเป็นดังกล่าว

แนวทางในการศึกษาชุมชนที่ดำเนินกันอยู่นั้น สามารถจำแนกออกเป็น 3 แนวทางด้วยกัน โดยที่แนวทางแรกอาศัยการวิเคราะห์องค์กร หน่วยงาน และ บริการต่างๆ ที่จัดในชุมชน แนวทางที่สองเป็นการศึกษาชุมชนโดยถือว่าเอาชุมชนเป็นหน่วยของสังคมหรืออาจใช้ระบบนิเวศน์ที่รวมความสัมพันธ์กับประชาชนเป็นหน่วยของการศึกษาและแนวทางที่สามนั้นเป็นการศึกษาชุมชนในลักษณะที่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการศึกษาที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

การศึกษาชุมชน

ถ้าผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมประมยต้องการที่จะรู้ถึงความจำเป็นและความสนใจของประชาชนเป้าหมาย ผู้นั้นจำเป็นจะต้องรู้จักชุมชนของ

กลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างดีความจำเป็นของชุมชน บางประการก็อาจจะแตกต่างไปจากความจำเป็นของแต่ละบุคคลที่เป็นสมาชิกในชุมชน

การศึกษาชุมชนอาจทำได้หลายด้าน ซึ่งแต่ละด้านต่างก็มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน หากมีการเปลี่ยนแปลงในด้านใดก็มักจะมีผลกระทบไปยังด้านอื่น ๆ นอกจากนี้แล้วคุณลักษณะในแต่ละด้านมิได้หยุดนิ่งคงที่ แต่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและต่อเนื่องไปตามปกติ โดยทั่วไปแล้วนิยมศึกษาชุมชนในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. โครงสร้างทางประชากร ถ้าผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมประมงประสงค์จะเข้าใจสภาพของชุมชนแล้ว ก็ควรจะต้องรู้ลักษณะบางประการเกี่ยวกับประชาชนที่อาศัยหรือเป็นสมาชิกของชุมชน เช่น บุคคลเหล่านี้เป็นใครองค์ประกอบเกี่ยวกับเพศ และอายุเป็นอย่างไร นอกจากนี้แล้วลักษณะเกี่ยวกับเชื้อชาติ ศาสนา ระดับการศึกษาการประกอบอาชีพการงาน และการอพยพย้ายถิ่น ต่างก็เป็นองค์ประกอบที่มิควรมองข้าม

2. สถาบันที่เป็นโครงสร้างของชุมชน สถาบันทางสังคมเป็นเสมือนเครือข่ายโยงใยให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมที่สร้างขึ้นโดยมวลสมาชิก สถาบันทางสังคมที่ควรศึกษาประกอบด้วย สถาบันครอบครัว องค์กรต่าง ๆ สถาบันทางธุรกิจ และอุตสาหกรรม กลุ่มพลังทั้งหลาย สมาคม และมูลนิธิ เป็นต้น

3. ระบบค่านิยม ระบบค่านิยมเป็นระบบที่ทำให้คนอยู่ร่วมกันและยอมรับกันและสิ่งซึ่งชุมชนถือหรือให้ความสำคัญ เช่น ลักษณะความเป็นมิตรมารยาทในสังคมทัศนคติการยอมรับการทำงานขององค์กรรัฐ และความปลอดภัย

4. การแบ่งกลุ่มหรือชนชั้นทางสังคม เป็นลักษณะหรือวิธีการที่จะแบ่งสมาชิกในสังคม

เป็นกลุ่ม เป็นชั้นหรือพวก

5. ความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชนมีทั้งที่เป็นทางการตามตำแหน่ง อำนาจหน้าที่และลักษณะที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำที่ไม่เป็นทางการต่าง ๆ กลุ่มบุคคลเหล่านี้มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่น

6. โครงสร้างทางอำนาจในชุมชนบุคคลบางคนหรือบางกลุ่มอาจอยู่เบื้องหลัง และสามารถกำหนดสถานการณ์ และเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชุมชนได้ โครงการต่าง ๆ จะดำเนินไปได้อย่างราบรื่นหรือมีอุปสรรคก็ต้องอาศัยการสนับสนุนของบุคคลกลุ่มที่มีอำนาจในชุมชน

7. ระบบนิเวศในชุมชน ระบบนิเวศเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมทั้งหลายในชุมชน รวมทั้งสังคม และเศรษฐกิจที่มีผลต่อทรัพยากรและองค์ประกอบของชุมชน

ด้านต่าง ๆ ที่เสนอมานี้เป็นเพียงแนวทางในการ ศึกษาชุมชนโดยทั่วไป ซึ่งจะทำให้ผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมประมงได้เข้าใจถึงสภาพที่แท้จริงของชุมชน

การศึกษาชุมชนเป็นส่วนสำคัญ การพัฒนาและวางแผนโครงการในการส่งเสริมและการส่งเสริมประมงนั้น ผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมประมงควรเข้าใจและรู้ประวัติลักษณะประชากร โครงสร้างทางเศรษฐกิจ และขอบข่ายการดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นโดยสถาบันต่าง ๆ ในชุมชน นอกจากนี้แล้วแหล่งข้อมูลข่าวสารในชุมชนก็มีความสำคัญต่อการส่งเสริมประมง

แนวทางอื่นในการประเมินความจำเป็น

การศึกษาชุมชนเป็นวิธีการหนึ่งที่นิยมใช้กันแพร่หลายในหน่วยงานต่าง ๆ แต่มักดำเนินการศึกษาโดยไม่ครอบคลุมและเจาะลึกในทุก ๆ

ด้านหรือทุกระบบที่สัมพันธ์กันที่จะเป็นตัวเชื่อมให้ชุมชนดำรงอยู่ อย่างไรก็ตามมีการใช้วิธีการอื่นๆ ประเมินความจำเป็น ของชุมชน เช่นกัน

วิธีการง่ายๆ ที่ผู้บริหารสามารถใช้ในการวางแผนโครงการคือการตรวจสอบตามหัวข้อที่กำหนดโดยผู้เชี่ยวชาญหรือผู้บริหารเอง ส่วนมากมักจะตรวจสอบในเรื่องเกี่ยวกับธุรกิจการค้า ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม การศึกษา การอาชีพ ชีวิตความเป็นอยู่ สภาพสิ่งก่อสร้าง หรือถาวรวัตถุในชุมชน การพักผ่อนและการใช้เวลาว่าง การตรวจสอบนี้อาจทำเป็นข้อๆ และกำหนดค่าของคำตอบ เช่น เป็น rating scale จากดีเลิศหรือดีเยี่ยมถึงยังต้องแก้ไข

การกำหนดหัวข้อเพื่อเป็นแนวทางในการประเมิน หรือตรวจสอบสภาพชุมชนนี้อาจครอบคลุมไปถึงสภาพพื้นฐานและประวัติศาสตร์ของชุมชน สภาพเศรษฐกิจและการดำรงชีวิต การเมืองและการดำเนินงานโดยรัฐสถาบัน และองค์กรต่างๆ ในชุมชน การติดต่อสื่อสาร ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ และองค์การชุมชนต่างๆ

ปัญหาในการวิเคราะห์สภาพ และความจำเป็นของชุมชนเป็นเรื่องที่น่าสนใจมากในการบริหารงานส่งเสริมประมง ผู้ที่จะต้องวิเคราะห์สภาพความจำเป็นของชุมชนเพื่อวางแผนการส่งเสริมประมงได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องมีความรู้อย่างเพียงพอในเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน และกลุ่มต่างๆ ที่สำคัญในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่ลักษณะแตกต่างจากชนส่วนใหญ่ของชุมชน สิ่งเหล่านี้มีผลและอาจเป็นข้อจำกัด หรือตัวกำหนดความคาดหวังของชุมชนต่อการส่งเสริมการประมง

2. องค์ประกอบของประชาชนใน

ชุมชน พื้นฐานทางเศรษฐกิจรูปแบบของสังคม โครงสร้างทางตำแหน่งและอำนาจ สิ่งเหล่านี้ต่างก็มีผลและอาจเป็นเงื่อนไขหรือชี้ถึงการสนับสนุนต่อการส่งเสริมประมง ตลอดจนลักษณะของกิจกรรมที่ควรพัฒนาขึ้น

3. วิธีการในการส่งเสริมประมงตามพื้นฐานการวิเคราะห์จากข้อ 1 และข้อ 2 โดยพยายามที่จะใช้ทรัพยากรต่างๆ ในชุมชนอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการดำเนินโครงการส่งเสริมประมง นอกจากนี้ยังต้องพยายามกระตุ้นในองค์กรต่างๆ และกลุ่มต่างๆ ในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการส่งเสริมประมงอย่างมีประสิทธิภาพ

วิธีการที่จะให้ได้มาซึ่งข้อมูลดังกล่าว อาจกระทำโดยการศึกษาการกระจายของประชาชนและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ตามสภาพภูมิศาสตร์ การศึกษาโครงสร้างทางสังคมของชุมชน และการศึกษาโครงสร้างของสถาบันต่างๆ ในชุมชนจากการสังเกตพบว่า ในชุมชนขนาดเล็กนั้นการกระจายตัวสภาพภูมิศาสตร์ค่อนข้างจะเป็นประโยชน์น้อย และในชุมชนขนาดใหญ่ นั้นการวิเคราะห์โครงสร้างทางสังคม เป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก

นอกจากนี้แล้วอาจดำเนินการประเมินความจำเป็นของชุมชนได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยสัมภาษณ์ประชาชนบางคนในชุมชนซึ่งถือว่าเป็นผู้รู้ หรือผู้ที่สามารถให้ข้อมูลที่ต้องการได้อย่างถูกต้อง โดยทั่วไปแล้ว มักจะต้องการทราบเกี่ยวกับ 1. ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ 2. ธรรมชาติและการเกิดของปัญหาต่างๆ และ 3. ลำดับความสำคัญก่อนหลังในการแก้ไขปัญหา การเลือกผู้ให้ข้อมูลนี้อาจอาศัยการสุ่มตัวอย่าง แบบแบ่งชั้นภูมิ หรืออาจใช้วิธีการคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้เฉพาะแต่ละปัญหาในชุมชนแล้วยังอาจสัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่ข้าราชการในพื้นที่

วิธีการทั้งหลายที่ได้นำเสนอมานั้น เป็นเพียงตัวอย่างการวิเคราะห์ซึ่งเชื่อว่าจะสามารถบ่งชี้ความจำเป็นของชุมชน ส่วนการสำรวจ การสัมภาษณ์ และการฟังข้อเสนอแนะต่างๆ ก็สามารถนำมาใช้ได้เช่นกัน แท้จริงแล้วผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมประมงจะต้องอาศัยข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ที่มีอยู่ ตลอดจนงานวิจัยต่างๆ ซึ่งจะต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วน โดยเน้นถึงพฤติกรรมของบุคคลในชุมชน การวิเคราะห์โดยอาศัยข้อมูลจากแหล่งต่างๆ หลายแหล่งนั้น ทำให้สามารถวิเคราะห์ความจำเป็นได้จากข้อมูลด้านต่างๆ อย่างละเอียดถี่ถ้วน

การเข้าไปรวบรวมข้อมูลในชุมชน

การรวบรวมข้อมูลจากทุกคนหรือทุกหน่วยในชุมชนนั้นเป็นสิ่งที่กระทำได้ยากเนื่องจากจะต้องใช้เวลาและทรัพยากรมาก จึงมีวิธีการอื่นอีกมากที่จะรวบรวมข้อมูลจากชุมชนเพื่อหาความจำเป็นของชุมชน ได้แม้ว่าข้อมูลที่ได้ในบางครั้งอาจเบี่ยงเบนไปบ้างแต่ถ้าดำเนินการอย่างระมัดระวังแล้ว ก็เป็นการรวบรวมข้อมูลที่มีประสิทธิภาพการรวบรวมข้อมูลจากทุกหน่วย ในชุมชนนั้นบางครั้งก็ได้ข้อมูลซ้ำๆ หรือ ข้อมูลที่ไม่เป็นประโยชน์ใดๆ ในการวางแผนปริมาณของข้อมูลจึงมีใช้เครื่องชี้ถึงความสำเร็จ ในการวางแผนโครงการแต่คุณภาพของข้อมูลจึงเป็นสิ่งที่ได้ผลโดยตรงต่อแผนและโครงการส่งเสริมประมงฉะนั้นข้อมูลที่มีคุณภาพในปริมาณที่พอเหมาะก็เพียงพอให้พัฒนาโครงการส่งเสริมประมงที่มีคุณภาพแล้ว

ในการประเมินความจำเป็นของชุมชนนั้นในบางกรณีการรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารของวงการธุรกิจและอุตสาหกรรมในชุมชน บุคคลที่ประกอบอาชีพประมง หรือจากบุคคลที่สนใจกิจกรรมการส่งเสริมการประมงก็เพียงพอการใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งข้อมูลอื่นๆ ก็

เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะทำให้เข้าใจถึงสภาพของชุมชน เช่น การสำมะโนประชากร ใบประกาศการโฆษณาต่างๆ และการสำรวจในสาขาอื่นหรือจากองค์กรอื่น อย่างไรก็ตามวิธีการที่เชื่อกันว่าจะได้ข้อมูลที่ถูกต้องนั้นก็คือ การได้มีโอกาสเข้าไปสัมผัสกับกลุ่มเป้าหมายที่แท้จริงประกอบกับข้อมูลอื่นๆ ที่มีอยู่ทั้งหมด ซึ่งก็เป็นการวิเคราะห์จากหลายๆ วิธีและหลายแนวทางร่วมกันนั่นเอง

ผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมประมงและองค์กรที่รับผิดชอบการส่งเสริมประมงได้พยายามใช้วิธีการอย่างหลากหลายในการวิเคราะห์ความจำเป็นของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นประมงน้ำกร่อย ประมงทะเล หรือประมงน้ำจืดก็ตาม เมื่อได้ข้อมูลทั้งปวงมาแล้วผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมประมงจะตัดสินใจภายใต้ความเชื่อของตนเองและทรัพยากรที่มีอยู่

ถ้าพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมแล้ว ผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมประมงควรที่จะต้องทราบถึงธรรมชาติและสภาพการประมงในพื้นที่ ตลอดจนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการส่งเสริม ประมง กิจกรรมการศึกษา ลักษณะการใช้เวลาว่าง องค์กรต่างๆ ศาสนา และกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นโดยสถาบันองค์กรและหน่วยงานเพื่อให้บริการแก่ประชาชนขณะเดียวกันยังจำเป็นต้องทราบถึงความสนใจ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการประมงและวิธีการส่งเสริมหรือถ่ายทอดความรู้ที่ประสงค์ในแต่ละลักษณะของการส่งเสริมประมง นอกจากนี้แล้วควรจะรู้รายละเอียดของบุคคลเป้าหมาย เศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มเป้าหมายด้วย

สำหรับชุมชนบทนั้น ผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมประมงควรปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิดกับกลุ่มเป้าหมาย ทั้งในส่วนของการร่วมกิจกรรมและในส่วนบุคคล การส่งเสริมในระยะเริ่มต้นนั้นมักจะเป็นส่วนที่เกี่ยวกับการเพิ่มผลผลิตต่างๆ

หลังจากนั้นจึงค่อยขยายกิจกรรมไปในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพของบุคคลและชุมชน วิธีการส่งเสริมแบบบุคคลต่อบุคคลอาจต้องปรับเปลี่ยนเป็นรูปแบบอื่นที่เหมาะสมกว่าความจำเป็นต่างๆ นั้นมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา การประเมินความจำเป็นในช่วงเวลาหนึ่งหากทั้งช่วงเวลาแล้วจึงตอบสนองความจำเป็นดังกล่าวอาจไม่จำเป็นอีกต่อไปแล้วก็ได้ ทำให้การตอบสนองดังกล่าวไม่จำเป็นไป ในทำนองเดียวกันถ้าสถานการณ์เปลี่ยนไป ความจำเป็นที่ประเมินไว้ก็อาจหมดความหมายได้เช่นกัน

การใช้สายสืบ

การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความจำเป็นของชุมชนนั้นบางหน่วยงานมีการรวบรวมข้อมูลโดยส่งสายสืบเข้าไปใช้ชีวิตความเป็นอยู่กับประชากร การใช้สายสืบในอดีตพบว่ามีความถูกต้องแม่นยำสูง สายสืบนั้นจะเดินทางเข้าไปฝังตัวอยู่ในชุมชนและทำการรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต ตลอดจนการฟังสัมภาษณ์ พูดคุยกับประชาชนในชุมชนในที่สุดก็จะสามารถประเมินความจำเป็นของชุมชนได้

การใช้ข่าวสาร

การประเมินจากข่าวสารมีลักษณะไม่ต่างจากการใช้สายสืบเท่าใดนักการประเมินจากข่าวสารเป็นการอาศัยข้อมูลจากข่าวสารต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ หรือจากการพูดคุย ถ้าจะทำในลักษณะที่เป็นทางการก็มักเป็นการแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา โดยที่คณะกรรมการที่ปรึกษาเป็นตัวแทนของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน

โครงสร้างของอำนาจ

โครงสร้างของอำนาจจัดเป็นส่วนสำคัญ

ในชุมชน และหลายๆ คนยังเชื่อว่าโครงสร้างของอำนาจเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในชุมชนเพราะบุคคลที่มีอำนาจ ในชุมชนนั้นอาจสนับสนุนหรือคัดค้านโครงการส่งเสริม ประมง หรืออาจให้ความร่วมมือในรูปแบบต่างๆ อันส่งผลถึงความสำเร็จของการดำเนินงาน

โดยทั่วไปแล้วโครงสร้างของอำนาจในชุมชนและประกอบด้วยนักธุรกิจ ข้าราชการ เจ้าพนักงานหรือ พนักงานเทศบาลหรือจังหวัด และผู้นำกลุ่มกิจกรรมทางสังคม ในสภาพสังคมปัจจุบันนั้น ลักษณะและแบบแผนการเป็นผู้นำและการมีอำนาจในกลุ่มคนที่ถือว่าเป็นชนกลุ่มน้อยในชุมชนนั้นมักจะแตกต่างจากรูปแบบการได้มาของอำนาจ และการเป็นผู้นำคนส่วนใหญ่ในชุมชน โครงสร้างอำนาจของชาวเลจึงไม่เหมือน กับโครงสร้างอำนาจของชาวประมงโดยรวม ดังนั้นในการสำรวจหาความจำเป็นจากพื้นฐานโครงสร้างของอำนาจในชุมชนนั้นจำเป็นต้องกำหนดโครงสร้างของ อำนาจของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

การวิเคราะห์ความจำเป็นจากพื้นฐานโครงสร้างอำนาจนี้โดยแนวคิดแล้วถือว่ายอมรับและเชื่อถือได้ตราบที่โครงสร้างอำนาจยังดำรงอยู่ไม่เปลี่ยนไป หากมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจแล้วความจำเป็นต่างๆ อาจแปรผันตามไปด้วย ในทุกวันนี้สภาพสังคมบางแห่งอาจอยู่ในสภาวะที่ไม่มีโครงสร้างอำนาจปรากฏอยู่เลย สภาพที่สังคมมีการเคลื่อนไหวโดยไม่หยุดนิ่ง ทำให้สิ่งต่างๆ รวมทั้งโครงสร้างของอำนาจมีการสลับสับเปลี่ยนอยู่เสมออย่างซับซ้อน จึงทำให้เกิดลักษณะแบ่งแยกเป็นกลุ่มย่อยๆ ภายในกลุ่มใหญ่

แนวความคิดเกี่ยวกับการประเมินความจำเป็น โดยอาศัยโครงสร้างของอำนาจในชุมชนนั้นเป็นสิ่งที่ เป็นประโยชน์ และเหมาะที่จะกำหนดแนวทางในการส่งเสริมประมง แต่

การใช้พื้นฐานจากโครงสร้างอำนาจ นี้ต้องมีความระมัดระวังมาก เช่น บทบาททางอำนาจของข้าราชการ ผู้บริหาร ประมงจังหวัด ประมงอำเภอ และประชาชนในปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่าแตกต่างจากเมื่อ 2 ปีที่ผ่านมา และบุคคลใดในชุมชนที่เป็นผู้ที่มีบทบาท ตามโครงสร้างอำนาจที่แท้จริงในชุมชน ผู้ที่ได้อำนาจในชุมชนโดยขัดต่อความเรียบร้อยสงบสุขของประชาชนไม่ควรเป็นตัวแทนในการให้ข้อมูลความจำเป็นของชุมชน

นอกจากนี้แล้วในบางกรณีจะมีบุคคลที่มีอำนาจมากจนทำให้กลุ่มผู้นำในอำนาจอื่นๆ ไม่กล้าขัดในสภาพเช่นนี้อาจทำให้ความจำเป็นที่ประเมินนั้นคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมประมงจึงควรพิจารณาให้รอบคอบ จึงจะสามารถประเมินความจำเป็นในการส่งเสริมประมงที่แท้จริงของชุมชนได้

การสำรวจ

การสำรวจชุมชนเพื่อประเมินความจำเป็นก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่นิยมใช้กันการสำรวจนั้นอาจดำเนินการเฉพาะเรื่อง หรือดำเนินการกว้างครอบคลุมหลายประเด็น หรืออาจเป็นการสำรวจข้อมูลทั้งชุมชน หรือเพียงส่วนหนึ่งของชุมชนก็ได้

ขั้นตอนในการสำรวจจะประกอบด้วย การกำหนดขนาดของเป้าหมายในการสำรวจ และเนื้อหาที่ต้องการสำรวจ การหาทรัพยากรหรือแหล่งทุนในการสำรวจค่าใช้จ่ายต่างๆ หรือการจัดทำบัญชี การจัดเตรียมสมาชิกร่วมงานสำรวจ การกำหนดหรือแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ของผู้ร่วมงาน การลงมือสำรวจวิเคราะห์และรายงาน และการตรวจสอบติดตามผลการสำรวจ

การสำรวจชุมชนมักมีข้อจำกัดอยู่บ้าง จึงควรระลึกเสมอว่าผลจากการสำรวจนั้นเป็นเพียงความคิดเห็นที่แสดงออกมาในช่วง

เวลาหนึ่งเท่านั้น จึงไม่ใช่สัญญาหรือหลักประกันว่าผู้ตอบจะให้การสนับสนุน ตอบสนอง หรือเข้าร่วมกิจกรรมการส่งเสริมประมงที่จัดขึ้นตามผลการสำรวจนอกจากนี้แล้วในการแปลผลการสำรวจบางครั้งต้องพิจารณาอย่างละเอียด โดยเฉพาะในกรณีที่ข้อมูลไม่สอดคล้องกัน เช่น กลุ่มเป้าหมายอาจตอบว่าเห็นด้วยกับโครงการอนุรักษ์สัตว์น้ำแต่เมื่อมาถึงคำถามที่เจาะจง เช่น สัตว์ที่ควรอนุรักษ์ เขตอนุรักษ์ วิธีการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาชนเป้าหมายนั้นผู้ตอบแบบสอบถามอาจไม่เห็นด้วยหรือต่อต้านเลยก็ได้ ฉะนั้นคำถามที่เฉพาะเจาะจงและเจาะลึกจึงเป็นส่วนที่จำเป็นสำหรับการสำรวจ

สรุป

ในการพัฒนาโครงการส่งเสริมประมงนั้น ความจำเป็นของชุมชนหรือของประชาชนเป้าหมายมีส่วนสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของโครงการ ถ้าสามารถระบุความจำเป็นที่แท้จริง และสามารถตอบสนองต่อความจำเป็นดังกล่าวอย่างทันเวลาและทันเหตุการณ์แล้ว การดำเนินงานต่างๆ ก็น่าจะบรรลุวัตถุประสงค์ อย่างไรก็ตามถ้ากลุ่มเป้าหมายยังไม่รู้ถึงความจำเป็นที่แท้จริงของตนเองแล้วในการส่งเสริมประมงควรดำเนินการให้กลุ่มเป้าหมายได้ตระหนักถึงความจำเป็น ที่แท้จริงก่อนแล้วจึงดำเนินการไปตามขั้นตอนการส่งเสริม มิฉะนั้นแล้วประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการส่งเสริมจะค่อนข้างจำกัดการประเมินความจำเป็นของกลุ่มเป้าหมายสามารถกระทำได้หลายวิธีซึ่งแต่ละวิธีก็มีข้อดีและข้อจำกัดแตกต่างกันไป จึงควรพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสมกับเวลา กลุ่มเป้าหมาย และทรัพยากรที่มีอยู่ นอกจากนี้แล้วกลไกการสื่อสารก็เป็นส่วนสำคัญในการประเมินและตอบสนองต่อความจำเป็นของกลุ่มเป้าหมายหรือชุมชน เพราะชุมชน นั้น

เกิดขึ้นและดำรงอยู่ก็เนื่องมาจากการสื่อสารระหว่างสมาชิก การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและชัดเจนระหว่างกลุ่มเป้าหมายและผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมประมงจะช่วยสร้างเสริมความเข้าใจอันดีต่อกัน การพัฒนาบุคคลควรเป็นเป้าหมายสูงสุดในการส่งเสริมประมงผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมประมงจึงต้องพยายามเข้าใจถึงความจำเป็นและความต้องการของบุคคลจากการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมประมง

จิตวิทยาในการส่งเสริม

วิกิร ต้นทุทโต*

คำนำ

การส่งเสริมประมงมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการพัฒนาหรือเพิ่มพูนความรู้ทักษะ และทัศนคติ ในส่วนที่เกี่ยวกับการประมงให้กับสมาชิกกลุ่มเป้าหมายซึ่งถ้าพิจารณาแล้วจะพบว่าผู้เข้ารับการส่งเสริมประมงนั้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรู้ ประสบการณ์ สามารถตัดสินใจและถ่ายทอดความคิดเห็นของตนเองให้ผู้อื่นได้รับทราบ การเรียนรู้จึงนับว่าเป็นกระบวนการที่สามารถเกิดขึ้นตลอดชีวิตของบุคคลและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและความคิดของบุคคล แนวทางที่สำคัญในการส่งเสริมประมงจึงอาศัยพื้นฐานการถ่ายทอดความรู้ในทุกรูปแบบเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้การถ่ายทอดความรู้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมประมงจึงควรเข้าใจถึงธรรมชาติของผู้ใหญ่ที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

ธรรมชาติของผู้ใหญ่

บุคคลในช่วงอายุต่างๆ ย่อมมีบทบาทหน้าที่หลักแตกต่างกันไป ในแต่ละช่วงอายุนั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทและความสนใจซึ่งบทบาทในแต่ละช่วงวัยนั้นสามารถสรุปได้ดังนี้

วัยผู้ใหญ่ตอนต้น

บทบาทหน้าที่และความสนใจของบุคคลในวัยผู้ใหญ่ตอนต้นประกอบด้วย

1. หาคู่ครอง
2. อยู่กับคู่สมรส
3. เริ่มต้นชีวิตครอบครัว

4. มีบุตร

5. จัดการเกี่ยวกับบ้านและที่ดินที่อยู่อาศัย

6. มีการประกอบอาชีพ

7. เริ่มมีส่วนรับผิดชอบในสังคมหรือชุมชน

8. คบเพื่อนหรือเข้ากลุ่มสังคมที่มีลักษณะเดียวกันกับที่ตัวเองสนใจ

วัยกลางคน

บุคคลในช่วงวัยกลางคนนี้เป็นผู้ที่มีการประสบการณ์ชีวิตมาระยะหนึ่งจึงมีลักษณะดังนี้

1. ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานของผู้ใหญ่และมีความรับผิดชอบในสังคม

2. สร้างและรักษาสภาพความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจของตน

3. ช่วยเยาวชนและวัยรุ่นให้มีความรับผิดชอบ และเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสุข

4. เข้าร่วมกิจกรรมในยามว่าง

5. ปฏิบัติต่อคู่ครองด้วยความยอมรับและเคารพซึ่งกันและกัน

6. ยอมรับและปรับสภาพให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของคนวัยกลางคน

7. ปรับปรุงและพัฒนาตัวเองให้เข้ากับพ่อแม่ ที่แก่ชรา

วัยผู้ใหญ่ช่วงหลัง

เป็นช่วงอายุที่รวมไปถึงวัยชราและก่อนเข้าสู่วัยชรา อิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและสังคมส่งผลกระทบต่อบทบาทและบุคคลในวัยนี้มาก บทบาทหน้าที่ที่สำคัญของบุคคลในวัยนี้ประกอบด้วย

1. การปรับตัวให้เข้ากับกำลังและสุขภาพที่อ่อนแอไป

2. การปรับตัวให้เข้ากับการหมดความรับผิดชอบทางารงาน อาชีพ และรายได้ที่ลดน้อยลง

3. การปรับตัวให้ยอมรับและพร้อมที่จะเผชิญ กับความตายของบุคคลใกล้ชิดและของตนเอง

4. การพัฒนาตนเองให้เข้ากับกลุ่มสังคมที่อยู่ในวัยเดียวกัน

5. การสนองตอบต่อความผูกพันทางด้านสังคมและหน้าที่

6. พยายามสร้างความพอใจกับสภาพที่เป็นอยู่

จิตวิทยาการถ่ายทอดความรู้

ในการถ่ายทอดความรู้ในการส่งเสริมประมณนั้น สิ่งสำคัญคือการเรียนรู้ในตัวผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมาย จิตวิทยาและธรรมชาติของผู้เรียนจึงมีผลต่อการถ่ายทอดความรู้มาก และการที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้นั้นควรพิจารณาถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ใหญ่ นั้นมัก ไม่อาจทนรับฟังการเสนอเนื้อหาความรู้ที่ด้อยคุณภาพ สับสน ไม่ชัดเจน และดูจะใช้ประโยชน์ไม่ได้ดังนั้นผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมประมณจึงควรจัดเตรียมอุปกรณ์และวัสดุต่างๆ อย่างเหมาะสมเพียงพอ อีกทั้งต้องมีความเข้าใจเนื้อหาอย่างชัดเจน และคัดเลือกเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ชัดเจน

2. โดยทั่วไปแล้วประชาชนเป้าหมายจะมีความระมัดระวังตัวเองหรือไม่ไวใจบุคคลอื่นที่ไม่คุ้นเคยรวมทั้งผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมประมณด้วย ลักษณะนี้คล้ายกับเป็นการสร้างเกราะในความรู้ลึกขึ้นป้องกันตัวเอง ซึ่งมีผลต่อบทบาทการแสดงออก ความคิดความต้องการ ความคาดหวังนับเป็นอุปสรรคในการถ่ายทอดความรู้ในการส่งเสริมประมณดังนั้นผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมประมณจึงควรให้ความสนใจกับแนวโน้มที่จะเกิดลักษณะดังกล่าวในระหว่างการถ่ายทอดความรู้ การแก้ไขก็อาจกระทำได้โดยการจัด

บรรยากาศให้เป็นกันเองมากขึ้น

3. ในการถ่ายทอดความรู้แต่ละกิจกรรมอาจมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวนหนึ่งไม่ยอมรับความรู้และวิธีการใหม่ๆ โดยเฉพาะในส่วนที่รู้สึกว่าจะไม่สอดคล้องหรือสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายในการเข้าร่วมกิจกรรมของตน ดังนั้นการกำหนดวัตถุประสงค์ของแต่ละกิจกรรม จึงควรคำนึงถึงความสอดคล้องและสัมพันธ์กับความจำเป็นของกลุ่มเป้าหมาย และความต้องการของสมาชิกกลุ่มเป้าหมายแต่ละบุคคลด้วย

การที่จะลดปัญหาการไม่ยอมรับความคิดเห็นและวิธีการใหม่นั้น อาจทำได้โดยชี้แจงสิ่งต่างๆ ให้ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดกิจกรรมหรือโครงการ ตลอดจนชี้แจงขั้นตอนกระบวนการถ่ายทอดความรู้ และความรู้ที่จำเป็นต่างๆ จะทำให้เกิดความชัดเจนขึ้น

4. ผู้ใหญ่โดยธรรมชาติแล้วมักจะยึดติดกับความเคยชินและสิ่งที่เคยเชื่อถือยอมรับ บางครั้งอาจเกิดการต่อต้านและไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ในการถ่ายทอดความรู้จึงควรหาวิธีการชักจูงให้เห็นคุณค่า ประโยชน์และยอมรับความรู้ วิธีการ และทักษะที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการส่งเสริมประมณอาจทำได้การสรุปให้เห็นลักษณะความสัมพันธ์ที่เป็นรูปธรรม ที่ใกล้กับการนำไปปฏิบัติในชีวิตจริง

5. บุคคลที่เข้ารับการถ่ายทอดความรู้ในกิจกรรมส่งเสริมประมณนั้นสามารถนึกคิดในเชิงรูปธรรม มีความคิดกว้างไกล และยังประสงค์การปฏิบัติจริงดังนั้นบุคคลเหล่านี้จึงมีแนวโน้มที่จะเรียนรู้หลักการ ทฤษฎีต่างๆ จากการวิเคราะห์สถานการณ์ที่ปรากฏจริง การถ่ายทอดความรู้ในการส่งเสริมการประมณจะมีประสิทธิภาพมากเมื่อมวลสมาชิกได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และปฏิบัติ แม้ว่าเนื้อหาความรู้บางส่วนเป็นนามธรรมยากแก่การเข้าใจก็ตาม

ผู้ใหญ่ก็สามารถเรียนรู้ได้ดีโดยเฉพาะเมื่อเป็นเรื่องที่น่าสนใจและเกี่ยวข้องกับสิ่งที่กำลังกระทำอยู่

6. บุคคลเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมจะเกิดการเรียนรู้ได้ดีในบรรยากาศที่เป็นกันเอง ซึ่งผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถให้ความคิดเห็นและเข้าร่วมได้อย่างเต็มที่ดังนั้นกิจกรรมต่างๆ จึงควรเน้นในเรื่องของการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมนอกจากนี้แล้วควรมีบรรยากาศที่เป็นอิสระ รับฟังความคิดเห็นของกันและกัน และยอมรับความสามารถของแต่ละบุคคล

7. บุคคลในวัยผู้ใหญ่มักจะหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่แปลกใหม่ที่ไม่สอดคล้องกับประสบการณ์เดิมหรือไม่เคยชิน นอกจากนี้แล้วยังไม่ค่อยแสดงความกระตือรือร้นอยากรู้อยากเห็น ทั้งๆ ที่มีความอยากรู้อยากเห็นแต่ก็เก็บซ่อนไว้ภายในตัว

8. บุคคลในวัยผู้ใหญ่มักกลัวความล้มเหลวหรือหน้าแตก จึงไม่กล้าที่จะแสดงพฤติกรรมต่างๆ ฉะนั้นสมาชิกกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมจึงมักจะแสดงพฤติกรรมเฉพาะในส่วนที่ตนเองคาดหวังว่าจะประสบความสำเร็จในการที่จะตัดสินใจนำเอาสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรมส่งเสริมประมงไปปฏิบัติ จึงขึ้นอยู่กับความคาดหวังว่า ถ้านำไปปฏิบัติแล้วผลลัพธ์จะเป็นอย่างไร นอกจากนี้แล้วการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นมักต้องใช้ระยะเวลาเพราะผู้ใหญ่มีประสบการณ์มาก จึงต้องใช้เวลาในการประมวลพิจารณาประสบการณ์ต่างๆ ก่อนที่จะมีการตัดสินใจ

9. บุคคลในวัยผู้ใหญ่มีแนวโน้มที่จะแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยวิธีการที่เคยชินหรือเคยปฏิบัติ จึงดูคล้ายกับว่าแต่ละคนมีสูตรสำเร็จหรือวิธีการเฉพาะในการทำงานของตน ทำให้เข้าใจไปว่าผู้ใหญ่ไม่ค่อยมีความคิดริเริ่ม

สร้างสรรค์เท่าที่ควร อย่างไรก็ตามผู้ใหญ่ก็มีความสามารถในการประยุกต์เอาหลักหรือวิธีการที่ตนเองถนัดมาใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ได้

10. ผู้ใหญ่มักมีความละเอียดถี่ถ้วนรอบคอบจึงต้องใช้เวลาในการตัดสินใจมาก โดยเฉพาะในการแสดงพฤติกรรมที่ต้องปรากฏต่อบุคคลอื่น

11. สมาชิกบางส่วนที่เข้าร่วมกิจกรรมการส่งเสริมประมง อาจประสงค์จะช่วยเหลือหรือมีส่วนร่วม ในการจัดกิจกรรมการส่งเสริมประมงจึงควรเปิดโอกาส ให้บ้างเพื่อเป็นการสร้างแรงเสริมในการดำเนินกิจกรรม

12. กระบวนการถ่ายทอดความรู้ในการส่งเสริม ประมงที่ค่อนข้างเหมาะสมกับสมาชิกเป้าหมายวัยผู้ใหญ่ นั้น ควรมีลักษณะต่อเนื่อง เปิดกว้าง และยืดหยุ่น

จากลักษณะดังกล่าวข้างต้นคงเป็นแนวทางให้ผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ในการส่งเสริมประมงสามารถจัดกิจกรรมและกระบวนการต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อีกทั้งเป็นที่ยอมรับและก่อให้เกิดผลดีต่อกลุ่มเป้าหมายอย่างสูงสุด

คุณสมบัติของผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ในการส่งเสริมประมง

บุคคลที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ในการส่งเสริม ประมงนั้นบางครั้งอาจถือว่าเป็นผู้ช่วยเหลือสนับสนุนให้บุคคลอื่นเกิดการเรียนรู้ จึงควรมีคุณสมบัติบางประการที่จะทำให้การดำเนินงานลุล่วงไปด้วยดี เช่น

1. เป็นผู้ที่มีความรู้ในเนื้อหาสาระที่ถ่ายทอดเป็นอย่างดี กล่าวคือ ต้องเข้าใจถึงส่วนต่างๆ ที่ประกอบกันเข้าเป็นความคิดรวบยอดของเนื้อหาสาระและข่าวสารข้อมูลต่างๆ ตลอดจนมีความชำนาญในการนำข้อมูลต่างๆ ไปประยุกต์ใช้ รวมถึงเทคนิคและกิจกรรมต่างๆ

ที่สืบเนื่องมาจากความรู้นั้นๆ อันอาจนำไปปฏิบัติได้

2. มีทัศนคติที่ดีต่อเรื่องที่ทำ การส่งเสริมหรือถ่ายทอดซึ่งอาจแสดงออกด้วยความกระตือรือร้น การเสียสละ การอุทิศตนให้กับงาน ตลอดจนการนำเอาประสบการณ์ความรู้ ความสามารถมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3. สามารถทำให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความศรัทธา ยอมรับ และไว้วางใจซึ่งอาจกระทำโดยการส่งเสริมหรือสนับสนุนให้สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความเป็นตัวของตัวเอง และกระตุ้นให้แต่ละคนกล้ามีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีไหวพริบปฏิภาณสามารถเป็นแหล่งความรู้ และแหล่งสนับสนุนได้ ตลอดจนสามารถกระตุ้นให้กิจกรรมต่างๆ ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้แล้วยังต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลที่เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อที่จะได้จัดกิจกรรมได้อย่างเหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่มเป้าหมาย

4. มีความเชื่อในความเป็นมนุษย์และเห็นคุณค่าของบุคคลอื่นอย่างเสมอภาค ตลอดจนมีความเชื่อและยอมรับการพัฒนาของแต่ละบุคคล ผู้ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมการประมวงถือเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญจึงควรเป็นบุคคลที่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีคุณภาพเชื่อในคุณค่าและความสามารถของบุคคล มีวิจารณญาณในการเรียนรู้และแสวงหาความรู้ตลอดจนกระตุ้น ให้บุคคลอื่นมีความเชื่อคล้อยตามไปด้วย

5. มีความสามารถในการติดต่อสื่อสารสัมพันธ์กับบุคคลอื่นอย่างเป็นกันเองและเท่าเทียมกัน ทั้งพัฒนาความสัมพันธ์ต่างๆ อย่างเปิดเผย ซื่อสัตย์ และ จริ่งใจต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคน ซึ่งอาจมีอายุและพื้นฐานประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกัน

6. มีความสามารถในการติดต่อสื่อสารหรือสื่อความหมาย สามารถติดต่อสื่อสารกับผู้

อื่นได้ด้วยคำพูดหรือสื่อในรูปอื่นได้อย่างชัดเจน เข้าใจง่าย ทั้งนี้ผู้ส่งเสริมและผู้รับสารควรคำนึงถึง

- ผู้รับข่าวสารข้อมูลนั้นรับรู้และเข้าใจตรงกับผู้ส่งสารหรือไม่

- ผู้ส่งสารได้คำนึงถึงการรับรู้ของผู้รับสารหรือไม่

- ผู้ส่งสารได้ตรวจสอบระดับการรับรู้ของผู้รับสารหรือไม่

- เนื้อหาของข่าวสารและวิธีการสื่อสารเหมาะสมสอดคล้องกันหรือไม่

- ในกรณีที่ใช้เสียง เสียงสูงหรือเสียงก้องเกินไปทำให้การรับฟังมีข้อจำกัดหรือไม่

- ภาษาที่ใช้เป็นที่เข้าใจกันดีระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารหรือไม่

- แนวความคิดหรือเนื้อหาที่น่าสนใจได้มีการจัดลำดับกันอย่างเหมาะสมหรือไม่

- มีการสรุปประเด็นสำคัญต่างๆ หรือไม่

- มีการตอบสนองต่อกันหรือไม่

7. มีลักษณะความเป็นผู้นำอันประกอบไปด้วย ความสามารถในการตอบสนองต่อความรู้สึกและระดับสติปัญญาที่สมาชิกกลุ่มเป้าหมายแสดงออก ดังนั้นจึงควรมีความเข้าใจและมีศิลปะในการตอบสนองต่อความรู้สึกและอารมณ์ต่างๆ อย่างเหมาะสม

8. มีความสามารถในการเป็นผู้นำการอภิปรายปัญหาของกลุ่ม ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการแลกเปลี่ยนความคิด ฉะนั้นจึงต้องมีข้อมูลที่จำเป็นและเกี่ยวข้องกับหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในการประมวงและการดำรงชีวิต ควรมีความสามารถในการแยกความรู้สึกส่วนตัวและข้อเท็จจริงออกจากกัน อีกทั้งต้องวิเคราะห์จำแนกแยกแยะความคล้ายคลึงและความแตกต่างของแนวคิดและวัตถุประสงคข์ของแต่ละบุคคล รวมทั้งสามารถ

ลำดับขั้นตอนต่างๆ ที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน
ความคิดเห็นอย่างมีประสิทธิภาพ

9. มีความสามารถในการใช้วัสดุ
อุปกรณ์และทรัพยากรต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

ความสามารถและทักษะที่ได้นำเสนอ
มาแล้วนี้เป็นคุณลักษณะสำคัญยิ่งสำหรับผู้ทำ
หน้าที่ถ่ายทอดความรู้ในการส่งเสริมประมงใน
การเป็นแหล่งความรู้ให้คำปรึกษาอย่างไรก็
ตามยังมีความรู้และทักษะอื่นๆ อีกมากที่จะ
สนับสนุนให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมี
ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนั้นผู้ทำหน้าที่ส่งเสริม
ประมงจึงต้องศึกษาเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

กระบวนการถ่ายทอดความรู้

กิตติ พชรวิชัย *

การให้ความรู้กับคนเป็นกระบวนการที่มีระบบและองค์ประกอบเกี่ยวข้องที่สำคัญดังนี้

1. ผู้ถ่ายทอดหรือผู้สอน
2. ผู้รับการถ่ายทอดหรือผู้เรียน
3. การใช้เครื่องมือ
4. การใช้เทคนิคและวิธี
5. การจัดบรรยากาศและสภาพสิ่งแวดล้อม

6. การประเมินผล

ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในกระบวนการนี้คือผู้ถ่ายทอด ผู้ถ่ายทอดต้องมีความรู้เกี่ยวกับผู้รับการถ่ายทอด มีความรู้เกี่ยวกับการใช้เครื่องมือช่วยให้การถ่ายทอดมีประสิทธิภาพ รู้จักเลือกใช้เทคนิคและวิธี เข้าใจการจัดบรรยากาศเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนและต้องประเมินผลการถ่ายทอดด้วย

บทบาทและหน้าที่ของผู้ถ่ายทอด

1. เป็นผู้อำนวยความสะดวก
2. เป็นผู้นำ
3. เป็นผู้ประสานกิจกรรมของกลุ่มผู้เรียน
4. เป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียน
5. เป็นผู้ให้ข้อเท็จจริง
6. เป็นผู้เสนอเทคนิคและวิธี
7. เป็นประธานที่ประชุม
8. เป็นผู้ร่วมเรียน
9. เป็นกัลยาณมิตร

ความแตกต่างของผู้เรียน

ความแตกต่างระหว่างบุคคลมีผลต่อการรับรู้ผู้เรียนทุกคนมีความต้องการเหมือนกัน แต่มีสิ่งที่ต้องการแตกต่างกัน ดังนั้น ผู้ถ่ายทอด

จึงต้องเข้าใจอิทธิพลของความแตกต่างระหว่างบุคคลซึ่งมีผลต่อการรับรู้

1. อายุ
2. เพศ
3. การได้รับการอบรมจากครอบครัว
4. ศาสนา ความเชื่อ
5. อาชีพ การงาน
6. ฐานะ รายได้
7. เชื้อชาติ ปัญญา
8. ระดับการศึกษา
9. ความวิตกกังวล บทบาทในครอบครัว ชุมชน
10. ชุมชนที่อยู่อาศัย

อุปสรรคการรับรู้ของคน

1. การว่างเว้นจากการใช้สมองมานาน
2. โรคภัยไข้เจ็บ
3. ขาดความสนใจ
4. วิตกกังวล
5. ความเสื่อมทางประสาท-ร่างกาย
  - 5.1 ตา
  - 5.2 หู
  - 5.3 กล้ามเนื้อ

เทคนิคต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบการถ่ายทอดความรู้

โดยปกติมักเข้าใจกันว่าการถ่ายทอดความรู้หรือ สอนนั้น คือ การบรรยายหรือพูดให้ผู้เรียนฟังตั้งแต่ต้น จนถึงจบ ถ้าหากทำเช่นนั้นจะไม่เกิดประโยชน์เลย เพราะคนเราทุกคนไม่สามารถรับรู้สิ่งต่างๆ ได้มากด้วยการฟังเท่านั้น แต่เรายังมีประสาทด้านอื่นอีกที่จะรับรู้สิ่งต่างๆ ได้ และถ้าได้ใช้เทคนิควิธีเข้าช่วยก็จะทำให้การถ่ายทอดความรู้มีประสิทธิภาพสูง

* อาจารย์ ภาควิชาอาชีวศึกษา คณะศึกษาศาสตร์

การรับรู้ของโสตประสาท

1. การลิ้มรส 1 %
2. การสัมผัส 1.5 %
3. การดมกลิ่น 3.5 %
4. การฟังเสียง 11 %
5. การมองเห็น 83 %

เมื่อได้รู้และเข้าใจช่องทางการรับรู้ของคนแล้วก็สามารถนำเทคนิคต่างๆ มาใช้ให้เหมาะกับเนื้อหาได้

การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ (Setting a Climate for Learning)

บรรยากาศทางสังคมและสิ่งแวดล้อมมีผลโดยตรงต่อการเรียนรู้การมารวมกลุ่มเพื่อการเรียนรู้สิ่งใดของสมาชิกที่เป็นผู้ใหญ่ เราจะจัดให้มีการเรียนการสอนอย่างในชั้นเรียนเหมือนเด็กๆ ในโรงเรียนไม่ได้ เพราะสมาชิกผู้ใหญ่มีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตัวเองแตกต่างไปจากเด็กมากโดยเฉพาะ

1. ความเชื่อมั่นในตนเอง ต้องการให้ผู้ยอมรับ
2. ต้องการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ตนเองมีอยู่
3. มีความพร้อมสูงในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะวุฒิภาวะ (Maturity)
4. มีความต้องการใช้เวลาให้เกิดประโยชน์กับตัวเองมากที่สุด
5. มีความวิตกกังวลเพราะภาระหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง กับงานและคนอื่น

ดังนั้นในกระบวนการถ่ายทอดความรู้สำหรับผู้ใหญ่จึงต้องใช้ทั้งศิลปะและศาสตร์ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ ด้วยตนเอง

การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้เป็นกิจกรรมหนึ่งที่วิทยากรต้องมีเทคนิควิธีทำให้เกิดความอบอุ่น การยอมรับ และความไว้วางใจของสมาชิกในสังคมใหม่ เพื่อให้สมาชิกมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างอิสระและกล้าพูด กล้าทำ ในสิ่งที่ตนมี

เหตุผลได้ โดยมีวิทยากรและเพื่อนสมาชิกได้รับฟังเรียนรู้ร่วมกัน

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ สรุปได้ดังนี้

1. เพื่อให้สมาชิกกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีในกลุ่ม
2. เพื่อให้เกิดบรรยากาศที่สะดวกสบาย แก่สมาชิก
3. เพื่อให้สมาชิกได้เปลี่ยนอิริยาบถและผ่อนคลายความเครียด
4. เพื่อการนำเสนอที่ช่วยให้สมาชิกได้เกิดการเรียนรู้เอง
5. เพื่อพัฒนาบุคลิกของสมาชิก
6. เพื่อสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกมีความผูกพันกับกลุ่ม

กิจกรรมและวิธีการของการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ เป็นหน้าที่ของผู้จัดการอบรมหรือวิทยากร ซึ่งจะต้องจัดเตรียมในเรื่องต่อไปนี้

1. การเตรียมบรรยากาศทางกายภาพ
  - 1.1 บริเวณ สถานที่
  - 1.2 แสงสว่าง อุณหภูมิ
  - 1.3 เสียง กลิ่น
  - 1.4 โต๊ะ ม้านั่ง
  - 1.5 วัสดุ อุปกรณ์ สื่อต่างๆ
  - 1.6 สิ่งอำนวยความสะดวก
2. บรรยากาศทางสังคม
  - 2.1 ระหว่างสมาชิก
  - 2.2 ระหว่างวิทยากรกับสมาชิก
  - 2.3 ระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับวิทยากร สมาชิก
3. กิจกรรมส่งเสริมบรรยากาศ
  - 3.1 การเล่นเกม
  - 3.2 การร้องเพลง
  - 3.3 การแสดง
  - 3.4 การสัมภาษณ์รายบุคคล
  - 3.5 การเล่านิทาน
  - 3.6 การทนายปัญหา

4. การรักษาเวลา
  - 4.1 เวลาเริ่ม
  - 4.2 เวลาเลิก
5. การเตรียมการ
  - 5.1 การปฐมนิเทศสมาชิก
  - 5.2 พิธีเปิด
  - 5.3 การลงทะเบียน
  - 5.4 เอกสาร เครื่องใช้
  - 5.5 การต้อนรับ

เทคนิคการบรรยาย (Lecture Technique)

การถ่ายทอดความรู้แบบบรรยายนั้น ต้องอาศัยการพูดของผู้สอนเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้น การถ่ายทอดวิธีนี้ผู้ถ่ายทอดต้องมีเทคนิคและทักษะที่เป็นคุณสมบัติเฉพาะสูง ผู้บรรยายต้องมีการเตรียม ดังนี้

การเตรียมคำบรรยาย

ผู้สอนต้องคำนึงถึงหลักต่อไปนี้

1. เตรียมเนื้อหาให้เหมาะกับช่วงแห่งความสนใจ ของผู้เรียน
2. วัตถุประสงค์ในการสอนต้องชัดเจน โดยเฉพาะการตั้งจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมว่า ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านใด
3. การอธิบายเนื้อหาและจัดลำดับเรื่องให้ถูกต้องสมบูรณ์ อธิบายจากสิ่งที่ย่อยไปสู่สิ่งที่ยาก และมีตัวอย่างประกอบคำบรรยาย หรืออุปกรณ์ช่วยในการบรรยาย
4. เวลา ควรวัดให้เหมาะสมกับเนื้อหา
5. สิ่งแวดล้อมในการเรียน เช่น ห้องเรียน ควรเหมาะสมกับจำนวนผู้เรียน

การเสนอคำบรรยาย

1. การใช้เสียงควรหลีกเลี่ยงการใช้เสียงแบบราบเรียบ ควรใช้ภาษาต่างๆ พูดให้ดังเพียงพอที่จะได้ยินทั่วทั้งห้องบรรยาย

2. มีการเคลื่อนไหวประกอบการบรรยายที่เหมาะสม ไม่มากหรือน้อยจนเกินไป

3. เปิดโอกาสให้ถามเมื่อบรรยายจบเป็นตอนๆ แม้จะไม่มีคำถามโต้ตอบทางวาจาหรือการอภิปรายต่อไป ผู้บรรยายน่าจะได้รับการฝากคำถามไว้ให้คิด

การสรุป

ควรมีการสรุปเป็นระยะๆ เป็นตอนๆ ในประเด็นสำคัญของการบรรยายให้ชัดเจนเช่น หลักการ ข้อคิด เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดต่อไป

การประเมินผล

กระทำได้หลายวิธี เช่น ตรวจสอบฉบับที่กของผูเรียน การถามคำถามที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่บรรยายไปแล้ว นอกจากนี้การให้ผู้เรียนอภิปรายปัญหาที่ผู้สอนหยิบยกขึ้นมา ภายหลังการบรรยายสิ้นสุดลง จะทำให้ผู้บรรยายสามารถติดตามผลเรื่องความรู้ความเข้าใจของเนื้อหา ปฏิกริยา หรือเจตคติของผู้เรียนที่มีต่อบทเรียนนั้นๆ ด้วย

สภาพการณ์ที่ควรใช้วิธีบรรยาย

1. เมื่อต้องการเสนอความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ที่เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป
2. เมื่อต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้เบื้องต้น ก่อนที่จะไปทำกิจกรรมการเรียนการสอนอื่นๆ
3. เมื่อต้องการให้ผู้เรียนได้รับความรู้พื้นฐานที่ยังไม่เคยได้เรียนรู้หรือรับรู้มาก่อน
4. เมื่อข้อมูลหรือความรู้ นั้น มีข้อโต้แย้งหรือสับสน อยู่การใช้วิธีการบรรยายจะดีกว่าการสอนแบบอื่นๆ
5. เมื่อมีเวลาในการเรียนจำกัด แต่ข้อมูลหรือความรู้ที่จะสอนมีมากและกระจัดกระจาย
6. เมื่อต้องการสรุปบทเรียนหรือสิ่งที่ได้ค้นคว้า มาแล้ว

คุณค่าของการสอนแบบบรรยาย

1. ให้ความรู้และหลักการสำคัญ ได้น้อยมากในเวลาอันจำกัด
2. ช่วยอธิบายสิ่งที่เข้าใจยากให้ผู้เรียน
3. ส่งเสริมความสามารถในการฟังให้แก่ผู้เรียน

ข้อจำกัดของการสอนแบบบรรยาย

1. เป็นการเรียนรู้โดยผู้เรียนไม่มีส่วนร่วม อาจทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย
2. ไม่คำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคล
3. เน้นเนื้อหาวิชามากเกินไปจนมอง

ข้ามพัฒนาการด้านอื่น ๆ ของผู้เรียน

4. ไม่ส่งเสริมความสามารถในการคิดริเริ่มให้แก่ผู้เรียน

บุคลิกของผู้บรรยาย

บุคลิกของผู้บรรยายมีความสำคัญมาก เพราะจะมีส่วนช่วยดึงดูดความสนใจของผู้เรียนได้ บุคลิกโดยทั่วไปแบ่งได้ ดังนี้

1. บุคลิกภายนอก ได้แก่ ส่วนที่มองเห็นได้จากภายนอกทันที เช่น ทรวดทรงของร่างกาย หน้าตา เสื้อผ้าอาภรณ์ที่สวมใส่
2. บุคลิกภายใน ได้แก่ อารมณ์ไหวพริบ ความคิดความอ่าน

แบบประเมินการฝึกพูดอย่างวิทยาการ

ชื่อผู้พูด.....เรื่องที่พูด.....

เริ่มพูดเวลา.....นาฬิกา รวมเวลาที่พูด.....นาที

กิจกรรม	ดีแล้ว	ควรปรับปรุง	หมายเหตุ
1. บุคลิกภาพทั่วไป			
1.1 การแต่งกาย (เหมาะสม สะอาด เรียบร้อย)			
1.2 ทรวดทรง (การยืน การนั่ง)			
2. ลักษณะการพูด			
2.1 สีหน้า (สดชื่น ยิ้มแย้ม)			
2.2 ท่าทาง (การแสดงท่าประกอบ)			
2.3 วาจา (คำพูดนุ่มนวล ไพเราะ)			
2.4 สายตา (แจ่มใส มองกว้าง-ไกล)			
2.5 น้ำเสียง (หนัก-เบา สูง-ต่ำ)			
2.6 ภาษา (ถูกต้องการใช้)			
2.7 สำนวน (โคลงกลอน ภาษิต)			
3. เนื้อหาของเรื่อง			
3.1 คำนำ (ให้เห็นความสำคัญและสร้างความสนใจ)			
3.2 การดำเนินเรื่อง (มีลำดับขั้นตอน)			
3.3 สรุป (กระชับ ได้สาระ)			
4. การใช้สื่อทัศนูปกรณ์ (ถูกต้อง ราบรื่น)			
5. การใช้เวลา			

สิ่งที่ผู้บรรยายต้องระวังในขณะทำการบรรยาย คือ

1. การแสดงกิริยาท่าทาง ความอ่อน-น้อม สุภาพ เรียบร้อย
2. การพูด น้ำเสียง ความชัดเจน คำพูดที่สอดคล้องกับเนื้อหา ตลอดทั้งการใช้ภาษาที่ถูกต้อง
3. การสร้างอารมณ์ขัน จะช่วยให้บรรยากาศในการบรรยายได้รับความสนใจจากผู้ฟังมาก

เทคนิคการอภิปราย (Discussion Technique)

การอภิปรายเป็นวิธีการถ่ายทอดความรู้ที่ดี และเหมาะสมกับกลุ่มคนที่เป็นผู้ใหญ่ เพราะผู้เรียนได้มีโอกาส พูดคุย แลกเปลี่ยน ความเข้าใจ ความคิดเห็นต่างๆ ซึ่งกันและกัน

การอภิปรายกลุ่มพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ของสมาชิกที่ร่วมอภิปรายในกลุ่มหลายด้านคือ

1. การแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี
2. การยอมรับฟังซึ่งกันและกัน
3. การสื่อความหมายและการแปลความ
4. รู้จักระเบียบในการประชุม
5. เข้าใจการแก้ปัญหาาร่วมกัน
6. รู้จักระเบียบวิธีการตัดสินใจ ทำให้ผิดพลาด น้อย
7. มีการวางแผนร่วมกัน
8. ทุกคนยอมรับในความสำคัญซึ่งกันและกัน
9. พัฒนาบุคลิกของตัวเองในการฟัง การพูด
10. แสวงหาความเห็นพ้องกัน

องค์ประกอบของกลุ่มอภิปราย

ในกลุ่มอภิปรายต้องมีการจัดระเบียบ เพื่อให้การอภิปรายนั้นมีประโยชน์อย่างแท้จริง

1. มีผู้เป็นประธาน

2. มีเลขานุการของกลุ่ม

3. ทุกคนอาจได้รับมอบหมายหน้าที่จากกลุ่มตามความจำเป็น

จากกลุ่มตามความจำเป็น ประธานของกลุ่มอภิปรายมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1. จัดระเบียบขั้นตอนการอภิปราย
  2. ควบคุมให้การอภิปรายอยู่ในประเด็น เรื่องตามวัตถุประสงค์
  3. หาข้อสรุปให้เป็นมติของกลุ่ม
- เลขานุการของกลุ่มอภิปรายมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1. จัดสถานที่ เครื่องอำนวยความสะดวกสำหรับ ทุกคน
2. จัดบันทึกการอภิปราย
3. จัดพิมพ์หรือนำเสนอร่วมกับประธาน

การแบ่งกลุ่มสมาชิก

ในการอภิปรายเมื่อได้ประเด็นมาแล้วต้องแบ่งสมาชิกออกเป็นกลุ่มย่อย 5-8 คน ต่อ 1 กลุ่ม วิธีการแบ่งกลุ่มที่ดีนั้นไม่ควรให้สมาชิกรวมกลุ่มกันเอง ในแต่ละกลุ่มควรคละเทศ สถาบัน หรือหน่วยงานที่ส่งมาร่วม

กิจกรรมตัวอย่างการแบ่งกลุ่ม

1. แบ่งโดยการนับจำนวนตามที่ต้องการ
2. แบ่งตามวันเกิดของสมาชิก ถ้าจำนวนต่างกันมาก ให้ดำเนินการจัดสรรใหม่โดยผู้สอน
3. แบ่งโดยเลือกหัวหน้าแล้ว ให้หัวหน้าเลือกสมาชิก วิธีนี้ให้หัวหน้าเรียกชื่อสมาชิกมาเข้าร่วมกลุ่มเรียงลำดับที่ละ 1 คน
4. แบ่งโดยการจับฉลาก
5. แบ่งโดยการเล่นเกม

กรณีศึกษา (Case Study)

กรณีศึกษาหรือกรณีตัวอย่าง เป็นการรวบรวมเรื่องราวต่างๆ จากเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นจริง หรือแต่งให้ใกล้เคียงกับสภาพการณ์ ที่

ใกล้ความเป็นจริงให้ผู้เรียน ได้ศึกษาวิเคราะห์
วิจารณ์ ซึ่งในเรื่องที่เสนอนั้นต้องมีรายละเอียด
เพียงพอเพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาพร้อม
ทั้งประเด็นปัญหาแบบปลายเปิด ให้ผู้เรียนได้
แสดง ความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง

เรื่องราวที่จะนำมาเขียน อาจได้มาจาก
หลายทางดังนี้

1. เรื่องจริงในชีวิตประจำวันจากการ
ทำงานและในอดีต
2. เรื่องที่ตั้งใจแต่งขึ้นเฉพาะกรณีที่จะ
ใช้สอน
3. เรื่องจากอุบัติเหตุที่เกิดขึ้น

หลักในการเขียนเรื่อง

1. การใช้ชื่อบุคคล สถานที่ และเหตุ
การณ์ที่สมมติขึ้น ไม่ควรใช้ชื่อจริงเพราะจะทำให้
เกิดความเสียหาย
2. ส่วนวนในการเขียนใช้ภาษาที่รัดกุม
ชัดเจน ผู้กรรณให้สมจริง
3. ข้อมูลประกอบในเรื่องต้องมีพร้อม
สมบูรณ์ ให้ผู้อ่านได้พิจารณา
4. การตั้งชื่อ หรือเริ่มเรื่องต้องน่าสนใจ
5. ความยาวของเรื่องไม่ยาวมากจน
เกินไป

ข้อดี

กรณีตัวอย่างเป็นวิธีการอบรมที่ดี
สำหรับผู้ใหญ่ หรือผู้มีประสบการณ์ เพราะ
ความคิดความอ่านและเหตุผลในการวิเคราะห์
วิจารณ์นั้น ผู้เรียนอาจทบทวนได้จากประสบ-
การณ์เก่า และมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการนำไปสู่
การแก้ปัญหาภาคปฏิบัติ จะแบ่งได้เป็นข้อๆ
ดังนี้

1. เป็นตัวอย่างประกอบการสอนที่ผู้
สอนใช้นั้นในสิ่งที่สอนและสาระสำคัญได้เป็น
อย่างดี
2. ช่วยให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์
วิจารณ์ ตัดสินใจในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้

3. เปิดโอกาสให้ทุกคนได้แลกเปลี่ยน
ความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวาง

4. การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน นำไปสู่
การพึ่งพาในโอกาสต่อไป

5. สร้างความเข้าใจในหลักวิชาโดย
เริ่มจากการ ปฏิบัติหรือปัญหา

เทคนิควิธีการใช้กรณีตัวอย่าง

1. เรื่องที่นำมาเสนอมีวัตถุประสงค์ที่
ชัดเจนตรงความต้องการของเนื้อหาที่สอน
2. ที่ปรึกษากลุ่มเข้าใจวัตถุประสงค์
ของเรื่องและวิธีการดำเนินการกับกลุ่ม ซึ่งนำ
ไปสู่การอภิปรายหาข้อสรุปร่วมกัน
3. มีเวลาสำหรับสมาชิกได้พูดคุยกัน และ
ซักถามในกรณีที่ไม่ชัดเจนในเนื้อหารายละเอียด
4. ข้อสรุปควรมีการบันทึกและจัด
ลำดับขั้นตอน นำไปสู่การปฏิบัติ

บทบาทสมมติ (Role Playings)

บทบาทสมมติ (Role Playings)
หมายถึง บทบาทที่เราจัดสมมติขึ้นให้ผู้เรียน
แสดงโดยยึดความเป็นจริงเป็นหลักเป็นบทบาท
ที่เรียนแบบความจริงแต่อาจไม่ตรงกับความจริง
ในทุกกรณี การแสดงบทบาทสมมติเป็นการที่
บุคคลหนึ่งสวมบทบาทของอีกคนหนึ่งและ
เรียนรู้ความรู้สึก อารมณ์ และเหตุผลของ
บุคคลที่ตนสวมบทบาทนั้น

วิธีการสอนโดยแสดงบทบาทสมมติ

การสอนแบบนี้เป็นการเปิดโอกาสให้
ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงออกได้หลายทาง ทั้ง
ทางการพูดและการแสดงท่าทาง บทบาทสมมติ
อาจใช้ในกิจกรรมการสอนตอนหนึ่งตอนใดก็ได้
เช่น การใช้ที่จะนำเข้าสู่บทเรียน ในเนื้อเรื่อง
หรือสรุปบทเรียนก็ได้เช่นกัน นับเป็นการสอน
แบบหนึ่งเพื่อให้ผู้เรียน เรียนโดยวิธีการแสดง
บทบาท กล่าวคือ เป็นการสอนที่หยิบยกเอา
เหตุการณ์ ประเด็นหรือปัญหาขึ้นมาให้

ผู้เรียนศึกษาโดยวิธีการให้ผู้เรียนเข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้นๆ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจถึงสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น เข้าใจถึงปัญหาในเหตุการณ์นั้นๆ ตลอดจนสามารถแก้ไขปัญหานั้นที่เกิดขึ้นนั้นด้วยพฤติกรรมที่ผู้เรียนซึ่งเป็นผู้แสดงบทบาทแสดงออกมานั้น จะสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึก อารมณ์ เจตคติ ของผู้แสดงที่มีต่อบทบาทหรือพฤติกรรม ในบทบาทนั้น รวมทั้งเข้าใจถึงพฤติกรรม ของผู้อื่นที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือปัญหานั้นด้วย

ประเภทของการแสดงบทบาทสมมติ

1. การแสดงบทบาทสมมติที่มีการเตรียมล่วงหน้า ผู้สอนจะผูกเรื่องหรือประเด็นเสียก่อนแล้วนำมาเล่าให้ผู้เรียนฟังพร้อมกันนั้นก็จะกำหนดตัวผู้แสดงและบทบาทอย่างคร่าวๆ โดยอาจเพิ่มเติมรายละเอียดตามความเหมาะสมและตามความเห็นของผู้แสดงเอง

2. การแสดงบทบาทที่ไม่มีการเตรียมมาก่อน วิธีการนี้อาจใช้ระหว่างบทเรียนหรือเริ่มต้นบทเรียนเพื่อเร้าความสนใจของผู้เรียนเป็นต้นว่า แสดงบทบาทของบุคคลในอาชีพต่างๆ กัน หลังจากนั้นก็จะให้ผู้เรียนในชั้นวิจารณ์บทบาทที่แสดงไปแล้ว

3. การแสดงบทบาทเป็นแบบละคร ต้องดูเรื่องให้เหมาะสม อาจจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ หรือเรื่องในวรรณคดี หรือเรื่องทางด้านคุณธรรมจะต้อง มีการฝึกซ้อมให้ตรงตามบทบาทที่กำหนดตามเนื้อเรื่อง ควรกำหนดเวลาในการแสดงไม่ควรใช้เวลานานเกินไป ควรให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างเต็มที่ ไม่ขัดจังหวะ เมื่อการแสดงจบลงควรให้มีการสรุปโดยผู้แสดงหรือผู้ดูก็ได้ ว่าได้อะไรบ้างจากการแสดงครั้งนี้บทบาทของสมาชิกในการแสดงเหมาะสมไหม ควรแก้ไขหรือมีข้อบกพร่องอย่างไร

องค์ประกอบของการแสดงบทบาทสมมติ

1. ผู้จัดการแสดง เป็นผู้กำกับการแสดงโดยกำหนดบทพูดและเลือกผู้แสดงได้เหมาะสม
2. ผู้แสดงจะใช้สมาชิกในกลุ่มผู้เรียนหรือนอกกลุ่มก็ได้
3. ผู้ดูคือสมาชิกในกลุ่ม
4. ฉากและสื่อที่จำเป็น
5. ประเด็นปัญหา
6. กำหนดเวลา 10-15 นาที

เป้าหมายของการสอนโดยการแสดงบทบาทสมมติ

การแสดงบทบาทสมมติเป็นการนำเอาตัวอย่างพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกิดขึ้นในสังคมมาให้ผู้เรียนได้ศึกษา ซึ่งผลที่ได้รับจากการศึกษาจะทำให้

1. ผู้เรียนได้มีโอกาสสำรวจความรู้สึกของบุคคลอื่นๆ และก็จะสามารถวิเคราะห์พฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้นในเชิงเจตคติ
2. ผู้เรียนได้มีโอกาสในการศึกษาความสัมพันธ์และความบันเทิงที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลระหว่างกลุ่ม
3. ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกฝนวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่ม ในบุคคลหรือระหว่างบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. ผู้เรียนได้มีโอกาสพัฒนาค่านิยมในเรื่องความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่น
5. ผู้เรียนสามารถสำรวจเจตคติของตนเอง รวมทั้งแก้ไขข้อบกพร่องโดยการเรียนรู้จากเจตคติของผู้อื่นที่มีต่อตนเอง

ขั้นตอนการสอนโดยการแสดงบทบาทสมมติ

1. กำหนดปัญหาหรือประเด็นที่จะนำเสนอ การเลือกปัญหาที่ไม่ซับซ้อนมากนัก และควรเกี่ยวข้องกับเฉพาะประเด็นหรือวัตถุประสงค์เดียวเท่านั้น ครูผู้สอนจะเป็นผู้กำหนดเป็นส่วนใหญ่

2. เลือกผู้แสดง ครูและผู้เรียกอาจร่วมกันหรือผู้เรียนอาสาสมัครเองก็ได้ครูผู้สอนจะเป็นผู้วินิจฉัยว่าอะไรควรหรือไม่ควร

3. จัดฉากและกำหนดขอบเขตของบทบาทต้องการเพียงเล็กน้อยสำหรับฉาก ส่วนบทบาทนั้นถือเป็นความอิสระของผู้แสดง

4. เตรียมผู้สังเกตการณ์เพื่อให้การชมบทบาทมีเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ครูจะต้องมอบหมายกิจกรรมระหว่างการชมด้วย

5. ขึ้นแสดง ผู้แสดงทุกคนแสดงตามบทบาทที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่และจริงจัง จะทำให้การเรียนรู้ ได้ผลดีเพราะทั้งผู้แสดงและผู้ชมจะเข้าใจเหตุการณ์และ การแสดงออกของบุคคลมากขึ้น

6. อภิปรายและการประเมินผล เป็นการอภิปรายเกี่ยวกับเหตุการณ์นั้นและแสดงความคิดเห็นต่อบทบาทที่ผู้แสดงแสดงจบไปแล้ว จะทำให้เกิดความคิดกว้างไกลขึ้น

7. แสดงเพิ่มเติมบางครั้งเมื่ออภิปรายจบลง กลุ่มอภิปรายเห็นทางออกของเหตุการณ์นั้นหรือมีวิธีการแก้ปัญหาในแนวใหม่ อาจแสดงเพิ่มเติมเพื่อดูผลว่าจะเกิดอะไรขึ้นถ้าใช้ทางออกใหม่

8. อภิปรายและประเมินอีกครั้ง อาจมีการเปรียบเทียบผลที่ได้จากการแสดงครั้งแรกและครั้งหลังว่าต่างกันอย่างไร พร้อมกันนั้นก็หาข้อสรุปที่ทุกฝ่ายยอมรับ

9. การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุปเป็นหลักการนำความคิดและข้อสรุปจากการศึกษาไปสัมพันธ์กับเหตุการณ์ที่เป็นจริงในสังคม อาจได้เป็นหลักการออกมาซึ่งเป็นหลักการที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคลในสังคมนั้นเอง

ข้อดีและข้อบกพร่องของการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ

1. ข้อดี

1.1 เปิดโอกาสให้เข้าใจลึกซึ้งในความรู้สึกของผู้เรียน

1.2 จูงใจ สร้างสรร และสนุก

1.3 ใช้เวลาในการเตรียมน้อย และใช้เวลาในการแสดงไม่เกิน 10-15 นาที

1.4 สามารถนำไปใช้ในสถานการณ์จริงได้

1.5 ผู้เรียนมีโอกาสที่จะเข้าใจความรู้สึกของแต่ละคนในแต่ละบทบาทสมมติที่แสดง

2. ข้อจำกัด

2.1 อาจเป็นการยากที่ผู้เรียน “มี” ความรู้สึก” และ “คิด” ตามบทบาทของผู้แสดงในแต่ละสถานการณ์เฉพาะอย่าง

2.2 อาจเป็นวิธีการที่ยากสำหรับผู้ถ่ายทอด ถ้าเขาได้รับการฝึกหรือประสบการณ์ไม่พอ

2.3 อาจใช้เวลามาก

2.4 ผู้เรียนอาจล้อเลียนบทบาทของผู้เล่นทำให้การเรียนรู้ไม่มีคุณค่า

2.5 เฉพาะผู้เรียนที่มีจิตใจเปิดเผยเท่านั้นที่จะนิยมการแสดงบทบาทสมมติ

เทคนิคการสาธิต

(Demonstration Technique)

เป็นการแสดงหรือกระทำให้ผู้เรียนดูเพื่อประกอบ คำบรรยาย กลุ่มผู้เรียนได้เห็นการกระทำ เกิดความคิด และเข้าใจ Concept ในเรื่องที่เรียนได้ถูกต้องตรงกันและ เป็นวิธีการที่ดึงดูดความสนใจของผู้เรียนได้ดีการสาธิตแบ่งได้เป็น 2 วิธี คือ

1. การสาธิตวิธี

เป็นการแสดงวิธีประกอบคำบรรยายอย่างเป็นขั้นตอนผู้เรียนได้ฟังและมองเห็นการกระทำของผู้สอนได้ทุกขั้นตอน หากสงสัยในขั้นตอนใดก็ซักถามและตรวจสอบได้เมื่อผู้สอนสาธิตให้ดูแล้ว ผู้เรียนควรจะได้มีโอกาสกระทำด้วย

เตรียมการอย่างรอบคอบเพื่อให้เกิดประโยชน์ดังกล่าวข้างต้น ผู้จัดต้องมีการวางแผนในเรื่องต่างๆ ต่อไปนี้

1. การวางแผนไปทัศนศึกษา (Planning Field Trips and Study tours)

ความสำเร็จของงานอยู่ที่การวางแผน ผู้จัดต้องมีแผนที่จะไปทัศนศึกษาไว้พร้อมกับวิชาที่เปิดสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับรู้แต่เนิ่นๆ และเตรียมตัวได้อย่างเหมาะสม รายละเอียดของแผนที่จะต้องกำหนดไว้คือ

1.1 ตั้งวัตถุประสงค์ (Purpose) มีวัตถุประสงค์หลักในการพาสมาชิกไปทัศนศึกษาอย่างชัดเจน สอดคล้องกับงานที่กำหนด เพื่อให้สมาชิกมองเห็นทิศทางและผลที่จะได้รับ

1.2 ร่วมกันวางแผน (Participation in planning) สมาชิกทุกคนควรมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นต่อแผนและการร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามวัตถุประสงค์

1.3 การเลือกสถานที่ (Selection of destination) สมาชิกควรมีส่วนได้เลือกสถานที่ที่จะไป โดยปกติมักกำหนดสถานที่ไว้หลายแห่ง แต่การร่วมกันตัดสินใจเลือกควรมีเกณฑ์ เช่น สถานที่นั้นมีอะไรที่จะให้เราบ้าง เจ้าของสถานที่ยินดีต้อนรับหรือไม่ มีความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินมากน้อยแค่ไหน สภาพการคมนาคมเป็นอย่างไร เป็นต้น

1.4 การติดต่อขอความร่วมมือ (Arrangement With Cooperators) ผู้จัดหรือตัวแทนควรได้ติดต่อขอความร่วมมือกับเจ้าของสถานที่ไว้ล่วงหน้า เพื่อให้เจ้าของสถานที่ที่มีเวลาจัดเตรียมกิจกรรม สถานที่วิทยากร เอกสาร ตลอดจนการต้อนรับเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาความไม่สะดวก

1.5 การกำหนดเวลา (Timing) ผู้จัดควรคำนึงถึงเวลา เส้นทาง จำนวนคน สถานที่รับประทานอาหาร สมรรถภาพของรถโดยสาร เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นตัวแปร

ในการใช้เวลาไปกับการเดินทาง ซึ่งจะกระทบกระเทือนต่อฝ่ายจัดสถานที่รถ และถ้าสมาชิกหิวหรือถึงหมายมีดคำก็ย่อมเกิดปัญหาได้

1.6 พาหนะในการเดินทาง (Transportation) การเดินทางไกลควรใช้รถคันใหญ่หรือรถไฟเพื่อความปลอดภัย คนขับต้องมีความชำนาญเส้นทาง สมาชิกควรมีการประกันชีวิต ถ้าไปกันเป็นคณะหลายคันรถควรตกลงกับคนขับในเรื่องการใช้ความเร็วการทิ้งระยะห่างและมีรถตำรวจนำขบวนเพื่อความปลอดภัย

1.7 การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ (Materials) เกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นบางอย่างที่จะนำไปใช้ตามสถานที่ต่างๆ ควรมีการวางแผนให้รัดกุม เช่น การใช้เครื่องขยายเสียง (โทรโข่ง) สังกะสี ไปฉาย (ถ้าจำเป็นเวลากลางคืน) เครื่องครัว ถ้าไปพักค้างแรมก็ต้องเตรียมเครื่องนอน และหาอาหารทำกินอย่างเพียงพอ

1.8 คณะกรรมการ (Committees) แผนการจัด ทัศนศึกษาควรเป็นรูปของคณะกรรมการจากผู้ร่วมเดินทางช่วยกันรับหน้าที่ไปจัดเตรียมสิ่งต่างๆ แบ่งงานกันรับผิดชอบ เช่น นำทีมบนรถโดยสาร การส่งงานนัดหมายเวลาแหวะพัก การเติมน้ำมันรถและดูแลติดต่อพนักงานขับรถยนต์ การมีคณะกรรมการทำให้สมาชิกได้บริการซึ่งกันและกัน

แผนงานด้านสมาชิก

การมีส่วนร่วมของสมาชิกเป็นเรื่องสำคัญในการไปทัศนศึกษาผู้จัดจึงควรได้จัดทำในสิ่งต่อไปนี้กับสมาชิก

2.1 แนะนำกิจกรรม เพื่อให้สมาชิกเตรียมตัวให้พร้อมก่อนออกเดินทางควรมีการประชุมแนะนำกิจกรรมให้สมาชิกทราบเช่น สถานที่บุคคลที่จะเกี่ยวข้องบอกจุดให้ชัดเจนเพื่อให้ทุกคนมองเห็นความสำคัญ และประโยชน์ร่วมกันด้วย

2.2 ความสนใจของกลุ่ม ถ้ามีสมาชิก

แนวทางการคิดขั้นพื้นฐานของ การวิเคราะห์โครงการ

พนิต เข้มทอง*

คำนำ

จากความหมายของโครงการในเชิงเศรษฐศาสตร์ ซึ่งหมายถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนด้านทรัพยากรเพื่อหวังผลตอบแทนสูงสุด ในขณะที่ทุกประเทศกำลังประสบปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ อันได้แก่การจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด ไม่ว่าจะเป็นแรงงาน ที่ดิน ทุน และทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการผลิตหรือการพัฒนา จึงจำเป็นจะต้องมีการเลือกและจัดการการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพ ประหยัด และสอดคล้องกับความต้องการของส่วนรวมมากที่สุด

การวิเคราะห์โครงการเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้ทราบถึงการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัดภายใต้ความต้องการของสังคมในรูปแบบที่สะดวกและเหมาะสม เพราะการวิเคราะห์โครงการจะมีการประเมินถึงผลตอบแทน (benefits) และค่าใช้จ่ายต่างๆ ของแต่ละโครงการ และปรับเป็นตัวร่วม (common denominator) ซึ่งถ้าหาผลตอบแทนมีมากกว่าค่าใช้จ่าย ตามที่ได้ปรับแล้วโครงการนั้นก็จะเป็นโครงการที่ให้ผลตอบแทนคุ้มค่า ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการวิเคราะห์โครงการเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยการตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อการลงทุน โดยทำหน้าที่เป็นเครื่องมือช่วยในการตัดสินใจให้ถูกต้องที่สุด หรือมีความผิดพลาดน้อยที่สุด

การวิเคราะห์โครงการไม่ว่าจะเป็นในเชิงเศรษฐศาสตร์หรือเชิงการบริหารก็ตามต่างก็มุ่งที่จะได้รับผลตอบแทนในรูปของตัวเงิน (money profit) หรือก็อาจเน้นถึงผลกำไรทางสังคม (social profit) เพื่อให้เกิดเป็น

ผลผลิตออกมา (output) การวิเคราะห์โครงการจึงเปรียบเสมือนการประเมินโครงร่างและรายละเอียดต่างๆ ของหน่วยผลิตว่าจะสามารถทำการผลิตได้คุ้มค่ามากน้อยเพียงใดแล้วจึงตัดสินใจว่าจะดำเนินการจัดทำโครงการนั้นๆ หรือไม่ ดังนั้นการวิเคราะห์โครงการในลักษณะดังกล่าวนี้ จึงหมายถึงการประเมินโครงการแบบ Ex-ante Evaluation กล่าวคือ วิเคราะห์ความเป็นไปได้ของโครงการ (feasibility study) หรือพิจารณาโดยยึดหลักของการวางโครงการที่ดี กล่าวคือมีความเป็นไปได้และสมจริงหรือไม่ และโครงการดังกล่าวมีความยืดหยุ่นมากน้อยเพียงใด

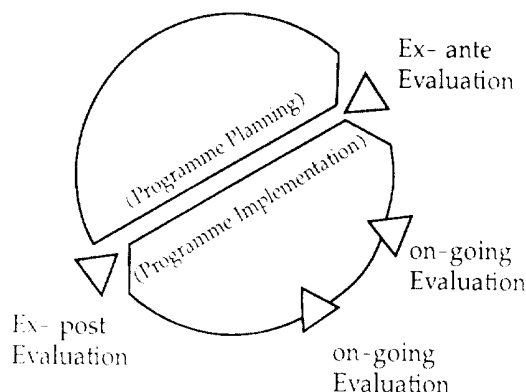

โดยความหมายของคำว่า EVALUATION หากพิจารณาจำแนกตามลำดับเวลาแล้ว อาจแบ่งออกได้ ดังนี้

1. การประเมินผลก่อนที่จะมีโครงการ (Ex-ante Evaluation) หมายถึง การประเมินดูความเป็นไปได้ของโครงการเพื่อประกอบการตัดสินใจว่าสมควรจะดำเนินการจัดทำโครงการนั้นๆ หรือไม่
2. การประเมินผลในระหว่างดำเนินโครงการ (On-going Evaluation) หมายถึง การประเมินผลในระหว่างดำเนินงาน หรือในระหว่างระยะ Program implementation เพื่อควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนและระยะเวลาและแก้ไขข้อบกพร่องหรือปัญหาในจุดต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างดำเนินโครงการ
3. การประเมินผลหลังเสร็จสิ้นโครงการ (Ex-post Evaluation) หมายถึง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาอาชีวศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การประเมินผลสุดท้ายเมื่อโครงการสิ้นสุด เป็นการประเมินค่าความสำเร็จ ของงานว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ และเป็นการสรุปรวมอุปสรรคและปัญหาต่างๆ ที่พบเพื่อการแก้ไขปรับปรุงในการจัดทำโครงการใหม่ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันหรือเป็นโครงการต่อเนื่อง

การประเมินโครงการแบบ Ex-ante หรือประเมินความเป็นไปได้ของโครงการนี้ ในบางตำราจะนิยมใช้คำว่า ASSESSMENT หรือ APPRAISAL ซึ่งมีความหมายเป็นไปในลักษณะเดียวกันทั้งสิ้น กล่าวคือเป็นการประเมินเพื่อการตัดสินใจก่อนดำเนินการจัดกิจกรรมหนึ่งๆ ซึ่งจะกล่าวถึงในรายละเอียดของแต่ละคำ ต่อไป

การประเมินความต้องการ (NEED ASSESSMENT)

นิศา ชูโต ให้ความหมายของการประเมินความต้องการว่า เป็นกิจกรรมที่สำคัญในการเตรียมการร่างโครงการเพื่อจัดทำกิจกรรมให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการและเพื่อเป็นการตรวจสอบว่าปัญหาต่างๆ ที่กำลังวางแผนทางแก้ไขนั้นมียุ่จริงและมากพอ เพื่อการจัดกิจกรรมให้สนองความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมายในขณะที่ Kaufman และ English มีความเห็นว่าการประเมินความต้องการเป็นเพียงเครื่องมือในการพิจารณาเปลี่ยนแปลงเพื่อกำจัดช่องว่างที่จะเกิดขึ้น

ระหว่าง สิ่งที่เป็นอยู่ (what is) และสิ่งที่ควรจะเป็น (what should be) โดยการจัดกิจกรรมที่มีการเรียงลำดับความสำคัญก่อนหลัง

ดังเป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า “ความต้องการ” เป็นหนึ่งในสาเหตุอันเป็นที่มาของโครงการ ดังนั้นการวางแผนโครงการโดยที่ได้คำนึงถึงความต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่เกี่ยวข้องกับการบริการสังคม ย่อมจะก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติและปัญหาอื่นๆ ที่จะติดตามมาอย่างไม่มีที่สิ้นสุด การที่จะจัดความต้องการเพื่อการวางแผนโครงการที่ดีนั้น มีแนวคำถามควรแก่การพิจารณา ดังนี้

1. ความต้องการดังกล่าวนั้นมีจริงหรือไม่
2. อะไรคือสาเหตุเริ่มแรกที่ทำให้มีความต้องการ โครงการนี้เกิดขึ้น
3. ความต้องการดังกล่าวเป็นของใคร
4. ความต้องการดังกล่าวมีมากแค่ไหน
5. เมื่อพอจะทราบสาเหตุและปริมาณความต้องการแล้ว จะต้องวิเคราะห์ดูกำลังทรัพยากรด้านต่างๆ อาทิ เช่น บุคลากร ทุน เวลา วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เป็นต้นว่าจะได้มาจากแหล่งใดและจะดำเนินการจัดหา โดยวิธีใด
6. จะมีผลกระทบต่อสิ่งอื่นหรือไม่อย่างไร

สิ่งที่สำคัญที่สุดในการประเมินความต้องการของโครงการที่เกี่ยวข้องกับการบริการสังคมก็คือกลุ่มเป้าหมาย (Target group) ซึ่งอาจหมายถึงกลุ่มบุคคลในสถาบันต่างๆ เช่น โรงเรียน โรงงาน บริษัท หรือแบ่งตามพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ หรือการปกครอง เช่น หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ เป็นต้น การกำหนดกลุ่มเป้าหมายในโครงการใดๆ ก็ตามจะต้องระบุถึงหน่วยและขนาดของกลุ่ม และระบุถึงวิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายออกจากกลุ่มประชากรที่มีใช้เป้าหมายของโครงการอย่างสะดวกและประหยัด

การประเมินโครงการในลักษณะการวิเคราะห์ (PROGRAMME APPRAISAL)

หลังจากที่เขียนแผนปฏิบัติงานซึ่งเป็นงานขั้นสุดท้ายในขั้นการวางแผนโครงการ (Programme planning) ได้เสร็จสิ้นลงแล้ว ในทางปฏิบัติจะต้องมีการวิเคราะห์หรือประเมินค่าโครงการ (Programme appraisal) เพื่อดูความเป็นไปได้ของโครงการก่อนที่จะตัดสินใจปฏิบัติงาน ตามแผนที่วางไว้ ดังนั้น ขั้นนี้จึงเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์หาความละเอียดและความสมบูรณ์ของโครงการ ซึ่งอาจ วิเคราะห์หรือประเมินในเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์อุปสงค์ (demand analysis) การวิเคราะห์และคาดคะเนถึงอุปสงค์ของผลผลิตของโครงการเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการวางแผนและวิเคราะห์ โครงการ ทั้งนี้เพราะถ้าหากผลผลิตหรือให้บริการในสิ่งที่ตลาดหรือสังคมส่วนรวมไม่ต้องการแล้ว ก็ไม่มีเหตุผลอันใดที่จะทำการผลิตหรือจัดบริการนั้นๆ นอกจากนี้ขนาดของอุปสงค์ยังเป็นเครื่องชี้ถึงขนาดของการผลิต หรือขนาดของโครงการอีกด้วย การวิเคราะห์อุปสงค์นี้ส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะตอบปัญหาสำคัญๆ 3 ประการคือ

1.1 อุปสงค์ในผลผลิตของโครงการมีมากน้อยเพียงใด

1.2 อุปสงค์ในผลผลิตของโครงการมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นหรือลดลง และในอัตราใดมากน้อยเพียงใด

1.3 โครงการที่กำลังพิจารณาอยู่นี้ จะสนองความต้องการได้มากน้อยเพียงใด

เพื่อตอบคำถาม 3 ประการดังกล่าว นักวิเคราะห์โครงการจะต้องเริ่มเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งในอดีตและปัจจุบัน เช่น ข้อมูลด้านราคา ปริมาณการผลิต ปริมาณกลุ่มเป้าหมาย สภาพการแข่งขัน ฯลฯ ในกรณีที่เป็นโครงการที่จัดบริการให้แก่สังคม ซึ่งส่วนมากจะเป็นโครงการของรัฐบาล เช่น โครงการ-

ด้านการศึกษา สาธารณสุข พัฒนาชุมชน ฯลฯ อุปสงค์ของการจัดบริการเหล่านี้จะขึ้นอยู่กับจำนวนประชากรที่อยู่ในเกณฑ์จะเข้ารับบริการ ระดับความต้องการการใช้บริการ และขีดความสามารถในการจัดบริการของรัฐ เป็นต้น

2. การวิเคราะห์ด้านเทคนิคหรือวิศวกรรม (Technical analysis) เป็นการวิเคราะห์เพื่อกำหนดว่าโครงการนั้นจะเป็นโครงการที่ดีทางวิศวกรรมทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเครื่องจักร เครื่องมือ ขนาด สถานที่ตั้ง และครอบคลุมไปถึงการวิเคราะห์ผลกระทบ (impact) ของโครงการที่จะมีต่อสภาพแวดล้อม เช่น จะก่อให้เกิด ผลเสียหายต่อสภาพแวดล้อมทางนิเวศวิทยาหรือไม่อย่างไร และถ้าเกิดมีผลเสียจะมีมาตรการและวิธีที่จะใช้ในการป้องกันแก้ไขอย่างไร

ประเด็นที่สำคัญของการวิเคราะห์ก็คือ เพื่อจะเลือกหาเทคนิคที่เหมาะสมถูกต้องกับปัญหาที่เป็นอยู่และวัตถุประสงค์ของโครงการ เช่น เลือกเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และยาฆ่าแมลง ในสัดส่วนที่ถูกต้อง เหมาะสม ตามโครงการปลูกพืชที่กำหนดไว้

การวิเคราะห์ด้านเทคนิคนั้นจะต้องอาศัยความรู้ และความเชี่ยวชาญของเจ้าหน้าที่ให้เป็นผู้ทำการวิเคราะห์และพิจารณา นอกจากนั้นการวิเคราะห์ด้านนี้ยังเป็นฐานที่ดีของการประมาณการค่าใช้จ่ายของโครงการอีกด้วย

3. การวิเคราะห์ด้านการเงิน เป็นการวิเคราะห์ถึงการลงทุนและผลตอบแทนโครงการ เอกชนหรือผลกำไรทางการเงินเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังรวมถึงการวางแผนทางการเงินที่เหมาะสมกับโครงการ เพื่อก่อให้เกิดความมั่นใจว่าถ้ามีโครงการนี้แล้วจะไม่มีปัญหาทางการเงินใดๆ ในทุกขั้นตอนของโครงการ

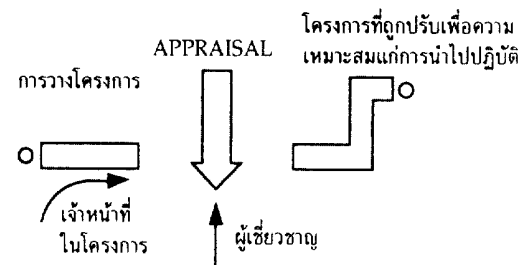
4. การวิเคราะห์ด้านเศรษฐกิจ เป็นการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ทางด้านเศรษฐกิจว่าโครงการที่กำลังพิจารณาอยู่นั้นจะให้ผลตอบแทนต่อระบบเศรษฐกิจ โดยส่วนรวมของ

ประเทศหรือไม่ เพื่อประกอบการตัดสินใจใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้ได้ผลตอบแทนต่อส่วนรวมมากที่สุด ผลการวิเคราะห์จะปรากฏออกมา ในรูปของผลตอบแทนที่คาดว่าจะได้สูงหรือต่ำกว่าค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไป ถ้าสูงกว่าโครงการนั้นก็จะเป็นโครงการที่ดีทางเศรษฐกิจ (Economically sound or profitable) ถ้าต่ำกว่าก็เป็นโครงการที่ไม่ดีทางเศรษฐกิจ (Economically unwise or unprofitable) รายละเอียดของการวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจจะเน้นหนักไปในการใช้ความรู้ ทางเศรษฐศาสตร์มาช่วยพิจารณา เช่น การหาค่าใช้จ่ายต่ำสุด หลักการตีราคาโครงการ เป็นต้น

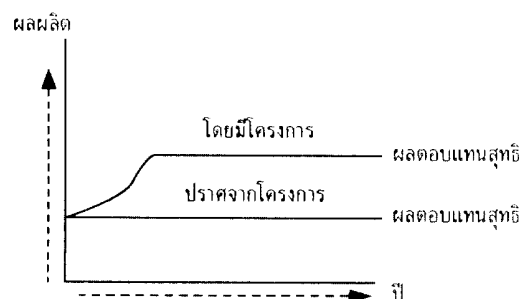
5. การวิเคราะห์ด้านการบริหาร เป็นการวิเคราะห์ว่าการจัดรูปองค์กรและการบริหารงานของโครงการควรจะเป็นอย่างไร จึงจะมีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด เช่น รูปแบบการบริหารงานโครงการนี้จะเป็นอย่างใด หรือว่าสังกัดหน่วยงานไหน ผู้อำนวยการโครงการและเจ้าหน้าที่ผู้ร่วมงานในโครงการจะต้องมีความรู้ความสามารถและความชำนาญระดับไหนเพียงใด การวิเคราะห์ด้านนี้เป็นการพิจารณาป้องกันมิให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับบริหารงานเมื่อถึงขั้นการนำโครงการไปปฏิบัติ

กล่าวโดยสรุป การประเมินโครงการในลักษณะ วิเคราะห์ (PROGRAMME APPRAISAL) นี้จะเป็นการพิจารณารายละเอียดในด้านต่างๆ ทั้งห้าประการดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งอาจไม่จำเป็นต้องทำในทุกโครงการ หากเป็นโครงการขนาดเล็กเพียงการศึกษาเบื้องต้นก่อนการลงทุนตามขั้นตอนการวางแผน (ขั้นที่ 1: การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์สภาพการณ์) ก็อาจเป็นการเพียงพอแล้ว ทั้งนี้เพราะการวิเคราะห์โดยละเอียดจะทำให้เสียค่าใช้จ่ายเวลา และต้องการเจ้าหน้าที่หรือผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความสามารถสูง ซึ่งในโครงการขนาดใหญ่ที่มีการลงทุนสูงหรือเป็นโครงการเงินกู้จากต่างประเทศ มักจะใช้ทีมงาน ผู้เชี่ยวชาญ

มาทำการศึกษา วิเคราะห์โครงการ ต่างหาก โดยให้เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เป็นเจ้าของโครงการเป็นผู้จัดเตรียมศึกษา และร่างเป็นโครงการเสนอให้พิจารณา

โครงการส่วนใหญ่ของรัฐบาลในปัจจุบัน มักจะเป็นโครงการที่จัดทำขึ้นเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ เช่น โครงการในรูปต่างๆ ที่ส่งเสริมและชักชวนให้คนไทยใช้สินค้าที่ทำภายในประเทศไทยเพื่อแก้ปัญหาการเสียเปรียบดุลการค้าต่างประเทศแต่ในบางกรณีก็เป็นโครงการพิเศษที่มีได้มีวัตถุประสงค์หลักในการแก้ปัญหาใดๆ แต่เพื่อพัฒนางานบางอย่างให้มีประสิทธิภาพการผลิตหรือการบริการที่ดีขึ้น ในกรณีดังกล่าวนี้ผู้วิเคราะห์ โครงการจะต้องพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายและผลประโยชน์ตอบแทนอย่างระมัดระวัง เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องพยายามคิดอยู่เสมอว่าระหว่างการทำโครงการกับการที่ไม่มีโครงการนั้น เสียค่าใช้จ่ายและได้ผลประโยชน์ตอบแทนต่างกันมากน้อยเพียงใด เพื่อที่จะสามารถตัดสินใจได้ว่าคุ้มหรือไม่ที่จะมีโครงการพิเศษขึ้น

เกณฑ์ (criteria)

เมื่อกล่าวถึงการประเมินไม่ว่าจะเป็น การประเมิน ผลงานหรือกิจกรรมใดๆ ก็ตาม เราหมายถึงการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ ข้อมูล และเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์เพื่อที่จะตีค่าของผลงานนั้นๆ จากความหมายของการประเมินผลดังกล่าวนี้จึงอาจมีคำถามตามมาว่าการเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์นั้นควรจะนำไปเปรียบเทียบกับอะไรถึงจะรู้ว่าผลงานหรือผลผลิตที่เราได้นั้นมีคุณภาพและปริมาณตามเกณฑ์การประเมินโครงการ โดยเฉพาะโครงการที่เกี่ยวข้องกับการบริการให้สังคมทั้งนี้ มีข้อควรคำนึงถึง ดังนี้

1. คุณภาพ - ดีหรือไม่ดี เนื้อหาเป็นอย่างไร ผู้รับบริการมีปฏิกิริยาตอบสนองหรือไม่มากนักน้อยเพียงใด
2. ประสิทธิภาพ (effectiveness) - บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ อย่างไร และได้ผลอะไรบ้าง
3. ประสิทธิภาพ (efficiency) - ผลที่ได้รับคุ้มกับทรัพยากรที่ลงทุนไปหรือไม่ เป็นการใช้ทรัพยากรที่เหมาะสมหรือไม่
4. ผลกระทบ (impact) - ผลที่เกิดจากการจัดทำโครงการทำให้เกิดผลเสียต่อบุคคล หรือกลุ่มคนอื่นๆ หรือไม่

มาตรฐาน (standard)

มาตรฐานในความหมายของสมพงษ์ เกษมสิน คือ เครื่องมือชนิดหนึ่งที่สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยในการควบคุม การวัด การเปรียบเทียบ การตรวจสอบผลงานเพื่อหาความแตกต่าง อุปสรรค และข้อขัดข้องเพื่อพิจารณาปรับปรุงแก้ไขต่อไป

ในการกำหนดมาตรฐานเพื่อความสัมฤทธิ์ผลนั้น ควรมีองค์ประกอบที่สำคัญๆ ดังนี้

1. มาตรฐานต้องเป็นสิ่งที่ง่าย (simple) ไม่ยุ่งยาก ซับซ้อน ซึ่งจะทำให้ยากลำบากต่อการกำหนด การประมาณและการปฏิบัติตาม

2. มาตรฐานต้องยืดหยุ่นได้ (flexible) กล่าวคือ สามารถปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ต่างๆ ได้ และควรมีการตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

3. มาตรฐานต้องอยู่ในรูปของหน่วยที่สามารถเปรียบเทียบได้ (comparable units) หน่วยที่ใช้เปรียบเทียบควรง่ายต่อความเข้าใจ และใช้ได้ ทั่วๆ ไป

4. มาตรฐานต้องมีความถูกต้อง (accurate) เพื่อใช้ในการตัดสินผลงานได้อย่างเที่ยงตรง

จากองค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้จะเห็นได้ว่า การกำหนดมาตรฐานเป็นสิ่งที่มีความสำคัญควรที่จะพิจารณาด้วยความรอบคอบ เพราะมาตรฐานที่กำหนดขึ้นโดยมิได้ไตร่ตรองพิจารณาให้เหมาะสมอาจนำมาซึ่งปัญหาเหล่านี้ อาทิ

- ยากต่อการปฏิบัติ เพราะกำหนดมาตรฐานไว้สูงเกินไป
- คุณภาพงานไม่เป็นที่ยอมรับ เพราะมาตรฐาน ไม่ถูกต้อง
- เกิดความขัดแย้งหรือเข้าใจไม่ตรงกันในระหว่างที่ปฏิบัติงาน เพราะการกำหนดหน่วยของมาตรฐานไม่แน่นอนหรือคลุมเครือ

กล่าวโดยสรุปแล้ว การประเมินโครงการไม่ว่าจะเป็นการประเมินแบบก่อนที่จะเริ่มปฏิบัติงานตามแผนของโครงการ (Ex-ante Evaluation) หรือประเมินในระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่ (On-going Evaluation) หรือการประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ (Ex-post Evaluation) ก็คือการจำแนกองค์ประกอบของโครงการ เก็บรวบรวมข้อมูล ทำการวิเคราะห์ และเสนอรายละเอียดให้ผู้บริหารเพื่อการตัดสินใจดำเนินการ หรือปรับปรุง หรือจัดทำสรุปรายงานเพื่อเป็นประโยชน์ในการจัดทำโครงการต่อเนื่องหรือโครงการที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันในโอกาสต่อไป ดังนั้นเพื่อให้ผลการประเมินมีคุณค่า

และความสำคัญต่อการพิจารณาตัดสินใจสั่งการ
ที่ถูกต้องของผู้บริหาร การประเมินโครงการจึง
ควรมีลักษณะที่สำคัญๆ ดังเช่นมีความเชื่อ
ถือได้ มีความเที่ยงตรง มีความเป็นปรนัยซึ่ง
หมายถึงปราศจากการลำเอียงผลการประเมิน
ขึ้นอยู่กับข้อมูลไม่ใช่ความรู้สึกความคิดเป็น
ส่วนตัว เป็นการประเมินที่ครอบคลุมเนื้อหา
ทั้งหมด สะดวก ประหยัด ครอบคลุมผู้ให้ข้อมูล
น้อยที่สุด และมีเกณฑ์เป็นที่ยอมรับทั้งในเชิง
ปริมาณและคุณภาพ

ภาคผนวก

ฝ่ายฝึกอบรม

8 มีนาคม 2536

รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการส่งเสริมการประมงชายฝั่งตามโครงการ BOBP

เรียน ผู้อำนวยการกองส่งเสริมการประมง

ตามที่ฝ่ายฝึกอบรมร่วมกับโครงการ BOBP ได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการส่งเสริมการประมงชายฝั่งขึ้น ในระหว่างวันที่ 23-25 กุมภาพันธ์ 2536 ณ โรงแรมสวนบวหาด อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรีนั้น ในการประชุม เชิงปฏิบัติการส่งเสริมการประมงชายฝั่งในครั้งนี้ มีประมงจังหวัดชายฝั่งทะเลทุกจังหวัดมาร่วมประชุม จำนวน 23 ท่าน และทางองค์การสะพานปลาได้ส่งเจ้าหน้าที่มาร่วมประชุมด้วย จำนวน 3 ท่าน โครงการ BOBP กรุงเทพมหานคร ประเทศอินเดีย ได้ส่ง Mr. Roy มาร่วมประชุมด้วย นอกจากนั้นได้มีผู้เชี่ยวชาญพิเศษ มนุ โพธารส, ผู้เชี่ยวชาญพิเศษ อุดม สุนทรพิภาค และผู้ตรวจราชการกรมประมงเขต 2, 8 และ 9 รวมเจ้าหน้าที่จากฝ่ายฝึกอบรม เจ้าหน้าที่จากกองเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง และเจ้าหน้าที่จากโครงการ BOBP จังหวัดระนอง เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ด้วยรวมทั้งสิ้น จำนวน 38 ท่าน

การดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ วันแรกได้จัดให้มีการบรรยายถึงวิธีการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาการประมงขนาดเล็ก จังหวัดระนอง พร้อมทั้งชี้แจงผลการดำเนินงานตามกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการพัฒนาการประมงขนาดเล็กจังหวัดระนอง สำหรับในวันที่ 2 ของการประชุมเชิงปฏิบัติการ ได้มีการแบ่งกลุ่มสัมมนาออกเป็น 3 กลุ่ม เพื่อพิจารณาในหัวข้อที่กำหนดให้ 3 หัวข้อ คือ

- กลุ่มที่ 1 พิจารณาเกี่ยวกับเรื่องแนวทางการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง เพื่อชาวประมงขนาดเล็ก
- กลุ่มที่ 2 พิจารณาเกี่ยวกับเรื่องแนวทางการส่งเสริมองค์กรชาวประมงขนาดเล็ก จะทำอย่างไร
- กลุ่มที่ 3 พิจารณาเกี่ยวกับเรื่องแนวทางการส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง

ผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการส่งเสริมการประมงชายฝั่งในครั้งนี้ สำเร็จลงด้วยความเรียบร้อยผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีนอกจากนั้นผู้เชี่ยวชาญพิเศษทั้ง 2 ท่านร่วมด้วยผู้ตรวจการประมงเขต 2, 8 และ 9 ได้ช่วยเหลือเป็นผู้ควบคุมการแบ่งกลุ่มสัมมนากลุ่มย่อยโดยเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำพร้อมชี้แนะข้อเสนอด่าง ๆ จนสุดท้ายได้มีการชี้แจงเสนอข้อคิดเห็นของแต่ละกลุ่มให้ที่ประชุมทราบและพร้อมบันทึกนี้ ได้นำรายงานผลการประชุมกลุ่มย่อยทั้ง 3 กลุ่มมาด้วยแล้ว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและหากเห็นชอบด้วยคำขอได้โปรดพิจารณาเสนอท่านอธิบดีกรมประมงเพื่อโปรดพิจารณาสั่งการให้ยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป

(นายอาบศักดิ์ อ่ำภิน)

หัวหน้าฝ่ายฝึกอบรม

กลุ่มที่ 1

หัวข้อเรื่อง แนวทางการจัดการทรัพยากร
ชายฝั่งเพื่อชาวประมงขนาดเล็ก

ชายฝั่ง แบ่งออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ

1. พื้นน้ำ - นับจากขอบน้ำตาม
แนวชายฝั่งออกไป 3 กม.

2. พื้นดิน - พื้นที่ที่น้ำท่วมถึง ป่าไม้
ชายเลน

จากการประชุมกลุ่มย่อยได้มีการ
วิเคราะห์ถึงปัญหาต่างๆ จากหัวข้อเรื่องแนวทางการจัดการทรัพยากรชายฝั่งเพื่อชาวประมง
ขนาดเล็กนั้น มีปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินการ
ดังต่อไปนี้

ปัญหาข้อที่ 1

สัตว์น้ำวัยอ่อน วัยแก่ ลดจำนวนลง
สาเหตุเกิดจากสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.1 อวนลาก/รุน คราดหอย ฝ่าฝืน
พ.ร.บ. การประมง

1.2 น้ำเสียเกิดจากโรงงาน บ้านเรือน
นาุ้ง

1.3 แหล่งอาศัยถูกเปลี่ยนสภาพที่อยู่
อาศัย

1.4 ยาเบื่อ/ระเบิด ปลาเชื้อ ปะการัง

1.5 อวนรัง ฝื่อกรัง โพงวาง

แนวทางการจัดการแก้ไขปัญหาคือ
เกิดขึ้น

1. กำหนดมาตรการที่เหมาะสม เช่น
- กำหนดชนิดของเครื่องมือทำ
การประมง

- กำหนดวิธีการทำการประมง

- กำหนดระยะเวลาทำการประมง

ให้ชัดเจน

2. กำหนดมาตรการในการเพิ่มผลผลิต

เช่น

- พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

- แหล่งอาศัยสัตว์น้ำ

- ปลอยพันธุ์สัตว์น้ำ

3. จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์แนวชายฝั่ง เช่น

- สิทธิหน้าบ้าน

- แนวทางป้องกันน้ำเสีย

4. ตรวจตราปราบปราม จับกุม

- เพิ่มอุปกรณ์ในการปราบปราม

ประจำจังหวัด เช่น เรือพร้อมอุปกรณ์

5. ประชาสัมพันธ์

ปัญหาข้อที่ 2

ป่าไม้ชายเลนถูกทำลาย

สาเหตุของปัญหา ได้แก่

ถูกบุกรุกทำการเกษตร เช่น

- นาุ้ง

- ทำฟืน

- เผาถ่าน

- ที่อยู่อาศัย

แนวทางการจัดการแก้ไขปัญหาคือ

1. กำหนดแนวเขตพื้นที่ป่าชายเลนให้
ชัดเจน

2. พื้นฟูสภาพป่าที่ถูกทำลายให้มีสภาพ
สมบูรณ์

3. ป่าที่ไม่สามารถฟื้นฟูได้ควรอนุญาต
ให้ใช้ประโยชน์ตามความเหมาะสม

4. เจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องต้องเข้มงวดการ
บุกรุกทำลายป่า

กลุ่มที่ 2

หัวข้อเรื่อง แนวทางการส่งเสริมองค์กรชาว-
ประมงขนาดเล็ก จะทำอย่างไร ?

แนวทางปฏิบัติ ได้แก่

1. จัดตั้งองค์กรชาวประมงขนาดเล็ก
ขึ้น เช่น

- กลุ่มชาวประมงธรรมชาติ
- กลุ่มจะทะเบียน

2. ลักษณะขององค์กร(กลุ่ม)แบ่งออก
ได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

- กลุ่มที่ประกอบอาชีพประเภท
เดียวกัน

- กลุ่มที่มีเป้าหมายประสงค์ร่วมกัน

3. ขั้นตอนในการดำเนินการ จัดตั้ง
องค์กรชาวประมงขนาดเล็ก ได้แก่

กลุ่มอาชีพเดียวกัน - เป้าประสงค์
ร่วมกัน

- ศึกษาข้อมูล, สภาพปัญหา ความ
ต้องการที่แท้จริงของชาวประมงขนาดเล็ก

- ประชุมชี้แจงแนวทางในการแก้
ปัญหาโดยดำเนินการจัดแสดง, สาธิต และพา
ชาวประมง ขนาดเล็กไปทัศนศึกษา

- จัดตั้งกลุ่ม ฯ (องค์กร) ขึ้นโดย
วิธีการดังต่อไปนี้

1. คัดเลือกสมาชิก (รวมตัวสมาชิก)

2. กำหนดกฎระเบียบบริหารองค์กร

กิจกรรม การรวมหุ้น เงินทุน ระบบบัญชี

อาชีพหลัก อาชีพเสริม

4. คัดเลือกกรรมการบริหารองค์กร
(กลุ่ม) ชาวประมงขนาดเล็กขึ้นเพื่อเป็นเจ้า
หน้าที่คอยบริหาร องค์กรชาวประมงขนาดเล็ก
(7 คน) คือแต่งตั้ง

- ประธาน - รองประธาน
- เลขา - เภรัญญิก

- กรรมการ 3 คน

- การติดตามผลและตรวจสอบ

ควรเป็นเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง
เป็นผู้ดำเนินการ เช่น (ประมงอำเภอ, ประมง
จังหวัด, กองต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง) เพื่อเป็นผู้ให้
ข้อเสนอแนะชี้แนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ
ที่เกิดขึ้น

แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาองค์กร ชาว
ประมงขนาดเล็ก ได้แก่

1. ให้ความรู้แก่คณะบริหารและสมา-
ชิกโดยการฝึกอบรม, สาธิตและทัศนศึกษา
อย่างต่อเนื่อง

2. สนับสนุนปัจจัยพื้นฐานการประ-
กอบอาชีพ และการดำรงชีวิต

3. สนับสนุนให้เพิ่มสมาชิก

4. จัดหาแหล่งเงินทุน

5. สนับสนุนระบบการตลาดและแก้
ปัญหาการผูกขาด

6. สนับสนุนให้มีการประกวดระหว่าง

- กลุ่ม ฯ

- ผู้บริหาร

- กิจกรรม

การติดตามและประเมินผล

ส่วนกลาง

- ตรวจเยี่ยมกลุ่ม ฯ อย่างต่อเนื่อง

- ทัศนะงานเจ้าหน้าที่ส่วนภูมิภาค
และคณะบริหารกลุ่ม

- พิจารณาให้ขวัญและกำลังใจ

ส่วนภูมิภาค

- ติดตามและรวบรวมปัญหา
อุปสรรคของกลุ่ม

- พิจารณาแนวทางแก้ไขปัญหา

- ให้ความสำคัญและสร้างความ
ใกล้ชิดกับองค์กร

กลุ่มที่ 3

หัวข้อเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง

ชนิดของสัตว์น้ำที่ควรส่งเสริม ได้แก่ กุ้ง, หอย, ปู, ปลา

ประเภทของปัญหา	แนวทางแก้ไข	หน่วยงานรับผิดชอบ
1. สถานที่และสิ่งแวดล้อม 1.1 ขาดการกำหนด zone ในการเพาะเลี้ยง 1.2 พื้นที่ในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำมีจำกัด 1.3 ผลกระทบจากน้ำเสีย 1.4 ปัญหาในการบุกรุกป่าชายเลน	1. กรมฯ ควรกำหนด ZONE ในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งให้แน่นอน 2. ประสานงานกับกรมป่าไม้เพื่อขยายพื้นที่เพาะเลี้ยงให้เพียงพอ 3. ให้องค์กรที่เกี่ยวข้องกวดขันเรื่องน้ำเสีย	- จังหวัดของพื้นที่ - กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
2. ชนิดของสัตว์น้ำ ชนิดและจำนวนสัตว์น้ำที่ใช้ในการส่งเสริมมีจำกัด	กรมควรมีการวิจัยค้นคว้าเกี่ยวกับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชนิดใหม่เพิ่มขึ้น	กรมประมง
3. เทคโนโลยีและโรค 3.1 เทคโนโลยีในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำบางชนิดยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ 3.2 โรคสัตว์น้ำบางชนิดยังรักษาไม่ได้ (โรคปลาเก๋าท้องบวม)	1. ก่อนการส่งเสริมต้องมีการทดสอบเทคโนโลยีในแต่ละพื้นที่ก่อน 2. ทำการค้นคว้าทดลองและวิจัย	กรมประมง
4. ทุนและอุปกรณ์ - ขาดเงินทุน - อุปกรณ์ไม่เพียงพอ	- หาแหล่งเงินทุน (องค์การสะพานปลา, ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์, ธนาคารพาณิชย์) - จัดหาให้พอเพียง	จังหวัดพื้นที่ที่รับผิดชอบดำเนินการ

ประเภทของปัญหา	แนวทางแก้ไข	หน่วยงานรับผิดชอบ
5. ตลาด <ul style="list-style-type: none"> - ราคาไม่แน่นอน - สัตว์น้ำบางชนิด มีตลาดจำกัด (ปลาเก๋า) 	<ul style="list-style-type: none"> - รวมกลุ่มเพื่อต่อรองราคา - วางแผนการผลิต - จัดให้มีตลาดกลางทุกพื้นที่ 	จังหวัดพื้นที่ที่รับผิดชอบ ดำเนินการ
6. บุคลากรและเกษตรกร <ul style="list-style-type: none"> - ขาดบุคลากร - เกษตรกรบางกลุ่มไม่ยอมรับ 	ขอเพิ่มอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน ประชาสัมพันธ์ (ฝึกอบรมหาแนวร่วม)	กรมประมง